

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Architektura a urbanismus města Havlíčkův Brod v letech 1848 - 1948

Renáta Kadlecová

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renáta Kadlecová**
Osobní číslo: **H09054**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Architektura a urbanismus města Havlíčkův Brod v letech 1848
- 1948**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude orientována na vylíčení urbanistického a architektonického vývoje zástavby města v období historismů druhé poloviny 19. století, moderny a epochy samostatného čs. státu mezi světovými válkami a krátké poválečné tříletky. Bude založena zejména na rešerši plánových materiálů a písemností z fondu archivu městského stavebního úřadu, doplněných o informace, získané z podrobné rešerše dobového lokálního tisku, studia fondů městského muzea a Státního okresního archivu v Havlíčkově Brodě a pečlivého terénního průzkumu města. Zpracovatelka si povšimne nejen veřejných staveb (školní budovy aj.), ale také další obecní výstavby a realizací privátních stavebníků. V rámci architektury veřejného prostoru bude také pojednáno o pomníkových realizacích a založených sadech a parcích. Stavební dění v Havlíčkově Brodě se zpracovatelka poté pokusí vylíčit v širším rámci politického, společenského a kulturního dění v regionu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ENGELBERT, Ambrož - BLECHA, Dominik (usp.). Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu. Německý Brod, 1892.
ČÁRT, Jan. Německý Brod. Praha, 1921. WIRTH, Zdeněk - MATĚJČEK Antonín. Česká architektura 1800 - 1920. Praha, 1922. KOULA, JAN E. Nová česká architektura a její vývoj ve XX. století. Praha, 1940. VYBÍRAL, Jindřich. Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století. Praha, 2002. VLČEK, Pavel (ed.). Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha, 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2013

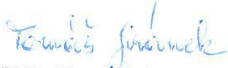

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 6. 2013

Renáta Kadlecová

Titul

Architektura a urbanismus města Havlíčkův Brod v letech 1848 - 1948

Anotace

Tato práce se zabývá urbanistickým a architektonickým vývojem zástavby města Havlíčkův Brod od druhé poloviny 19. století do roku 1948. Stěžejní část tvoří katalog staveb vzniklých v tomto období. Práce je zaměřena nejen na veřejnou a obecní výstavbu, ale také na realizaci staveb privátních stavebníků a architekturu veřejného prostoru. Pozornost je věnována i významným stavitelům tvořících v daném období.

V práci je zachycen i kulturní vývoj města a regionu.

Klíčová slova

Havlíčkův Brod, architektura 19. a 20. století, dějiny regionu, stavitel

Title

Architecture and Urbanism of City Havlíčkov Brod between the Years 1848 and 1948

Annotation

The main topic of this dissertation is development of urban planning and architecture development of city Havlíčkův Brod from the second half of the nineteenth century until 1948. Principal part forms a catalogue of buildings from this period. The study concentrates not only on public and communal buildings, but also on building activity of private investors and the architecture of public space. Attention is also paid to the architects active during this times.

Study also describes cultural evolution of the city and the surrounding region.

Key Words

Havlíčkův Brod, architecture of 19th and 20th century, history of the region, builder, architect

Poděkování:

Tímto chci poděkovat především panu Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, jeho ochotu, cenné připomínky a rady. Dále děkuji zaměstnancům Státního okresního archivu v Havlíčkově Brodě a stavebního úřadu Městského úřadu v Havlíčkově Brodě za poskytnuté rady a potřebné materiály. Na závěr děkuji své rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu podporovali.

V Pardubicích dne 28. 6. 2013

Renáta Kadlecová

Obsah

1. Úvod	1
2. Havlíčkův Brod a jeho založení	3
2.1. Vývoj města v době gotické.....	6
2.2. Doba husitská a pohusitská ve městě.....	8
2.3. Příchod baroka do Havlíčkova Brodu.....	11
3. Stavitelská činnost a změny v urbanismu města v 19. století	14
3.1. Stavební ruch v letech 1848 – 1900.....	14
3.2. Firma Josef Šupich.....	14
4. Stavby z let 1848 – 1900	26
4.1. Dům č. p. 19.....	22
4.2. Městský park.....	23
4.3. Měšťanská škola pro chlapce a dívky č. p. 171 a 172.....	24
5. Stavební ruch v letech 1900 – 1918	26
6. Stavby z let 1900 – 1918	29
6.1. Budova gymnázia č. p. 2004.....	29
6.2. Vila Jana Svobody č. p. 2190.....	30
6.3. Budova pošty č. p. 58.....	31
6.4. Okresní dům č. p. 227.....	32
6.5. Nová radnice č. p. 57.....	33
7. Stavební ruch ve městě ve 20. letech 20. století	35
7.1. Po první světové válce.....	35
8. Stavby z 20. let 20. století	39
8.1. Pomník Karla Havlíčka Borovského v městském parku.....	39
8.2. Zemský ústav pro choromyslné.....	41
8.3. Rodinný dům č. p. 354.....	43
8.4. Státní obytné domy č. p. 394 a 395.....	44
8.5. Ústřední budova Rolnického družstva č. p. 397.....	44
8.6. Husův sbor Československé církve husitské č. p. 2014.....	45
8.7. Budova Státního výzkumného ústavu bramborářského č. p. 2366... ..	47
9. Stavební ruch ve 30. letech 20. století	48
10. Stavby z 30. let 20. století	53
10.1. Pavilon chirurgické tuberkulózy č. p. 2624.....	53
10.2. Obchodní dům Baťa č. p. 101.....	54
10.3. Měšťanská škola č. p. 560.....	55
10.4. Budova Městské spořitelny č. p. 93.....	55
10.5. Vila Vlasty a Josefa Knapových č. p. 537.....	57
10.6. Okresní hospodářská záložna č. p. 168.....	58
11. Havlíčkův Brod v letech 1940 – 1948	60
12. Závěr	63
13. Summary	65
14. Seznam pramenů a literatury	67
15. Přílohy	71
Soupis budov.....	71
Obrazová příloha.....	73

1. Úvod

Ve své práci jsem se pokusila zachytit architektonický a urbanistický vývoj města Havlíčkův Brod v období let 1848 – 1948. V jejím počátku jsem shrnula předešlou historii města, jak působila na jeho vývoj. Protože se Havlíčkův Brod jmenoval do roku 1945 Německý Brod, užívám v práci příslušné pojmenování.

Jelikož práce sleduje období sta let, rozdělila jsem základní kapitoly na pět časových úseků. V těchto kapitolách jsem se snažila shrnout společenské, hospodářské a stavební aktivity konané ve městě a regionu v uvedených obdobích. Pozornost jsem věnovala také významným osobnostem města a vybraným stavitelům.

Na každou kapitolu navazuje katalog staveb vzniklých v příslušném časovém vymezení, do kterého jsem vybrala ty nejzajímavější. Učinila jsem tak podle materiálů, především stavební dokumentace, získaných v archivu stavebního úřadu Havlíčkova Brodu a ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě. Architektuře Německého Brodu a jeho historii se totiž odborná literatura dosud příliš nevěnovala.

Pro vylíčení historických událostí mi posloužil archivní materiál ze Státního okresního archivu. Opřela jsem se o pamětní knihy města a fond Archivu města Havlíčkův Brod a fond Okresního úřadu Německého Brodu. Dále jsem využila monografii manželů Sochrových a J. F. Olši. K získání informací mi také napomohly odborné studie ze sborníku Havlíčkobordsko.

První kapitola je tedy věnována historii města do roku 1848. Druhá kapitola je vymezena lety 1848 – 1900. Zabývá se všeobecně 19. stoletím, urbanistickým rozvojem města, jeho průmyslovým počátkům a politickému dění, které město výrazně ovlivnilo.

Třetí kapitola zachycuje období let 1900 – 1918. V těchto letech se ve městě řešila otázka sídel okresních a městských úřadů, proto je katalog staveb k této kapitole věnován veřejným budovám, převážně ovlivněných historismy.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na 20. léta 20. století. V rámci historie a urbanismu je zde popsán rozvoj města po první světové válce.

Pátá kapitola pro 30. léta 20. století pojednává celkově o společenském a politickém dění. Ve městě v tuto dobu vznikaly moderní stavby, které vyvolávaly rozporuplné ohlasy. Historii těchto staveb se kapitola věnuje především.

Závěrečná kapitola se zabývá dobou druhé světové války a tří let po válce. Jsou zde vypočteny změny ve správním systému a dění ve městě za válečných let. Poválečná tříletka zachycuje obnovu města.

Při sběru materiálu k této práci jsem přišla na diplomovou práci Dany Schleichertové z roku 1998 s názvem Architektura a urbanismus Havlíčkova Brodu 1848 – 1938. Téma své bakalářské práce jsem si však vybrala pro vlastní zájem o toto město, protože nedaleko bydlím. Měla jsem tedy potom zájem vnést jiný pohled na vymezené téma.

K doplnění představení jednotlivých staveb je v práci obsažena obrazová příloha, kterou tvoří především stavební plány, plány města, dobové i soudobé fotografie. Rozsáhlejší obrazovou část jsem vytvořila na CD, které je součástí této práce.

2. Havlíčkův Brod a jeho založení

Havlíčkův Brod leží na Českomoravské vrchovině. Městem protéká řeka Sázava. Řeka ve středověku patřila mezi neodmyslitelnou součást při výběru místa pro založení města a také nutila člověka, aby přes ni zřídil a udržoval stálý přechod. Zřizovaly se tedy brody, které daly vzniknout řadám měst a otiskly se i do jejich názvů.¹ Tak tomu bylo i u tohoto města.

V době kdy město vznikalo, se na pomezí Čech a Moravy rozprostíral pohraniční les, který tvořil přirozenou ochranu hranic. Lesem vedla důležitá obchodní stezka spojující Čechy s Moravou, která se nazývala Haberská podle vsi Habry, kde již v roce 1144 byla celnice.²

Město se zrodilo díky křižovatce Haberské stezky s řekou Sázavou. Stezka vedla mělčinou na druhý břeh. V těchto místech byl brod. Při vyšším stavu řeky se cestující nechávali převážet. Kolem tohoto místa se začali usazovat první obyvatelé a vznikla tak osada Brod.³ Řeka zajišťovala bezpečnost tohoto sídliště a také zajistila i výhodné podmínky pro podnikání řemeslníků, kteří tvořili silnou složku města, které vzniklo z osady.⁴

Za dobu své existence město několikrát měnilo svůj název. Nejprve se jmenovalo Brod. Tak bylo nazýváno až do roku 1308. V tomto roce se poprvé objevilo označení Německý Brod. Německý nejspíše díky tomu, že obyvatelstvo bylo převážně německy hovořící a mělo dojít k rozlišení od Českého Brodu.⁵ V některých publikacích věnujících se historii Havlíčkova Brodu se uvádí, že Brod se za svou existenci také jmenoval Smilův Brod⁶ a to podle svého zakladatele Smila z Lichtenburka. O Smilově Brodě ale hovoří pouze jediný písemný doklad, a sice listina od biskupského písaře z roku 1269.⁷

Německý Brod se město jmenovalo až do roku 1945. Svůj současný název nese město podle osobnosti Karla Havlíčka Borovského, který se po návratu z Ruska v roce 1844 usadil v Německém Brodě. Díky své politické a kulturní činnosti byl velmi oblíben, a město je na něho dodnes pyšné.

Dne 5. května 1945 se národní výbor města rozhodl pro přejmenování Německého Brodu na Havlíčkův Brod.⁸ Ale teprve až Úředním listem č. 139 ze dne

¹ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009. s. 123. ISBN 978-80-7106-543-2.

² SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 9. Bez ISBN.

³ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 7. Bez ISBN.

⁴ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 10. Bez ISBN.

⁵ DAVID, Jaroslav. Brod Smilův, Německý, nebo Havlíčkův? In *Havlíčkobrodsko* 16, 2001, s. 193. Bez ISBN.

⁶ Např. SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. Bez ISBN.

⁷ DAVID, Jaroslav. Brod Smilův, Německý, nebo Havlíčkův? In *Havlíčkobrodsko* 16, 2001, s. 192. Bez ISBN.

⁸ SOCHR, Pavel. Město Havlíčkovo. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 83. Bez ISBN.

1. listopadu 1945 schválilo ministerstvo vnitra změnu názvu.⁹ Bylo totiž nutné dokázat, že přejmenování je oprávněné a jsou pro něj vážné důvody. V roce 1921 velká část obyvatel byla české národnosti.¹⁰ Ke změně názvu také vedla zpráva o Pražském povstání 5. května 1945. Ve vytištěné vyhlášce o změně jména města bylo napsáno: „*Všichni používejte zásadně od této chvíle pojmenování Havlíčkův Brod. Pryč se vším, co čpí nepřitelem!*“¹¹

První historické zprávy o území, kde bylo založeno poddanské a horní město Německý Brod mají pocházet z listiny moravského markraběte Přemysla z roku 1234.¹² Uvádí tak historik Antonín Boček ve své práci *Moravský kodex diplomatický*. Ve 30. letech dvacátého století ale bylo v této listině odhaleno jedno z Bočkových falz. První věrohodné zmínky o městě tedy pochází až z padesátých let třináctého století.¹³

O samotném založení města neexistují žádné zprávy. Pravděpodobně v letech 1251 – 1257 vydal svolení k založení zakladatel města Smil z Lichtenburka.¹⁴ Lokátorem,¹⁵ který vyměřil pozemky, byl buď Wernher, zvaný Rybář, nebo královský mincmistr Eberhard.¹⁶ Wernher byl ale tím, kdo získal dědičně od pána města rychtu.¹⁷

Nové město bylo kolonizováno. Touto kolonizací došlo tedy k rozšíření osady Brod o novou část na jejím východním okraji. Půdorys staré osady se ale nezměnil, zůstal zachován.¹⁸

Město rychle vzkvétalo a rostlo díky těžbě stříbra. Brod také získal díky hornictví další obyvatele – nově příchozí kolonisty – Němce. Dolovalo se v horním toku řeky Sázavy. Naleziště rudy stříbra se nacházela na pozemcích náležejících Lichtenburkům. Vymohli si tedy určitý podíl na právech, které patřily českému králi.¹⁹ Toto dokládají práva, která udělil Smil z Lichtenburka svým měšťanům podle vzoru královského města Jihlavy.²⁰

Lichtenburkové chtěli Německý Brod budovat jako konkurenci Jihlavě. Svému městu darovali mnoho práv, která se nelíbila panovníkovi. Smil z Lichtenburka se také přičinil o to,

⁹ SOCHR, Pavel. Město Havlíčkovo. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 85. Bez ISBN.

¹⁰ Tamtéž, s. 83.

¹¹ Tamtéž, s. 84.

¹² V této listině postupuje markrabě část stříbrných dolů u Německého Brodu panu Ratiborovi z Deblína a dosazuje pro město královského „urburěře“, který měl právo zasedat u horního soudu v Jihlavě. Urbura se nazýval královský důchod z dolů. Ti, kteří jej spravovali, byli tzv. urburěři.

¹³ DAVID, Jaroslav. Brod Smilův, Německý, nebo Havlíčkův? In *Havlíčkobrodsko* 16, 2001. s. 192. Bez ISBN.

¹⁴ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 10. Bez ISBN.

¹⁵ Lokátoři byli profesionální zakladatelé měst. Slovo lokátor (z latin. slova locare – stavět, usazovat, usídlit) je do českého jazyka komplikovaně přeložit. Raději se tedy ponechává v původní latinské podobě.

¹⁶ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 17. ISBN 80-86699-16-1.

¹⁷ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 12. Bez ISBN.

¹⁸ SOCHR, Jiří. Havlíčkův Brod v době předhusitské. In *Havlíčkobrodsko* 1, 1971, s. 7. Bez ISBN.

¹⁹ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 13. Bez ISBN.

²⁰ Zapsaná v listině z 8. června 1278, ve které Smilovi synové potvrzují a rozšiřují tato práva vydané jejich otcem.

aby získal pro město důležitý monopol pro území Českomoravské vrchoviny. Ve městě byl umístěn povinný sklad suken, olova a dalšího kupeckého zboží. Král Přemysl Otakar II. tedy upřel Lichtenburkům práva na jejich statky a právo na sklad věnoval Jihlavě.²¹ Teprve po smrti krále získávají Lichtenburkové v roce 1278 zpět svá práva a privilegia města od Otty Braniborského.²²

Význam města rostl a to díky výnosům z dolování. Jihlava tak měla nepříjemného konkurenta. V Německém Brodě totiž sídlili úředníci horní správy – mistr hor, urbureři i mincmistr. Ve městě také byla mincovna.²³ Toto slavné hornické období ale netrvalo dlouho. Zdejší naleziště stříbrných žil byla jen slabá a povrchová a tak se brzy vyčerpala. Nález stříbra u Kutné Hory ve 2. polovině 13. století postavil Jihlavu i Brod do pozadí. Horníci odcházeli za novou prací a tím se také ukončila činnost v brodských dolech. V této době, kdy Českomoravská vrchovina ztratila svůj hornický význam, stal se Německý Brod centrem řemesel a zemědělství.²⁴ Informace o obchodním podnikání obyvatel jsou dostupné v nejstarší městské trhové knize z 2. poloviny 14. století, kterou podrobně v minulosti zkoumal Jiří Sochr. Ze zápisů v knize je patrné, že v čele města stál patriciát a ve městě byli hojně zastoupení řemeslníci. Nejvíce bylo ve městě řezníků, soukeníků a mlynářů.²⁵

K úpadku dolů došlo i přes snahu o obnovu a povznesení hornictví. „*Například král Jan Lucemburský postoupil roku 1321 Jindřichovi z Lipé²⁶ polovinu svých příjmů z urbury a mince, které měl na Německobrodsku, a druhou polovinu pak daroval Karel IV. roku 1351 Čěnkovi z Lipé, tehdejšímu vlastníku německobrodského a lipnického panství.*“²⁷ Dalším úsilím o obnovu hornictví bylo i osvobození přistěhovalců do města na dva roky ode všech berní, platů a dávek.²⁸ Hornickou minulost města dokládá nejstarší brodská městská pečeť, na které je nejstarší české vyobrazení havířských kladívek. Tyto hornické nástroje jsou na pečeti umístěny po stranách zkřížených ostrvů se šesti suky – erbu zakladatelů města pánů z Lichtenburka - vpravo mlátek a vlevo želízko. Nahoře nad ostrvemi je trojúhelníková motyka a dole uprostřed klín. Její otisk se zachoval ve zlomku na listině z r. 1269, celá se

²¹ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 13. Bez ISBN.

²² AMBROŽ, Engelbert – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. Německý Brod, 1892. s. 6. Bez ISBN.

²³ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 14. Bez ISBN.

²⁴ JELÍNEK, K. Známí majitelé Německého Brodu a jejich poměr k městu. In *Zprávy městského muzea v Německém Brodě 1922 – 1923, 1924*, s. 39. Bez ISBN.

²⁵ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 28. ISBN 80-86699-16-1.

²⁶ Majitel celého města od r. 1320.

²⁷ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 23. ISBN 80-86699-16-1.

²⁸ Tamtéž.

dochovala na listině z roku 1281. Po úpadku hornictví byly jeho symboly z pečeti města odstraněny.²⁹

2.1. Vývoj města v době gotické

Německý Brod potřeboval ke své existenci, ochraně a rozvoji obchodu opevnění města. V roce 1278 získali měšťané od zemského správce Otty Braniborského povolení k výstavbě hradeb.

Vybudované opevnění bylo velice skromné, byla to primitivní kolová hradba s příkopem. Toto nemohlo rozvíjícím se městu na dlouho vyhovovat. Došlo k zahájení stavby masivních kamenných zdí. V roce 1310 město získalo k této stavbě svolení od pána města Riemunda z Lichtenburka.³⁰ Městské hradby byly postaveny do obdélníku o rozměrech asi 434 x 301 metrů. Do zdí byly vestavěny bašty se střelnými a čtyři nárožní věže. Severovýchodní věž, která se dodnes dochovala, má průměr 8 metrů a šířku zdi 2,5 metru. Ve 14. století se nazývala Horní věž. Zeď opevnění obíhala v koruně dřevěná chodba. Vchod do města byl zajištěn branami a dřevěným mostem přes Sázavu. V severní části města stála Horní brána, která spojovala náměstí s Horní ulicí. V západní části stávala brána, která se nazývala Zubatá a vedla do Svatovojtěšské ulice. Na východní straně města nejspíše stála čtvrtá brána.³¹ Gotické opevnění města je nejlépe dochováno na jižní a jihozápadní straně města a také na severní a východní straně.

Stavební vývoj předhusitského Německého Brodu byl postavením městského opevnění ukončen.³² Centrem města do té doby bylo náměstí, nazývané již od 2. poloviny 14. století Koňský trh³³.

*„Jižní konec Koňského trhu protínala příčně Svatovojtěšská ulice spojující rynek s kostelem sv. Vojtěcha.“*³⁴ Tento kostel se nachází na jednom ze dvou předměstí, které město mělo do 14. století. Byl postaven snad v polovině 14. století, ale první zmínky o něm máme až ze 70. let 14. století.³⁵ Do dnešní doby je zachovaný v pozdně gotické podobě z konce 16. století. Kostel je jednolodní s obdélníkovým půdorysem. Na druhém předměstí, nedaleko dřevěného mostu přes řeku Sázavu byl před rokem 1319 postaven hornický kostel

²⁹ SOCHR, Jiří. O pečetích a změnách erbu města Havlíčkova Brodu. In *Sborník prací východočeských archivů* 2, 1972, s. 14 , 15. Bez ISBN.

³⁰ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 1. Bez ISBN.

³¹ SOCHR, Jiří. Havlíčkův Brod v době předhusitské. In *Havlíčkobrodsko* 1, 1971, s. 8. Bez ISBN.

³² SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 15. Bez ISBN.

³³ Dnešní Smetanovo náměstí v Havlíčkově Brodě.

³⁴ SOCHR, Jiří. Havlíčkův Brod v době předhusitské. In *Havlíčkobrodsko* 1, 1971, s. 9. Bez ISBN.

³⁵ Tamtéž.

sv. Kateřiny a při něm také, jako charitativní zařízení středověkého města, špitál.³⁶ Dodnes je tato stavba zachována s vnější pseudorománskou úpravou s jednou lodí a obdélným půdorysem.

V roce 1319 koupil král Jan Lucemburský polovinu města a postoupil ji nejvyššímu maršálku Jindřich z Lipé, který v roce 1320 koupil i druhou polovinu. Král udělil v roce 1333, na přímluvu Jindřicha z Lipé, městu všechna práva, která užívala ostatní královská města.³⁷

Novým, hlavním, náměstím se stal tzv. rynek.³⁸ Do tohoto prostoru byla přeložena Haberská stezka, která ještě před dokončením opevnění vedla přes Koňský trh. Komunikace vedla úhlopříčně obdélným náměstím.³⁹ Původně zde stály dřevěné domy na protáhlých, úzkých parcelách s hlubokým sklepením sahajícím až pod rynek. Požár v roce 1340, který zničil větší část města, dal vzniknout plánovitější výstavbě kamenných domů a farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v severovýchodním nároží rynku.⁴⁰

Farní kostel byl založen asi v roce 1350 řádem německých rytířů, kteří měli ve městě svou komendu⁴¹ od třetí třetiny 13. století. U kostela se nacházel, dnes již zaniklý, hlavní hřbitov.⁴² Gotický chrám měl původně tři lodě stejné výšky a projektované dvě věže. Realizace severní věže ale nikdy neproběhla. Později došlo ke stavebním úpravám kostela do barokní podoby. Do dnešní doby se zachoval s obdélníkovým půdorysem a střední a jižní lodí bez apsidy s jižní věží.⁴³ Gotický původ je viditelný v zachovalé křížové žebrové klenbě v předsíni a oknech v prvních třech patrech věže.

V jižním rohu západní strany náměstí byla postavena, pravděpodobně počátkem 14. století, dědičná rychta.⁴⁴

Během 14. a zejména 15. století města přicházela ke stavbám vodovodů, které nebyly tak dokonalé jako v antice, odkud pochází. Byla to první složitější technická zařízení našich měst.⁴⁵ Německý Brod zavedl vodovod v roce 1362 a dokončen byl v roce 1365.⁴⁶ Technické

³⁶ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 15. Bez ISBN.

³⁷ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 13. Bez ISBN.

³⁸ Toto městské centrum, dnešní Havlíčkovovo náměstí, funguje i dnes jako hlavní středisko obce.

³⁹ SOCHR, Jiří. Havlíčkův Brod v době předhusitské. In *Havlíčkobrodsko* 1, 1971, s. 9. Bez ISBN.

⁴⁰ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Vysočina, Havlíčkův Brod, 1969. s. 17. Bez ISBN.

⁴¹ Sídlo řádu.

⁴² MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. 2. vydání. Havlíčkův Brod, 2009. s. 105. ISBN 978-80-903451-4-0.

⁴³ ČÁRT, Jan. *Německý Brod*. Praha, 1921. s. 3. Bez ISBN.

⁴⁴ SOCHR, Jiří. Havlíčkův Brod v době předhusitské. In *Havlíčkobrodsko* 1, 1971, s. 10. Bez ISBN.

⁴⁵ HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009. s. 128. ISBN 978-80-7106-543-2.

⁴⁶ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 17. Bez ISBN.

provedení vodovodu v Brodě muselo být značně pokrokové. Ještě v roce 1386 podle něj svůj vodovod stavělo město Žatec.⁴⁷

V roce 1372 udělil Karel IV. městu privilegium o odúmrtním právu, kterým rozmnožil svobody německobrodských občanů z roku 1333 a tím se město po právní stránce zařadilo k městům královským. V této době mělo město vydlážděno hlavní komunikace mezi branami.⁴⁸

2.2. Doba husitská a pohusitská ve městě

Doba husitská zasáhla město značně. V roce 1398 město zdědila s hradem Lipnicí a okolím Kateřina, dcera Viléma z Landštejna, manželka Čenka z Vartemberka. Čeněk z Vartemberka byl stoupencem umírněného husitství na jeho počátku. „*Lipnice*⁴⁹ se v této době stala střediskem husitského hnutí v Posázaví. Sem také unesl Čeněk z Vartemberka Heřmana, biskupa Nikopolského, který zde vysvětil 6. března 1417 řadu husitských kněží.“⁵⁰

K husitství se v této době hlásilo početné zastoupení obyvatel v okolí. Toto nebylo pro město rozhodující. Poněmčený Brod se správou německého patriciátu zůstal stát při králi Zikmundovi. V roce 1422 tato věrnost přinesla městu zkázu. Město vyplnili a zapálili husité, kteří zde porazili Zikmundovo vojsko, které přechalo od Kutné Hory. 7. dubna 1423 byl v Německém Brodě přijat a schválen Vojenský řád Jana Žižky z Trocnova.

Dlouho se tradovalo, že město zůstalo sedm let neobydlené. Nezdá se to ale pravděpodobné.⁵¹ Skutečností je, že značná část Němců utekla před husitským vojskem z města a do Německého Brodu se nastěhovali venkované z okolí. Tímto město získalo český a kališnický charakter a zachovalo si jej až do konce 18. století.⁵²

V roce 1436 Německý Brod koupil od Oldřicha z Rožmberka, poručníka sirotků Čenka z Vartemberka, i s hradem Lipnicí Mikuláš Trčka z Lípy. Potvrdil měšťanům všechna práva získaná již od Karla IV. a zasadil se o to, že se Brod stal opět střediskem rozvinutého obchodu a řemesel.⁵³ Po smrti krále Jiřího z Poděbrad v roce 1471 se na český trůn hlásilo více zájemců. V první řadě Matyáš a Vladislav. Česká šlechta nebyla jednotná ve výběru nového krále. Došlo k úmluvě, že se uskuteční sjezd, na kterém se sjedná, kde a jak se nový

⁴⁷ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkovobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 17. ISBN 80-86699-16-1.

⁴⁸ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 17. Bez ISBN.

⁴⁹ Hrad Lipnice má po staletí spojen své dějiny s městem Německý Brod. Nachází se na jednom z táhlých hřebenů, které se tyčí nad údolím řeky Sázavy.

⁵⁰ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 17. Bez ISBN.

⁵¹ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 18. Bez ISBN.

⁵² Tamtéž, s. 19.

⁵³ Tamtéž.

král bude volit. Bylo smluveno, že sjezd se bude konat 18. dubna 1471 v Německém Brodě. Strany se z Prahy v hojném počtu sešly až 30. dubna a usnesly se, že se valný sněm k volbě krále bude konat v Kutné Hoře 18. května.⁵⁴

V roce 1500 byl vydán nový zemský zákoník, Vladislavské zřízení zemské, který omezil politickou moc městských stavů. Část šlechty začala podnikat na územích, na která vlastnila privilegia města. Německý Brod zažíval ekonomický rozkvět díky Trčkům.

Zbohatnutí města umožnilo koncem 15. století výstavbu radnice (čp. 58). Dosavadní rychta (čp. 57) se poté stala domem, kam se umístil šenk. Nově vystavěná radnice byla umístěna v západním konci jižní strany náměstí v renesančním slohu.⁵⁵ Ve stejné době jako radnice byl postaven tzv. Malinův dům (č. p. 50) na náměstí. Tento dům byl vystavěn v pozdně gotickém slohu. Stavebníkem byl pravděpodobně některý z rodu Trčků. V mázhausu, ve vstupní síni, je dochovaná gotická hřebínková klenba. Dvojice hranolovitých sloupů s vtesanými tordovanými dřívky nese šest polí sklípkové klenby. Tato stavba je do dnešní doby zachována s barokní úpravou štítu, ke které došlo ve 30. letech 18. století.⁵⁶

Během 16. století bylo postaveno podloubí na severní a východní straně náměstí.⁵⁷ Větší stavební ruch nastal ale až později. Nejstarší dochované štíty měšťanských domů pochází z konce 16. a počátku 17. století.⁵⁸

V této době došlo k opětovnému pronikání Němců mezi brodské řemeslníky a do brodského společenského dění. Tuto skutečnost dokládá nejstarší cechovní řád z roku 1544, který byl vydán pro cech kloboučnický. V tomto řádu se nařizuje, aby nad tovaryši stál jeden Čech a jeden Němec. V roce 1607 se soukenickým mistrům přikazuje, ať jako cechmistra volí jednoho Němce a jednoho Čecha. Cechy, které vznikly v tomto období, nechránily jen zájmy řemeslníků, ale byly i organizátory místních slavností.⁵⁹

Město díky své poloze na hlavní silnici z Vídně do Prahy nebylo ušetřeno válkami. Vojska postupující touto cestou nenechala město bez povšimnutí. V roce 1604 se ve městě usadila na několik měsíců posádka žoldněřů vracejících se ze Sedmíhradska pod vedením plukovníka Breunera. V roce 1608 Německým Brodem táhl se svým dělostřelectvem

⁵⁴ AMBROŽ, Engelbert – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. Německý Brod, 1892. s. 15. Bez ISBN.

⁵⁵ FIŠERA, Zdeněk. *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 2. díl*. Praha, 2010. s. 7. ISBN 978-80-7277-437-1.

⁵⁶ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 22. Bez ISBN.

⁵⁷ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 26. Bez ISBN.

⁵⁸ HORÁK, Petr. Proměny Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko 25*, 2011, s. 9. ISBN 978-80-87302-08-8.

⁵⁹ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 26. Bez ISBN.

arcikníže Matyáš a v roce 1618 město přepadlo vojsko, které vedl generál Buquoi.⁶⁰ Po bělohorské bitvě byli měšťané nuceni přejít ke katolictví, které v roce 1627 nařídil Ferdinand II. obyvatelům českého království. Měšťanům nejspíše ale napomohl majitel města, Jan Rudolf Trčka z Lípy⁶¹, který přijímal podobojí a svá panství obsazoval nekatolickými kněžími. Docházelo k povstáním, která byla potlačena a město přešlo až v polovině března roku 1628 ke katolictví. Část měšťanů přistoupilo kvůli víře k emigraci a svůj majetek ponechali v držení svých příbuzných a známých. V roce 1637, po smrti Jana Rudolfa Trčky z Lípy, přechází konfiskací Německý Brod do rukou císaře Ferdinanda III. Císař udělil Německému Brodu privilegium svobodného královského města, ovšem pod podmínkou, že zůstane katolickým městem.⁶² V témže roce udělil císař městu znak v podobě dvou věží s cimbuřím, mezi kterými je otevřená brána, nad kterou je umístěn císařský znak se znamením F. III. a nad ním císařská koruna.⁶³

Třicetiletá válka zarazila rozkvět města. Městem procházely soldatesky, které žily na úkor měšťanů.⁶⁴ Dvakrát prošla Německým Brodem švédská vojska, která město drancovala a ničila. Válka značně vylidnila město. „Podle zjištění vizitační komise bylo v roce 1654 v Německém Brodě 200 domů osazených a 44 pustých, celkem asi s 1 200 obyvateli.“⁶⁵ Další ničivou událostí pro město bylo několik požárů a morových ran. „Tím ocitlo se město v bídě hmotné i duševní.“⁶⁶

Jeden z největších požárů, které město potkalo, vypukl v roce 1662, kdy shořelo 64 domů včetně radnice. K její obnově došlo v roce 1668, kdy byla postavena „nově z gruntu“⁶⁷ a její podoba, až na pozdější dostavbu vížky v roce 1835, je zachovalá v podstatě dodnes. Byla rozšířena o sousední dům a získala, v této době již nemoderní, renesanční podobu. Průčelí má vysokou atiku s cimbuřím. Ze středu atiky se tyčí šesti pilastry členěný štít s vížkou. Na vížce, která je krytá šestihrannou stanovou střechou, je hodinový ciferník. Ve středu štítu je vyšší, zaklenutá nika. Zde je osazen „Hnát“ neboli tzv. „Brodská smrt“.⁶⁸

⁶⁰ AMBROŽ, Engelbert – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu*. Německý Brod, 1892. s. 20. Bez ISBN.

⁶¹ Majitel města od roku 1595. Byl posledním pánem, kterému Brod podléhal.

⁶² KORÁN, Ivo. Umění baroka v Havlíčkově Brodě (Čas zápasů a bojů). In *Havlíčkobrodsko* 6, 1992, s. 3, 4. Bez ISBN.

⁶³ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 8. Bez ISBN.

⁶⁴ ČÁRT, Jan. *Německý Brod*. Praha, 1921. s. 4. Bez ISBN.

⁶⁵ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 35. Bez ISBN.

⁶⁶ ČÁRT, Jan. *Německý Brod*. Praha, 1921. s. 4. Bez ISBN.

⁶⁷ Takto je to uvedeno na nápisu nad východním portálem radnice.

⁶⁸ Obšírně se tématem „Brodské smrti“ zabývá HORÁK, Petr. Hnát a barokní kostlivci. In *Havlíčkobrodsko* 20, 2006, s. 33, 49. ISBN 80-86931-16-1.

Je to napodobenina lidské kostry v životní velikosti.⁶⁹ Úprava fasády vzbuzuje dojem dvoupatrové budovy. Druhé patro je ale slepé, radnice je jednopatrová. Uprostřed slepého patra je umístěn městský znak, kolem kterého je ozdobný štukový rám. Fasáda je jinak převážně hladká.

2.3. Příchod baroka do Havlíčkova Brodu

Z hlediska urbanistického vývoje 17. a 18. století je ve městě nejvýznačnější změnou stavba augustiniánského kláštera a výstavba kostela Nejsvětější Trojice.⁷⁰ K zásadním změnám půdorysu centra města nedošlo. Město si zachovalo původní parcelaci. Během 18. století byly domy na náměstí a především v Horní ulici upraveny do barokní podoby. Domy se zdůraznily bohatými štíty, které jsou dodnes dochované.⁷¹ „*Město se zároveň začalo rozšiřovat mimo městské hradby severním směrem a podél údolí řeky Sázavy, poničené v roce 1714 největší povodní, jakou Brodští ve svých pohnutých dějinách zažili, když bylo ve čtvrti zvané Na louži a Dolním předměstí zcela zničeno 90 domů.*“⁷²

Hospodářsky oslabené město se bránilo příchodu žebravého řádu agustinánů. Měšťané se obávali, že by jej ještě více ochudil a také se jim zdálo neúnosné, aby se starali o další, čtvrtý, kostel. I přes protesty se ve druhé polovině 17. století řád ve městě usadil na pozvání prefekta císařského dvora, Jana Maxmiliána hraběte z Lamberka.⁷³

Během let 1679 – 1733 byl postaven velký klášter s barokním chrámem. Architektem východní části kostela s presbytářem byl pravděpodobně Giovanni Baptista Dominik Canavalli. Západní část stavěl Daniel Měnický z Chrudimi a průčelí projektoval Filip à Sancto Hermanno.⁷⁴ Kostel je jednolodní s obdélným půdorysem a trojboce uzavřeným presbytářem. Štít západního průčelí dělí pilastry a niky, ve kterých jsou umístěny sochy Krista, Panny Marie a sv. Josefa pocházející z let 1703 – 1704 od F. S. Hermanno. Presbytář je klenut valeně a konchou. Kostel je dodnes dochován. Do dnešní podoby byl postaven v roce 1703. Klášter byl vystavěn jako čtyřkřídlá, jednopatrová budova se čtvercovým

⁶⁹ K této kostře se váže několik pověstí. Zabývá se jimi a doplňuje je o dosavadní poznatky MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. 2. vydání. Havlíčkův Brod, 2009. ISBN 978-80-903451-4-0.

⁷⁰ HONZÁK, František. *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti*. Praha, 1998. s. 12. ISBN 80-85983-63-X.

⁷¹ Tamtéž, s. 16.

⁷² SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 26. Bez ISBN.

⁷³ PEHR, Michal. Příspěvek k poznání dějin řádu bosých augustiniánů v Čechách – konvent Svaté rodiny v Havlíčkově Brodě (1674 – 1807). In *Havlíčkovobrodsko* 15, 1971, s. 150. Bez ISBN.

⁷⁴ KOŘÁN, Ivo. Základní data o stavbě a výzdobě bývalého augustiniánského kláštera sv. rodiny v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko* 7, 1993, s. 1. Bez ISBN.

nádvořím a uzavřeným ambitem v přízemí i v patře. V 19. století byl zrušen Josefem II. a po přestavbě využíván jako škola, dnes zde sídlí městský úřad.⁷⁵

K severní straně kostela Svaté rodiny byla v roce 1725 přistavěna kaple Božího hrobu v jeruzalémském stylu, kterou nechala vystavět hraběnka Anna Terezie z Pöttingenu. V Čechách se dochovalo jen několik těchto kaplí, stavěných podle svatyně vystavěné na údajném hrobě Ježíše Krista v Jeruzalémě. Co nejvěrnější napodobení jeruzalémské kaple a kult Božího hrobu se v celé střední Evropě rozšířily především v době protireformace.⁷⁶ Brodskou kapli vystavěl Antonín Václav Spannbrucker s kameníkem Juliem Rauerem.⁷⁷ Kaple je dodnes zachovalá. Na mnohoúhelníkovém kamenném soklu, který je dělený slepými lomenými arkádami, vyrůstá kamenný altánek nesený šesti sloupy. Vnější část kaple je pokryta výraznou reliéfní výzdobou.

Působení augustiniánů ve městě přimělo děkana Seidla ke snaze barokně přestavět kostel Nanebevzetí Panny Marie a tím konkurovat vzrůstajícímu vlivu řádu. Na počátku 18. století byla vystavěna kopule na děkanském kostele a interiér byl okázale vyzdoben.⁷⁸

Během let 1713 – 1714 prošla Čechami a Moravou vlna moru. Zřejmě vlivem této události se přistoupilo k uspišení stavby mariánského sloupu, kterou nechal v roce 1702 zřídit Kristian Theodor Müller, který byl pravděpodobně primátorem. Tato solitérní stavba byla na náměstí dokončena v roce 1717.⁷⁹ Podle pramenů, které objevil Ivo Kořán, je autorem snad chrudimský sochař italského původu Giovanni Battista Bulla, tvůrce mariánského sloupu v Hradci Králové, Opočně a sloupu Nejsvětější Trojice v Chrudimi.⁸⁰ Brodský sloup nese sochu Panny Marie Vítězné a kolem něj stojí čtyři svatí: Václav, Florián, Ondřej a Jan Nepomucký. Ve výklenku soklu je umístěna soška sv. Rosalie Palermské. Jan Nepomucký byl tehdy „módním“ svatým. Svatý Ondřej, který se opírá o převrácený kříž, je ochránce před morem. Svatý Florián ochraňuje před ohněm. Obě pohromy Německý Brod sužovaly, proto si město vybralo tyto postavy za své patrony.⁸¹ Morový sloup na náměstí stojí dodnes. Nedochoval se však ohradní řetěz ani barokní pilířky, který jej držely.

⁷⁵ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech I*. Praha, 1977, s. 366, 367. Bez ISBN.

⁷⁶ ŘEPA, Tomáš. Kaple Božího hrobu při augustiniánském klášteře sv. rodiny v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko* 24, 2010, s. 40, 41. ISBN 978-80-87302-05-7.

⁷⁷ Tamtéž, s. 44.

⁷⁸ SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. s. 38. Bez ISBN.

⁷⁹ MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. 2. vydání. Havlíčkův Brod, 2009. s. 88. ISBN 978-80-903451-4-0

⁸⁰ KOŘÁN, Ivo. Umění baroka v Havlíčkově Brodě (Čas zápasů a bojů). In *Havlíčkovobrodsko* 6, 1992, s. 23. Bez ISBN.

⁸¹ ČÁRT, Jan. *Německý Brod*. Praha, 1921. s. 5. Bez ISBN.

Na pozvání děkana Seidla přišel do města varhaník Antonín Stamic. Ten se v roce 1714 oženil s Rozinou Böhmovou, nevlastní dcerou Kateřiny Kobzinové, která nechala svým šlechtetným odkazem založit brodské latinské školy.⁸²

V roce 1721 vyrostly v děkanské zahradě tři tulipány na jednom stonku. V tomto viděl děkan Jan Křtitel Seidl znamení Svaté Trojice. V roce 1734 nechal děkan postavit kostel Nejsvětější Trojice, který je dodnes zachován, nachází se v městském parku severovýchodně od vnitřního města.⁸³ Centrální stavba kostela je šestiboká s kupolí a čtyřbokou sakristií. V roce 1761 byla přistavěna dvě křídla s plochými stropy, která jsou na západní a východní straně otevřena do střední lodi arkádou.⁸⁴

Centrální rakouská moc slábla a města nacházela v umění svůj výraz. Na brodském náměstí byla vystavěna kašna od sochaře Jana Václava Prchala. Kašna nebyla vyzdobena žádným světcem, ale antickou postavou Tritona. Měšťané překřtili sochu na Koudelu – podle nepoctivého pekaře. Koudelovu kašnu, jak je nazývána, je ale obtížné datovat. Její vznik je kladen mezi léta 1704 – 1795.⁸⁵

⁸² BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 38. ISBN 80-86699-16-1.

⁸³ HONZÁK, František. *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti*. Praha, 1998, s. 12. ISBN 80-85983-63-X.

⁸⁴ POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech I*. Praha, 1977, s. 368. Bez ISBN.

⁸⁵ MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. 2. vydání. Havlíčkův Brod, 2009. s. 132. ISBN 978-80-903451-4-0

3. Stavitelská činnost a změny v urbanismu města v 19. století

3.1. Stavební ruch v letech 1848 - 1900

Devatenácté století do architektury a urbanismu města zasáhlo stejně, jako v ostatních městech. Je to doba, kdy dochází k růstu počtu obyvatel, zvyšují se nároky na hygienu a dochází k industrializaci a oblibě historizujících stylů.

Hygienické, dopravní a ekonomické potřeby se v Německém Brodě řešily stejně, jako v jiných městech této doby. Hradby a celý opevňovací systém ztrácely svůj význam během 18. století a stále více omezovaly rozvoj města. Počátkem 19. století se v Brodě přistoupilo k prolomování hradeb a bourání podloubí domů na náměstí. Místní obyvatelé měli k tomuto silný odpor, ale ten nebyl mnoho platný. První prolomení hradeb se uskutečnilo v roce 1806 nad Panským rybníkem, kudy vedla cesta přes valy na předměstí Karlov. V roce 1814 nařídil krajský úřad odbourání o 20 sáhů 25 sáhů vysoké brány na horním předměstí, která měla chatrné zdivo. Do té doby byla dominantou města spolu s kostelní věží děkanského kostela. Zcela zbourána byla brána v roce 1836. V roce 1820 nařídil krajský úřad odstranění dolní brány pro její špatný stav. Tomu se město bránilo. Prý byla ozdobou města pro zde umístěné velké a potřebné hodiny. I přesto byla brána vysoká 18 sáhů zbořena do výše 20 střeoviců a následně přikryta šindelem. Hradební zdi se začaly vytrácet. Kámen z rozebíraných zdí se používal na stavbu domů, dláždění ulic a stavbu plotů.⁸⁶ V roce 1818 byla vydlážděna kamenem z hradeb Svatovojtěžská ulice.⁸⁷ Příkopy byly zasypány a přeměněny na zahrádky.⁸⁸

Z katastrální mapy z roku 1838⁸⁹ lze vyčíst, kterak mělo město svůj růst omezený hradbami. Zástavba mimo hradby sice byla realizována již počátkem 18. století, kdy hradby ztrácely svůj význam, avšak až odstranění jejich značné části umožnilo snadnější rozšíření města a plánování jeho půdorysu, které v pozdějších letech přišlo.

V polovině 19. století měl Německý Brod uchován starobylý ráz z dob bývalého bohatství, ale byl málo významným městem, které mělo přibližně čtyři tisíce obyvatel. Nastal úpadek řemesel i obchodu. Hlavním zdrojem příjmů bylo zemědělství, které na Českomoravské vrchovině nebylo snadné. Mimořádný přínos město získávalo do poloviny

⁸⁶ SOKA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

Stránkování v pamětních knihách města je neúplné a zmatečné. Není tedy možné uvádět přímé odkazy na jednotlivé strany.

⁸⁷ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 45. Bez ISBN.

⁸⁸ SOKA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

⁸⁹ SOKA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPI_HB_kat/M_11_4.

19. století díky silnici, která Německým Brodem vedla na Prahu a Vídeň. Ve městě se k odpočinku zastavovaly povozy. Po roce 1845, kdy byla zřízena železnice z Prahy do Olomouce a bylo propojení dráhou do Brna i Vídně, přesunula se doprava na koleje a Německý Brod přišel o hlavní příjem.⁹⁰ V době aktivizace národně obrozeneckého procesu byl Německý Brod na jihovýchodě Čech sice jedním z největších měst, ale vládla zde chudoba – rostla drahota i nezaměstnanost. To zapříčinilo ovlivnění příslušníků lidových vrstev k tomu, aby se zapojili do boje proti feudalismu a rakouské absolutistické vládě.⁹¹

Nejvýznamnějším představitelem bojů o demokratizaci veřejného života byl Karel Havlíček Borovský, který se po návratu z Ruska v roce 1844 usadil v Německém Brodě. Organizoval ochotnické divadlo a prosazoval užívání českého jazyka. Se svým bratrem zavěsil na otcův dům první české označení. Havlíčkův otec koupil tento rohový arkýřový dům (č.p 19) na náměstí v roce 1832 a provozoval v něm obchod.⁹²

Přestože revoluční hnutí roku 1848 bylo potlačeno, pro Německý Brod to znamenalo nový hospodářský a kulturní rozkvět. V roce 1850 bylo město zvoleno za sídlo podkrajského úřadu. V Německém Brodě bylo zřízeno okresní hejtmanství, soud a berní úřad. Od této doby byl Německý Brod městem, které spravovalo široké okolí. Původní magistrát byl nahrazen městským úřadem s voleným představenstvem, v jehož čele stál starosta, kterým tehdy byl František Srnka. Tato událost podnítila stavební ruch ve městě.⁹³

Dosud dřevěný most přes řeku Sázavu v úrovni kostela sv. Kateřiny byl nahrazen kamenným. Jeho stavba byla dokončena v roce 1855. Došlo k navýšení terénu mostu, tím pádem se okolní domy ocitly pod jeho úrovní.⁹⁴

Nově zřízené úřady ve městě potřebovaly dostatečně reprezentativní sídla. Stará radnice, kde dosud sídlil městský úřad, byla obcí předána novým úřadům. Obec si za své nové sídlo vybrala „starou rychtu“, která se nachází v jihozápadním rohu náměstí, téměř v sousedství radnice. Projekt k úpravě tohoto domu byl schválen v roce 1858 ministerstvem vnitra. Pro nedostatek financí a také proto, že zde sídlila vojenská posádka, k přestavbě nedošlo.⁹⁵ Nebyly realizovány ani další projekty pro tento objekt, které počítaly s novogotickou úpravou. Sídlo nové radnice bylo vyřešeno až v roce 1913, kdy bylo přistoupeno k úplné přestavbě „staré rychty“.⁹⁶

⁹⁰ SOKA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

⁹¹ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 30. Bez ISBN.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž, s. 32.

⁹⁴ SOKA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

⁹⁵ SOKA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 386.

⁹⁶ SOKA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./25.

Protože se město stalo okresním a zdravotní péče v jeho okrese nebyla vyhovující, počet nemocných rostl a nebyla zde dostatečná zdravotní zařízení, došlo v roce 1853 k založení veřejné nemocnice. O její založení se přičinil městský lékař, chirurg, dr. Čermák. Nemocnice byla otevřena 18. srpna 1853 na oslavu jmenin císaře Františka Josefa II. Nemocnice se nacházela v najaté místnosti v domě č.p. 51. C. k. místodržitelství v Praze prohlásilo nemocnici v roce 1857 za veřejnou všeobecnou a tímto tedy spadala pod správu města.⁹⁷ V této době se již ale dokončovala nová budova pro nemocnici, která se stavěla v letech 1856 – 1858. Stávající nemocnice totiž nevyhovovala počtem lůžek, ani nesplňovala hygienické podmínky. Nová, jednopatrová, nemocnice byla postavena na dolním předměstí č. p. 95.⁹⁸

Veřejná nemocnice přestala vyhovovat svou kapacitou a nesplňovala ani tehdejší moderní a zdravotnické podmínky. Městská rada, v čele s okresním starostou a lékárníkem Václavem Kabeláčem, se tedy rozhodla obrátit na okres a žádala vybudování nové, okresní, nemocnice, která by sloužila také okolním okresům, kde toto zařízení téměř scházelo. Návrh na stavbu byl přijat v roce 1894. Ke stavbě byla zvolena oblast severozápadně od města, která se nazývá Prempír. K realizaci čtyř nemocničních budov byly vykoupeny pozemky o výměře 2,11 ha a stavět zde začala, na jaře roku 1896 podle plánů ing. Karla Pokorného, místní stavitelská firma Josef Šupich.⁹⁹ Okresní nemocnice byla dokončena v roce 1897. Město se zřeklo veřejné nemocnice ve prospěch okresní.¹⁰⁰ Počet lůžek nového zařízení se již po osmi letech provozu projevil jako nedostatečný.¹⁰¹ Prempír se stal místem budoucího velkého nemocničního areálu.

Význam města byl podtržen v roce 1871, kdy byla otevřena železnice z Vídně přes Jihlavu do Kolína. Na tuto železnici byly postupně navázány nové tratě a Německý Brod se tak do konce 19. století stal nejdůležitějším železničním uzlem v jihovýchodních Čechách.¹⁰²

Během výstavby dráhy „*stoupl hospodářský ruch neobyčejně a bylo hojně výtěžku a blahobytu, který byl přirovnáván k rozkvětu hornictví ve XIII. století.*“¹⁰³ Až do 2. poloviny 19. století mělo město agrární charakter. Stavba však ovlivnila rozvoj průmyslu. Ve městě se rozvíjel především textilní průmysl. Koncem století bylo v Německém Brodě pět textilních továren, které navázaly na dobu brodského soukenictví. Díky podmínkám, které má

⁹⁷ *Almanach ke stému výročí okresní nemocnice v Havlíčkově Brodě.* Uspořádal a k tisku připravil Zdeněk Topil. Havlíčkův Brod, 1996. s. 16. Bez ISBN.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž, s. 19.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 17.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁰² HONZÁK, František. *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti.* Praha, 1998, s. 16. ISBN 80-85983-63-X.

¹⁰³ OLŠA, J. F. *Z dějin a památek Německého Brodu.* Německý Brod, 1935. s. 140. Bez ISBN.

Českomoravská vrchovina k pěstování kvalitních brambor, byl udán další směr specializace průmyslu. Na konci 19. století ve městě a jeho okolí vznikly továrny na bramborový škrob i cukr. Ve druhé polovině 19. století vznikl přestavbou moderní pivovar, který má ve městě svou tradici.¹⁰⁴

V roce 1870 bylo postaveno nádraží, které bylo umístěno poměrně daleko od města, jeho jihovýchodním směrem.¹⁰⁵ Nádražní budova byla vystavěna jako jednopatrová v neorenesančním slohu s postraním přístřeškem na jedné straně a nikterak ne vynikala svým provedením. Umístěna byla kolmo ke kolejím, a protože tehdejší provoz nebyl tak náročný, vyhovovala k odbavení cestujících i pro příjem a výdej zavazadel a zboží a to až do roku 1965.¹⁰⁶

Trasa mezi nádražím a středem města se nestala předmětem jeho rozšiřování, jako tomu ve městech bývá. Nová zástavba byla rozmístěna celkem rovnoměrně po okrajích města. Podle pravoúhlého zastavovacího plánu byly nově stavěny především rodinné domy. Reprezentativní výstavba ve městě byla uskutečněna především na Horním předměstí a mezi Sázavou a kolínskou tratí.¹⁰⁷

Vlivem vnitřních a zahraničních otřesů došlo k uvolnění a pádu absolutismu. Tato situace vedla mimo jiné k povolování nepolitických spolků a organizací. I v Německém Brodě, v 60. letech, rozkvetl společenský život. V roce 1859 zde byl založen pěvecký spolek Jasoň, roku 1864 Měšťanská beseda, v roce 1868 Sokol.¹⁰⁸ V roce 1886 byl založen spolek Budoucnost. Tento spolek si jako svůj účel stanovil přičiňovat se na okrašlování města a jeho okolí. Hlavním úkolem, který si vytyčil, bylo vytvoření městského parku. K založení parku bylo přistoupeno v roce 1889. Tento park spolek postupně budoval a rozšiřoval.¹⁰⁹

V okolí městského parku, který se tehdy rozkládal na východní stráni nad rybníkem Rantejch, byl v roce 1895 postaven rodinný dům vídeňského klenotníka Ignatze Stefanka.¹¹⁰ Stavba č.p. 2104 je architektonickým dílem provedeným v neorenesančním slohu. V tisku se o Stefankově domě, který svým vznikem založil vilovou čtvrť, psalo takto: „*Pan Hynek Štefánek, který svou architektonicky ladně upravenou villou položil jaksi základ k nejkrásnější čtvrti našeho města...komu by bylo před 16 roky napadlo, že na tomto místě, toho času ještě*

¹⁰⁴ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 34. Bez ISBN.

¹⁰⁵ HONZÁK, František. *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti*. Praha, 1998, s. 16. ISBN 80-85983-63-X.

¹⁰⁶ Havlíčkobrodský zpravodaj, únor 1986, č. 2, s. 18 - 19. Bez ISBN.

¹⁰⁷ HONZÁK, František. *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti*. Praha, 1998, s. 16. ISBN 80-85983-63-X. SOKA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII./3.

¹⁰⁸ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 32. Bez ISBN.

¹⁰⁹ <http://www.budoucnost-hb.cz/park-budoucnost> (20.5. 2013)

¹¹⁰ SEDLÁK, Jan (ed.) et al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 23. ISBN 978-80-87073-10-0.

*pustém, možno vykouzlití tak nádhernou stavbu jakou jest villa páně Štefánkova, která dominuje této čtvrti a která i cizinci k nám zavítavšími je právem obdivována ...možno děkovati, že Něm. Brod má svou villovou čtvrt a to v poloze přímo ideální a čtvrti této je nemalou ozdobou právě villa páně Štefánkova.*¹¹¹ Stavba stojí dodnes, je sídlem základní a praktické školy. Od roku 1998 je vedena v Ústředním seznamu nemovitých památek. Tuto honosnou vilu postavil, zřejmě podle svého návrhu, Josef Šupich. Vila má téměř čtvercový půdorys s rizalitou po stranách a dvoupatrovou pětibokou zimní zahradou. Boční rizality mají rozebrané štíty. Fasáda je zdobena štukovými ornamenty a prvky neorenesančního stylu. Severozápadní stěna domu je mimo pohled, obrácena do dvora a nebyla tedy zdobená. V ústřední části domu je umístěna lodžie s kuželkovým zábradlím a arkádami, na jejichž fasádě jsou korintské polosloupky, které nesou kladí. Ve vlysu nad kladím jsou střídavě umístěny triglyfy a festony. Stavba je zakončena valbovou střechou.¹¹²

Město velice vzpomínalo na Karla Havlíčka Borovského, na jeho myšlenky a boj o národ. To, jak moc obyvatelé města byli hrdí na tuto osobnost, se projevilo i v roce 1871, kdy byla umístěna pamětní kovová deska s Havlíčkovou hlavou na dům, kde Havlíček v Německém Brodě žil.¹¹³

Havlíčkův dům č.p. 19, v roce 1861 upraven do novogotického stylu, se nachází v severozápadním rohu dnešního náměstí.¹¹⁴

Konec 19. století pro město znamenal nejen přechod k industrializaci, ale také jiný, významný růst. Došlo k rozmachu základního a středního školství. Městu se zvyšoval počet obyvatel, přibýlo tedy více žáků a studentů. První budovou školy, která byla postavena, je Měšťanská škola pro chlapce a dívky č. p. 171 a 172. Budova školy existuje dodnes, nachází se na Rubešově náměstí. Je to dvoupatrová stavba v neorenesančním stylu. Architektem budovy je pravděpodobně Napoleon Kheil.¹¹⁵

Příchod 19. století s sebou nesl určitý pokrok v technice, který se odrazil v realizaci komfortnějších životních podmínek. Lidé ve městě zatoužili po elektrifikaci a vodovodu. Pro zřízení vodovodu byl v roce 1894 vyhotoven plán.¹¹⁶

¹¹¹ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 8, ročník III, 21. prosince 1910. s. 1.

¹¹² SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 23. ISBN 978-80-87073-10-0. Ke stavbě č. p. 2104 se mi bohužel nepodařilo dohledat stavební dokumentaci. Její popis jsem provedla prostřednictvím výše uvedené literatury.

¹¹³ ZBOROVSKÁ, Zina. Havlíčkův dům v Havlíčkově Brodě. In *Host*, 2001, č. 2, s. 32. ISSN 1211-9938.

¹¹⁴ HORÁK, Petr. Proměny Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko* 25, 2011, s. 24. ISBN 978-80-87302-08-8.

¹¹⁵ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 332.

¹¹⁶ OLŠA, J. F. *Z dějin a památek Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 59. Bez ISBN.

Probuzení stavebních aktivit ve městě si vyžádalo, aby město tuto činnost začalo usměrňovat. Úřad nestál o chaotické stavění. V roce 1890 byla obecním úřadem vypsaná soutěž na vyhotovení plánu, který by upravoval růst města, především nejdynamičtěji se rozvíjejícího tzv. Dolního předměstí. Od zhotovitele bylo vyžadováno zaměření a zakreslení situačního plánu, čísel popisných a majetkových poměrů. Pro tuto práci byl vybrán Josef Šupich, stavitel z Německého Brodu. Byl vybrán i přesto, že v soutěži jeho návrh nezměřil. Stavební odbor zvolil jako nejlepší plán stavitele Bedřicha Peka z Jičína, který Šupich tedy uvedl do praxe.¹¹⁷ Josef Šupich při účasti v soutěži zdůraznil, že jako občanu města mu záleží na této zakázce. Rozhodující byl fakt, že Šupich byl členem městského zastupitelstva.¹¹⁸ V Německém Brodě se často upřednostňovaly firmy sídlící ve městě, jejichž představitelé zasedali v městském zastupitelstvu. Především firma Josefa Šupicha byla nejvíce úspěšná při získávání veřejných, městem financovaných, stavebních zakázek.

Ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě je uložen plán z roku 1892 – příloha k detailnímu plánu polohy královského města Německého Brodu. Na tomto plánu jsou zakresleny tehdy stojící budovy a plocha plánované zástavby. Místo pro novou zástavbu bylo vyhrazeno jednak v oblasti Prempíru, kde do budoucna vyrostl areál nemocnice, a dále především tak, aby se město rozšiřovalo západním směrem od centra a na levém břehu řeky. Podle tohoto plánu se město v následujících letech rozrůstalo.¹¹⁹

3.2. Firma Josef Šupich

Josef Šupich se narodil v roce 1842 ve Dvoře Králové. Vystudoval stavební inženýrství v Praze a stal se oblíbeným žákem Josefa Zítka. Zítek z Šupicha učnil spolupracovníka a později také člena své stavební firmy. Šupich tak mohl být u zrodu významných budov v Praze jako např. Národního divadla.¹²⁰ Především díky Zítkovi mohl Šupich založit svou stavební firmu. Ponechal mu několik svých zakázek a zaručil se za něj u peněžního ústavu.¹²¹

Zřejmě koncem šedesátých let devatenáctého století přichází Josef Šupich do Německého Brodu. V roce 1870 neúspěšně kandidoval do obecního zastupitelstva. Po velkém úspěchu své první práce na Českomoravské vysočině, kterou byla stavba

¹¹⁷ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 132. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹¹⁸ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 410.

¹¹⁹ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII./3.

Autora tohoto plánu se mi nepodařilo zjistit.

¹²⁰ SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 23. ISBN 978-80-87073-10-0.

¹²¹ Tamtéž.

šestnáctimetrové mohyly na památku Jana Žižky z Trocnova na Žižkově poli u Přibyslavi podle návrhu Antonína Wiehla, se v roce 1876 konečně stal zastupitelem.¹²²

Josef Šupich se svou firmou nebyl jediným stavitelem v Německém Brodě.¹²³ Měl však renomé, talent i obchodního ducha. Po roce 1876 zakládá parní pilu, v roce 1883 postavil svou cihelnu v Okrouhlických Dvořácích¹²⁴ a v roce 1888 ruční kruhovou cihelnu.¹²⁵ Tímto si zabezpečil přísun stavebního materiálu. Členství v obecním zastupitelstvu, do kterého byl znovu zvolen v roce 1880, a zvolení do stavebního odboru, mu jako jedním z prvních přinášelo čerstvé informace o chystaných stavebních zakázkách.¹²⁶ Měl tedy možnost se včas a vhodně připravit k výběrovým řízením. I když jeho návrh nezměřil, často se stával tím, kdo stavbu realizoval, na což se ve městě poukazovalo.¹²⁷

Firma Josef Šupich dostávala zakázky i mimo město Německý Brod. Nejvýznamnější realizované jsou tři. V roce 1893 rekonstrukce věže kostela Nanebevzetí Panny Marie v Polné, v letech 1893 – 1894 znovupostavení kostela sv. Václava ve Ždírci¹²⁸, v roce 1895 stavba jednopatrové obecní školy v Lípě.¹²⁹ Ve městě patří k nejvýznamnějším stavbám, provedeným Josefem Šupichem: měšťanská škola pro chlapce a dívky (dnes bývalá ZŠ Rubešova),¹³⁰ vila Ignatze Stefanka,¹³¹ budovy okresní Nemocnice v Německém Brodě a stavba německobrodského gymnázia z počátku 20. století.¹³²

Josefu Šupichovi byl nejbližší historismus a neorenesance. Své nadšení pro umění architektury dal viditelně najevo nejen prostřednictvím své práce, ale i nápísem „VITA AD ARTEM“ „ARTE AD VITAM“¹³³, který umístil na svůj dům v Německém Brodě.

Od roku 1910 vlastnil firmu „J. Šupich“¹³⁴ Prokop Šupich, syn Josefa Šupicha. Název firmy zůstal však nezměněn po celou dobu její existence, tedy do roku 1948 kdy byla

¹²² KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 121, 122. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹²³ Dalším stavitelem byl například Rudolf Culka, později stavitelé Jan Smrt a Karel Ješina.

¹²⁴ Někdejší obec, která zanikla v roce 1965 sloučením s Havlíčkovým Brodem.

¹²⁵ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 124. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹²⁶ Tamtéž, s. 125.

¹²⁷ Tamtéž, s. 126.

¹²⁸ Ždírec ležící nedaleko Jihlavy, nikoliv Ždírec nad Doubravou.

VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. s. 655. ISBN 80-200-0969-8.

¹²⁹ <http://zslipa.webnode.cz/do-roku-1945/> (26.5. 2013)

¹³⁰ SOKA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karta 332.

¹³¹ SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 23. ISBN 978-80-87073-10-0.

¹³² Archiv stavebního úřadu MěÚ Havlíčkův Brod, č. p. 2004.

¹³³ Doslovně: „Životem k umění, uměním k životu“.

¹³⁴ Takto je firma uvedena na svém razítku.

znárodněna a spadala pod národní podnik Československé stavební závody v Praze, závod HK – 243 Havlíčkův Brod. Firma J. Šupich tímto zanikla.¹³⁵

Pod vedením Prokopa Šupicha realizovala firma přestavbu domu č. p. 57, budoucí sídlo radnice. Prokop Šupich byl členem zastupitelstva obce i výboru finančního a stavebního. Během adaptace domu radnice se stává jedním z radních. V této době se lidem začíná protivit fakt, že stavitel je zároveň radním. Prokop Šupich je nucen se rozhodnout, zda bude dále pokračovat v politické či stavitelské kariéře. Rozhodl se pro pokračování v živnosti. Politikou se ale později také zabýval, od roku 1922 do roku 1926 byl starostou města a nemohl tudíž brát obecní zakázky.¹³⁶

Nejvýznamnější zakázky, které Prokop Šupich získal ve městě jsou: stavba dřevěné barákové kolonie pro uprchlíky v oblasti „Na Rozkoši“ v době 1. světové války,¹³⁷ stavba bytových domů č. p. 394 a 395,¹³⁸ stavba Husova sboru,¹³⁹ vila Jana Svobody¹⁴⁰ a se stavebníkem Otakarem Manem od roku 1937 stavba kasáren pro těžkou bombardovací perut' o dvou letkách.¹⁴¹

Ačkoliv Firma Josef Šupich nebyla jedinou stavební firmou v Německém Brodě a jeho blízkém okolí,¹⁴² stala se pro město významnou v jeho budování.

¹³⁵ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 139 - 160. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹³⁶ Tamtéž, s. 147 - 154.

¹³⁷ Tamtéž, s. 150.

¹³⁸ Archiv stavebního úřadu MěÚ Havlíčkův Brod, č. p. 394, 395.

¹³⁹ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 153. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹⁴⁰ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 2197.

¹⁴¹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 431.

¹⁴² Po roce 1900 vzrostla konkurence díky stavitelským firmám v nedalekém městě Chotěboř a v Německém Brodě s příchodem stavitelů, kterými byli Jan Smrt či Karel Ješina.

4. Stavby z let 1848 – 1900

4.1. Dům č.p. 19

Dům se nachází v severozápadním rohu Havlíčkova náměstí, na který navazuje pás domů v Horní ulici. Tato stavba má původ v pozdním středověku. V přízemí jsou dochované valené klenby a gotické ostění oken.

Od roku 1626 dům vlastnil Tobiáš Roland, který jej brzy poté, kdy dům shořel při požáru, kterému podlehl téměř polovina města, znovu postavil. Po roce 1628 tento vlastník odešel ze země kvůli císařskému patentu o katolickém náboženství, které nechtěl přijmout. O majetek Tobiáše Rolanda se staral jeho bratr, Gregor. Dům se opět prodal a při velkém požáru v roce 1662 byla jeho značná část zničena. Dům vystřídal několik majitelů, jeden z nich v roce 1751 zde zřídil kupecký krám. Z této doby pochází vnitřní výzdoba domu. 7. února 1809 při velké vichřici dům přišel o vrchol arkýřové věžičky. V roce 1832 dům koupil kupec, otec Karla Havlíčka Borovského. Otec Havlíčka nechal dům ihned přestavět, plánoval i jeho zvýšení o patro, což projektoval místní stavitel J. Rathouzský. Druhé patro však bylo přistavěno jen v zadní části domu.¹⁴³

Dům má historizující podobu. V jeho hlavním, západním, průčelí vyniká nárožní válcovitý arkýř na válcovité noze. Ve výšce patra jsou kolem osazena obdélníková okna, která průběžně lemují nadokenní i parapetní římsa. Nad okny je hladká fasáda. Arkýř sahá do výše druhého patra a je krytý vysokou, kuželovitou střechou. Byl upraven v pozdní renesanci.¹⁴⁴ Přízemí domu i se soklem arkýře je zdůrazněno pásmem rustiky. Fasáda je trojosá, symetrická, svísele rozdělena obdélníkovými okny se segmentovými záklenky. Trojúhelníkový štít je neogotický s panelováním a malými vížkami na atice.¹⁴⁵

Značnou proměnou dům prošel po požáru v roce 1861. Byl novogoticky upraven. Mylně literatura a odborné práce uvádí jako autora této přestavby Františka Schmoranze. Projekt na tuto úpravu domu podepsal stavitel Urban. Pravděpodobně se jedná o Martina Urbana, který ve druhé polovině 19. století postavil kostnici u kostela sv. Vojtěcha v Německém Brodě a márnici v Dolním městě u sv. Martina.¹⁴⁶

¹⁴³ ZBOROVSKÁ, Zina. Havlíčkův dům v Havlíčkově Brodě. In *Host*, 2001, č. 2, s. 31. ISSN 1211-9938.

¹⁴⁴ HORÁK, Petr. Proměny Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko* 25, 2011, s. 24. ISBN 978-80-87302-08-8.

¹⁴⁵ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č.p. 19.

¹⁴⁶ HORÁK, Petr. Proměny Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko* 25, 2011, s. 24. ISBN 978-80-87302-08-8.

VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. s. 678. ISBN 80-200-0969-8.

Další, výraznější proměnou byla úprava průčelí a jeho doplnění o honosnější ornament. O toto se postarala Městská spořitelna v roce 1893, která dům koupila roku 1880 od Havlíčkovy matky, Josefíny. Chtěla tím zviditelnit své úspěšné podnikání.

Spořitelna dům vlastnila do roku 1920, kdy jej vyměnila s městem za dům č. p. 56, zvaný Hanusovský.¹⁴⁷ Obec zde zřídila muzeum věnované osobnosti K. H. Borovského, které v tomto domě sídlí dodnes. V roce 1956 byla domu navracena nejstarší dokumentovaná podoba fasády. Odstranila se novogotická ornamentika. Další úpravy dům prodělal v 80. letech.¹⁴⁸

4.2. Městský park

V roce 1889 jej založil spolek Budoucnost. Jeho základem se staly tzv. Štěpánčiny sady na východní straně nad rybníkem Rantejch, které spolek zakoupil a obecní les na straně u vrchu „Kalvárie“.¹⁴⁹ Jižně od „Kalvárie“ se rozprostírala pole. Spolek zde koupil od pana Jandy dva hektary pole, aby mohl park rozšířit. Během 80. a 90. let 19. století se členové spolku intenzivně věnovali výsadbě dřevin, budování alejí, cest a promenád. Postupně získávali další pozemky k budování parku.¹⁵⁰ Obstarávali údržbu zeleně a její pěstování. V roce 1887 založil spolek svou školku s lesní sadbou.¹⁵¹

V roce 1890 věnoval Josef Šupich, který byl členem spolku, do parku dřevěný altán. Ten se od té doby nazýval Šupichův pavilon.¹⁵² Další pavilony se zřídily v roce 1913 – dva dřevěné kryté slaměnou střechou – tzv. Burešova bouda a Prušákova bouda. V roce 1909 byly zasypany hradní příkopy podél východních hradeb a vzniklý prostor byl zkulturnován. Prokopáním hradební zdi u kaple sv. Barbory se park zpřístupnil od středu města. Na území parku se nachází kaskáda rybníků. Toto prostředí budilo romantickou náladu. Pro umocnění dojmů bylo okolí rybníku Rantejchu upraveno jako skalnatá propast se skalkou, kam byla umístěna kamenná pamětní deska zakladateli sadů Josefu Burešovi.¹⁵³

Dne 10. října 1919 se konala poslední valná hromada spolku Budoucnost. Spolek již nebyl schopen se starat o park z příspěvků, které vybíral. Správa parku přešla do rukou obce.

¹⁴⁷ NOCAR, Pavel. Havlíčkův Brod: ohlédnutí za minulostí našeho města. Havlíčkův Brod, 2008. s. 34. Bez ISBN.

¹⁴⁸ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č.p. 19.

¹⁴⁹ <http://www.budoucnost-hb.cz/park-budoucnost> (28.5. 2013)

¹⁵⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Spolky Havlíčkův Brod, Budoucnost – Protokoly schůzí 1886 – 1909.

¹⁵¹ Havlíčkobrodský zpravodaj, květen 1989, č. 5, s. 21. Bez ISBN.

¹⁵² SOkA Havlíčkův Brod, Spolky Havlíčkův Brod, Budoucnost – Protokoly schůzí 1886 – 1909.

¹⁵³ Havlíčkobrodský zpravodaj, květen 1989, č. 5, s. 21 – 24. Bez ISBN.

Tímto spolek ukončil svou činnost.¹⁵⁴ Ve dvacátých letech byly sady Budoucnost přejmenovány na Městské sady Havlíčkovy a staly se střediskem kulturních akcí.¹⁵⁵

Z hlediska urbanismu dal spolek Budoucnost vzniknout významnému prvku ve struktuře města. Park, dnes opět nazývaný Budoucnost, plynule navazuje na historické centrum, v jehož bezprostřední blízkosti se nachází a táhne se severojižním směrem. Navazuje na zeleň kolem řeky Sázavy. Rozprostírá se na několika hektarové ploše. Tato zelená plocha tvoří značnou část v rozloze města.

4.3. Měšťanská škola pro chlapce a dívky, č.p. 171, 172

Chlapecká škola byla zřízena za děkanským kostelem. Byly zde však nevyhovující podmínky pro výuku a nedostatečná kapacita. Bylo zapotřebí postavit novou, vyhovující školu, která by pojala i dívčí školu ve městě fungující od roku 1877.¹⁵⁶ Školní rada tedy přistoupila v roce 1888 k vypsání konkurzu na vyřešení nové školní budovy.¹⁵⁷ Kdo se konkurzu zúčastnil, není známo. Ani dochované plány nenesou jména architektů.

Archivní materiál ve Státním okresním archivu Havlíčkův Brod nepřináší podrobné informace k této stavbě. Stavební plány nejsou podepsané, lze tedy těžko soudit, kdo je architektem této stavby. Jisté je, že stavbu provedl Josef Šupich. V korespondenci, která se zachovala, píše architekt Napoleon Kheil městské školní radě o proplacení zálohy na plány pro stavbu. Je možné, že právě tento architekt je autorem budovy. V roce 1889, kdy konkurz pro realizaci plánů vyhrál Josef Šupich, byla započata stavba. Dokončena byla v roce 1890.¹⁵⁸

Budova měšťanské školy se nachází u děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie, na Rubešově náměstí, v místě, kde začíná park Budoucnost. Obdélníková dvoupatrová budova s bočními křídly a rozšířenou střední částí v neorenesančním provedení. Budova je krytá valbovou střechou. Hlavní průčelí je trojosé se zvýrazněným středem, kde jsou umístěny dva hlavní vchody – pro chlapce a pro dívky. Hlavní vchody jsou zakončené segmentem. Okna v přízemí jsou taktéž zakončena segmentem a jsou lemována polosloupky, které v patře drží římsu. V prvním patře jsou sdružená okna lemovaná šambránami. Okna nad vstupními portály jsou lemovaná prolomenou šambránou a zdobená festonem. Zde jsou umístěny busty J. A. Komenského a G. A. Lindnera, významných českých učitelů.

¹⁵⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Spolky Havlíčkův Brod, Budoucnost – Protokoly schůzí 1909 – 1919.

¹⁵⁵ Havlíčkobrodský zpravodaj, květen 1989, č. 6, s. 19. Bez ISBN.

¹⁵⁶ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

¹⁵⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 332.

SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./15.

¹⁵⁸ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 332.

Přízemí je zvýrazněno pásovou rustikou. Od prvního patra jej dělí římsa. Okna budovy jsou pravoúhlá a lemovaná polosloupky. V přízemí umístěny polosloupky dórské, v patře ionské, ve druhém patře korintské.

Neorenesanční styl, který byl dán této budově, představoval od 60. let do 90. let 19. století nejoblíbenější architektonický styl v české architektuře. Především pro jeho široké uplatnění. Neorománský, či neogotický styl byl upotřebitelný téměř jen u církevních staveb.¹⁵⁹ Uplatnění tohoto stavebního slohu na budově školy nese jistě hlubší smysl. Renesance oživila dědictví antiky, je dobou humanismu a velkých vědeckých poznatků. Aplikace neorenesančního slohu koresponduje se školní budovou.

¹⁵⁹ VYBÍRAL, Jindřich. Česká architektura na prahu moderní doby: Devatenáct esejí o devatenáctém století. Praha, 2002. s. 71. ISBN 80-7203-475-8.

5. Stavební ruch v letech 1900 – 1918

Město pokračovalo ve stavebních aktivitách a modernizaci započaté v předchozích letech. Řeší se otázky veřejného osvětlení, vodovodu, dláždění chodníků a silnic. V roce 1904 nechala obec postavit plynárnu firmou Manoschek z Vídně. Město i místní nádraží tak získalo plynové osvětlení.¹⁶⁰

S rozvojem průmyslového podnikání ve městě rostl i počet jeho obyvatel. Lidé do města přicházeli za prací a usazovali se zde. Mnozí si zde stavěli nové domy. Rozrůstal se tak půdorys města. Obec pro novou zástavbu rozdělila parcely mezi okresní nemocnici a valy.¹⁶¹ Stavebního ruchu této doby využil Josef Šupich, který v roce 1899 koupil na Dolním předměstí velký pozemek, který rozdělil na desítky stavebních míst. Dočkal se zájemců o stavbu rodinného domu, kterých nyní přibývalo. Podmínkou prodeje parcely bylo, že firma J. Šupich dům budoucím majitelům postaví.¹⁶² Při porovnání údajů ze sčítání lidu z roku 1910, přibylo od roku 1900 220 domů a 2002 obyvatel.¹⁶³ Dále se rozšiřovala čtvrt u městského parku, která již byla zmíněna.¹⁶⁴ Zde své vilky stavěli místní stavebníci pro malopodnikatele a příchozí inteligenci.

C. k. profesor v Opavě, Jan Svoboda, byl jedním z příchozích do Německého Brodu, který si nechal svůj dům postavit od firmy J. Šupich. Stavba byla umístěna při nové ulici k okresní nemocnici. Projektantem byl Prokop Šupich. Žádost o povolení stavby byla podána v roce 1907.¹⁶⁵

Své domy stavěli i majitelé továren v Německém Brodě. V této době si reprezentativní rodinné sídlo nechali vystavět bratři Mahlerové, vlastníci největší textilní továrny na punčochové zboží v Německém Brodě. Vila č. p. 2197 v Beckovského ulici byla postavena místním stavitelem, Karlem Ješinou. Vila z roku 1908 nemá jednoznačně čitelný stavební styl. Nese historizující prvky románské, gotické, renesanční i barokní. Tato stavba je dodnes zachovalá, od roku 2003 je zapsaná v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek.¹⁶⁶

V roce 1906 byly tiskem vydané první polohopisné plány města dle originálu z roku 1893 a byly dány do prodeje.¹⁶⁷ Lidé tak měli možnost podívat se, jak a kde se město rozrůstá.

¹⁶⁰ OLŠA, J. F. *Z dějin a památek Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 81, 84. Bez ISBN.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 86.

¹⁶² KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkovobrodsko 23*, 2009, s. 138. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹⁶³ SOKA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

¹⁶⁴ Viz. vila Ignatze Stefanka.

¹⁶⁵ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 2190.

¹⁶⁶ SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 40, 42. ISBN 978-80-87073-10-0.

¹⁶⁷ OLŠA, J. F. *Z dějin a památek Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 82. Bez ISBN.

Město podporovalo jak výstavbu bytů pro své obyvatele,¹⁶⁸ tak mělo zájem budovat i zázemí pro úřady zde sídlící a chtělo získat i úřady nové. Byl zde zájem o umístění poštovního úřadu, aby tak do města přišlo více úředníků.¹⁶⁹

Obec stále řešila přestavbu nové radnice a sídlo okresního úřadu, které bylo provizorně umístěno v budově staré radnice. Na úpravu nového sídla obce bylo vypsáno v roce 1912 výběrové řízení, které vyhrála firma Josef Šupich, pod vedením Prokopa Šupicha. Budova nové radnice získala neobarokní fasádu.¹⁷⁰ Repräsentativní, elektická budova č. p. 227 pro okresní úřad byla postavena na rohu ulic Dolní a Na Ostrově. Pro úřad pošty se vystavěl dům č. p. 58 ve Svatovojtěžské ulici podle návrhu architekta Karla Pokorného, který předznamenává nástup moderny.¹⁷¹

S růstem počtu obyvatel se zvětšoval i počet studentů. Zakládaly se nové školy. Největší realizací v této oblasti byla stavba nového gymnázia ve Štáfolvě ulici. Tato stavba č. p. 2004 byla postavena firmou J. Šupich dle architekta Ludvíka Láblera.¹⁷²

Město se činilo ve svém stavebním růstu jednak proto, aby mohlo zaměstnat obyvatele, kteří byli nezaměstnaní a především kvůli zajištění příjmu financí do obecní pokladny. S příchodem doby moderního rozmachu obci rostly náklady na řešení otázek sociálních a technicko-hospodářských. Starosta MUDr. Šubrt usiloval, aby se z Německého Brodu stalo léčebné město. *„Již v roce 1897 byl pocítován nedostatek zemských ústavů pro choromyslné v král. Českém a byla přijata v tom směru resoluce na zemském sněmu. Řešit počala se tato otázka v roce 1901, kdy bylo na zemském sněmu usneseno zřídit dva zemské ústavy pro choromyslné, jeden v okolí Prahy, druhý na venku.“*¹⁷³ Město podalo žádost o zřízení ústavu v Německém Brodě 27. června 1906. Zemský výbor vyhodnotil toto město jako vyhovující. *„Tím byla uskutečněna bez velikých finančních obětí pro obec událost epochální, od níž lze očekávati veliké prospěchy pro další mohutný rozvoj města Německého Brodu, neb ústav pro choromyslné má býti zřízen na 800 až 1000 nemocných nákladem několika milionů korun.“*¹⁷⁴ Obec byla velmi vděčná za úsilí starosty.

Veškeré stavební dění přerušil příchod první světové války. Odsunuly se i plány na stavbu Zemského ústavu pro choromyslné, pro který byl vybrán pozemek „Na Rozkoši“.

¹⁶⁸ Byly postaveny např. nájemní domy č.p. 2254 v ulici Za Klášteřem, č. p. 2021 v Dobrovského ulici a č.p. 1438 v Žižkově ulici.

¹⁶⁹ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 79. Bez ISBN.

¹⁷⁰ SOKA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 386.

¹⁷¹ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 227 a č. p. 58.

¹⁷² VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. s. 357. ISBN 80-200-0969-8.

¹⁷³ SOKA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 18, ročník I, 4. 3. 1909. s. 2.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 3.

Po zvolení Německého Brodu jako místa pro postavení tábora uprchlíkům z Haliče a Bukoviny, byl tábor umístěn právě na tomto pozemku. Zakázku získala firma J. Šupich společně s pražskou firmou Paroulek od rakouské vlády. Byla vybudována dřevěná baráková kolonie s 60 objekty. Kolonie měla svou správu a infrastrukturu. Koncem války již zde bylo 108 objektů a 9684 osob. Tento tábor byl jedním z největších v monarchii. Po skončení války byl tábor rozebrán a na jeho místě byla vybudována psychiatrická léčebna.¹⁷⁵

¹⁷⁵ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 150. ISBN 978-80-87302-03-3.

6. Stavby z let 1900 – 1918

6.1. Budova gymnázia č. p. 2004

Gymnázium v Havlíčkově Brodě má dlouholetou tradici. Jeho počátky sahají do 18. století. Bylo zřízeno z odkazu bohaté měšťanky, Barbory Kobzinové, která si toto přála. Vyučování čtyřtřídního gymnázia bylo umístěno do dřevěného domku u klášterního kostela. Výuku měl na starost místní řád augustiniánů. Roku 1741 se již šestitřídní gymnázium přestěhovalo z nevyhovujících prostor do domu naproti klášternímu kostelu, kde setrvalo do roku 1815. Od roku 1778, po jeho zrušení Josefem II., stala se z gymnázia hlavní škola. K jeho obnovení bylo přistoupeno v roce 1807 po mnoha žádostech ze strany obyvatel města. V nově otevřeném gymnáziu vystřídali agustiniány ve výuce premonstráti ze želivského kláštera. Od druhé poloviny 19. století ve městě fungovalo osmitřídní vyšší gymnázium a výuku postupně převzali světší profesori. Od roku 1815 bylo umístěno v nově upravené budově kláštera. Rokem 1885 přešlo gymnázium do státní správy. Brodským gymnáziem prošly významné osobnosti, jakými jsou K. H. Borovský, Josef Dobrovský či Bedřich Smetana.¹⁷⁶

Budova kláštera, kde gymnázium sídlilo, přestala svými parametry vyhovovat. Učebny byly malé, nízké a špatně osvětlené. Bylo tedy přistoupeno ke stavbě nové budovy, která byla umístěna na zahradu stávajícího gymnázia.¹⁷⁷ V Podvysockých Listech se tehdy psalo: „*Není pochybnosti o tom, že přestěhováním gymnázia do nové moderní budovy, která bude okrasou města, přispěje se valně k rozkvětu tohoto starobylého a vždy chvalné pověsti se těšícího ústavu, a že tím zároveň učiněn nový krok k dalšímu rozvoji města Něm. Brod.*“¹⁷⁸

Základní kámen byl položen 13. října 1906. Stavitelské práce byly zadány Josefu Šupichovi, který budovu stavěl podle plánů architekta Ludvíka Láblera.¹⁷⁹ Stavební práce se započaly 20. července 1906. Obec na stavbu přispěla částkou 80 000 K, tím pádem byla od roku 1905 zproštěna od povinností jí daných ve smlouvě o zestátnění gymnázia. Nemusela již tedy dále přispívat na vedení tohoto ústavu ani na jeho budovu. Celkový náklad na stavbu

¹⁷⁶ Havlíčkově Gymnázium. Přípravný výbor oslav. *Dvě stě šedesát let Gymnázia v Havlíčkově Brodě: almanach 1995*. Sestavila redakční rada pod vedením Jana Štefáčka. Havlíčkův Brod, 1995. s. 11, 12. Bez ISBN.

¹⁷⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 327.

¹⁷⁸ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 327, Podvysocké Listy, č. 43, roč. XVII., 19. 10. 1906. Nestr.

¹⁷⁹ VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. s. 357. ISBN 80-200-0969-8.

činil zaokrouhleně 330 000 K. Slavnostní otevření nového gymnázia se konalo 4. října 1908.¹⁸⁰

Třípatrová budova gymnázia, dochovaná v původní podobě, byla postavena jako samostatná,¹⁸¹ dnes navazuje na sousední dům a zakončuje řadu domů stojících ve Štáflově ulici. V dnešní době zde sídlí Základní škola Štáflova.

Stavba je neorenesančně pojata, avšak fasáda nese secesní dekor. Po stranách hlavního průčelí jsou umístěny lehce předsazené rizality se štíty ve výši střechy. Hlavní vchod, umístěn do středové osy, je lemován pilastry s hlavicemi zdobenými rostlinným motivem. Nad vchodem je umístěn štít s českým lvem, který je lemovaný pásem z rostlinného dekoru. Fasáda budovy je zdobena okenními pásy a pilastry s hlavicemi zdobenými rostlinným motivem. Na fasádu přízemí byla aplikována pásová rustika. Přízemí od pater dělí výrazná parapetní římsa, která lemují celou budovu.

6.2. Vila Jana Svobody, č. p. 2190

Jednopatrová vila č. p. 2190 má téměř obdélníkový půdorys, na jihovýchodní straně vystupuje rizalit zakončený štítem se štukovým zdobením v podobě rostlinného motivu, uprostřed tohoto motivu jsou umístěny iniciály majitele domu. Pod tímto dekorem je uprostřed štítu okno s půlkruhovým klenutím. Okno je lemováno jednoduchou římsou s naznačeným klenákem ve střední části půlkruhového klenutí. Na jižní straně vystupuje z půdorysu domu polygonální věž s jehlancovou střechou. K věži přiléhá v úrovni patra dřevěná terasa, která je nesena zděnými pilíři. Pod dřevěnou terasou se nachází, rozměrově stejná, terasa zděná. Fasáda v přízemí je zdobena pásovou rustikou. Okna v přízemí jsou zdobená hladkými, jednoduchými šambránami a rovnými parapetními římsami. Přízemí od patra dělí kordonová římsa, která lemují celou stavbu. Okna v patře mají jednoduché parapetní a nadokenní římsy. Pod nadokenní římsy jsou kolem oken umístěny jednoduché, štukové rostlinné motivy. Zdobné štukové prvky na celé fasádě jsou barevně odlišeny.¹⁸²

Vstupem do vily, který je umístěn do její zadní části, bylo přístupné schodiště. Odtud bylo možné sestoupit do suterénních místností nebo vystoupat do patra. Přízemí domu bylo rozvrženo jako dva samostatné byty. V patře byl umístěn předpokoj, kolem kterého byly uspořádány místnosti bytu. Chodba dělila byt na dvě části. V jedné byla umístěna kuchyně, spíž a pokoj pro služku. V patře bylo také vyhrazeno místo pro koupelnu. Na straně otočené

¹⁸⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 327.

¹⁸¹ SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 8, foto 25.

¹⁸² Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 2190.

do ulice byly umístěny dětský pokoj, obývací pokoj a ložnice. Místnosti v přízemí byly rozvrženy stejně, jen zde nebyla koupelna. Místo ní byla umístěna druhá kuchyně.¹⁸³

Styl stavby je ovlivněn doznívajícím historismem, fasáda však působí střízlivě díky skromné výzdobě. Vila je dodnes dochovaná, slouží jako dům dětí a mládeže, kterému bylo uzpůsobeno vnitřní uspořádání.

O povolení stavby domu žádal Jan Svoboda, c. k. profesor v Opavě, radu města dopisem ze dne 22. února 1907. Stavba byla povolena podle předložených stavebních plánů. Projektantem se stal Prokop Šupich, stavitelské práce provedla firma Josefa Šupicha.¹⁸⁴

Prokop Šupich, syn Josefa Šupicha, se narodil v roce 1870 v Německém Brodě. Vystudoval pozemní stavitelství na české technice v Praze. Po studiích v Praze se stal studentem Vídeňské akademie umění a žákem secesního architekta Otto Wagnera.¹⁸⁵ Protože byl nástupcem v rodinné firmě, přesunul se do Německého Brodu. Jeho nejznámějším projektem se stal plán z roku 1929 pro neoklasicistní nájemní dům č. p. 44/IV na nároží ulic Tychnovy a Na Valech na Hradčanech. Plány pro tento dům vznikly v Německém Brodě.¹⁸⁶

6.3. Budova pošty, č. p. 58

Město rozhodlo se „...*ucházeti o poštovní ambulanci, aby se zde usadilo více úředníků.*“¹⁸⁷ Od roku 1906 byla tedy obec v kontaktu s ředitelstvím pošt za účelem stavby budovy pošty v Německém Brodě.¹⁸⁸ V roce 1907 obec předložila plány, od inženýra Karla Pokorného, pro stavbu na ředitelství pošt. Plány nebyly schváleny. Byly proto předloženy nové, podle kterých byla, v roce 1910, budova pošty postavena firmou Otakara a Františka Lišky.¹⁸⁹

Dvoupatrová budova umístěna na rohu ulice Svatovojtěšské, ústící na Smetanovo náměstí, má nepravidelný půdorys. V rohu ulice vystupuje z půdorysu hranolovitá věž sahající nad úroveň střechy. Hlavní vstup je umístěn ve středu této věže, v níž je umístěno schodiště, kterým je umožněn přístup do prostor domu. Boční strany domu jsou zakončeny štíty. Štít směřující do Smetanova náměstí je zdoben dvouhranným arkýřem zakončeným cibulovou stříškou. Arkýř je ve spodní části zdobený městským znakem ze štuky. Budovu

¹⁸³ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 2190.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s.143. ISBN 978-80-87302-03-3.

¹⁸⁶ VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. s. 655. ISBN 80-200-0969-8.

¹⁸⁷ OLŠA, J. F. *Z dějin a památnosti Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 79. Bez ISBN.

¹⁸⁸ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 407.

¹⁸⁹ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 58

SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 407.

obíhají okna ve třech pásech. Okna v prvním a druhém patře spojují pásy s rostlinným dekorem.

Stavba je minimálně zdobena, je již v podstatě odproštěna od vlivu neostylů. Projevují se zde prvky moderny, aplikuje se zde geometrická strohost.

6. 4. Okresní dům, č. p. 227

Na stavbu tohoto domu byla pravděpodobně vypsána soutěž, jak lze soudit podle dochovaných plánů uložených ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě.¹⁹⁰

Stavitelem se stala firma Liška. V průběhu stavby se však stále řešila podoba přední věže. O radu k této záležitosti byl požádán také architekt Dušan Jurkovič. Realizace přední věže se neuskutečnila. Celá stavba byla dokončena v roce 1911.¹⁹¹

Z dochované dokumentace k elektickému domu č. p. 227 není známo jméno architekta této stavby stojící na rohu ulice Dolní a Na Ostrově. Parcela dala dvoupatrovému domu půdorys tvaru písmene U. Z jihovýchodní strany vystupuje trojhranná věž zakončená cibulovitou stříškou nad úroveň střechy domu. Stavbu dělí dva pásy oken. V přízemí jsou užitá čtvercová okna, na straně směřující do ulice jsou užitý výkladce. V patře jsou okna obdélníková se segmentovou podokenní římsou. Stavba má tři průčelí s vysokými štíty. Průčelí nároží je trojhranné, každá jeho část je zakončena vysokým štítem. Na hlavním nároží je v úrovni patra umístěn balkon s kuželkovým zábradlím. Nad oknem, které je za balkonem, se nachází obdélníkový štukový štít se zdobným rámem s vyobrazením českého lva. Nad tímto štítem je sdružené obdélníkové okno. Ve středních částech štítů nároží je umístěn jednoduchý rostlinný motiv. Pod těmito motivy jsou v pravé a levé části nároží umístěna čtvercová okna. Průčelí otočené k řece Sázavě je nejzdobnější. Nad třemi sdruženými okny v prvním patře je umístěn obdélníkový štít se štukovým rostlinným ornamentem, na který navazují sdružená okna. Štít tohoto průčelí zdobí štukový štít s vyobrazením městského znaku. Štukové zdobné štíty jsou barevně odlišeny od fasády. Fasáda je v přízemí zdobená rustikou, jinak je hladká. Stavba je kryta sedlovou střechou.¹⁹²

Dům stojí dodnes. Fasáda neprošla výraznou změnou na rozdíl od vnitřního uspořádání domu, který během času sloužil různým účelům.

¹⁹⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./43.

¹⁹¹ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 24, ročník III, 12. 4. 1911. s. 1.

¹⁹² Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 227.

6.5. Nová radnice, č. p. 57

Přestavba tohoto domu, jehož základy jsou z doby středověku, je pro město v této době výjimečná. Především proto, že na jejím plánování se podílelo několik osobností zvučných jmen.

Dům č. p. 57 vznikl před rokem 1838 spojením tří renesančních domů. Obec si jej vybrala jako své sídlo. Bylo však zapotřebí reprezentativní úpravy. Představitelé obce měli jasnou představu o nové podobě vnitřního uspořádání a bylo také dáno, že : „... *městský stavitel vypracuje detailní návrhy na přestavbu a architekt Jurkovič bude požádán, aby vypracoval návrh vhodné facady a vnější úpravy vůbec, aby harmonovala v každém směru se starobylym rázem náměstí.*“¹⁹³

C. k. konzervátor Zdeněk Wirth byl jednoznačně pro zachování historického rázu náměstí, avšak nesouhlasil s prací Dušana Jurkoviče. V dopise pro městskou radu ze dne 26. 9. 1911 píše, že Jurkoviče vidí jako: „... *umělce příliš individuálního a v určitém smyslu neukázněného, takže o něm již předem pochybuji, že se dokáže podříditi při svém návrhu vyšším příkazům než svoji vlastní fantazii a nápadům...*“¹⁹⁴ Přizval tedy ke spolupráci architekta Pavla Janáka, který vypracoval návrh na úpravu radnice.¹⁹⁵

Pavel Janák, který byl jedním z tvůrců uměleckého programu českého kubismu,¹⁹⁶ navrhl pro radnici v Německém Brodě kubistickou úpravu. V duchu tohoto stylu řešil vchod i okna budovy, nárožní arkýř s balkonem a důraz kladl na dva navrhované štíty pro tuto stavbu.¹⁹⁷

Janákův návrh nebyl realizován. Kubismus se v české radniční architektuře téměř neujal. Ani návrh Josefa Gočára v tomto slohu pro novostavbu radnice ve Zlíně nebyl vybrán jako vítězný. Kubistický styl se ujal pouze při přestavbě radnice ve Veselí nad Lužnicí – Mezimostí, která byla provedena v roce 1914.¹⁹⁸

Městská rada v Německém Brodě sympatizovala s Jurkovičovým návrhem. Ovšem plány, které by jednoznačně přisoudily realizovanou úpravu radnice Jurkovičovi, nejsou dochované.¹⁹⁹ S jistotou lze určit realizátora stavebních úprav. Byla jím firma J. Šupich. Spolumajitel této firmy, Prokop Šupich, byl v době, kdy byl ke stavbě vybrán v soutěži,

¹⁹³ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 11, ročník III, 11. 1. 1911. s. 2.

¹⁹⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 386.

¹⁹⁵ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./25.

¹⁹⁶ STAŇKOVÁ, Jaroslava – PECHAR, Josef. *Tisíciletý vývoj architektury*. 3. vydání. Praha, 1989. s. 365. ISBN 80-03-00073-4.

¹⁹⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./25.

¹⁹⁸ KIBIC, Karel. *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 1. díl*. Praha, 2009. s. 281. ISBN 978-80-7277-438-8.

¹⁹⁹ O Jurkovičovi jako architektu radnice v Havlíčkově Brodě nejsou zmínky ani v odborné literatuře.

členem městské rady. Tento fakt se nelíbil. Členům městské rady se nesměly zadávat obecní zakázky. Prokopovi Šupichovi nebyla udělena výjimka. Vzdal se tedy členství a úpravy radnice provedl podle svého neobarokního návrhu, který zvítězil nad plány stavitele Ješiny.²⁰⁰

Nová radnice, jejíž úprava byla dokončena v roce 1913, je situovaná do jihozápadního rohu Havlíčkova náměstí. Jednopatrová budova má hlavní průčelí umístěné k náměstí. Hlavní průčelí je zakončeno balustrádou, uprostřed přerušenu štítem s kulatým oknem v jeho středu. Hlavní vchod je umístěn ve středu tohoto průčelí. Nad hlavním vchodem je umístěn balkon s balustrádou. Fasáda v přízemí je zdobená rustikou. Přízemí od prvního patra odděluje římsa. Obdélníková okna, lemovaná segmentovou parapetní a nadokenní římsou, jsou bohatě zdobená štukovými ornamenty. Mezi okna jsou umístěny polosloupky s drobným štukovým dekorem. Fasáda jihozápadní strany budovy, včetně arkýře s cibulovitou střechou na nároží, je zdobena stejně jako hlavní průčelí.²⁰¹

²⁰⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 51, ročník IV, 17. 10. 1912. s. 1, 2.

²⁰¹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 386.

7. Stavební ruch ve 20. letech 20. století

7.1. Po první světové válce

Po odstranění symbolů monarchie a odeznění oslav 28. října 1918, se objevovaly důsledky války. Nově vzniklý stát dostal do vínku rozvrácené hospodářství a nedostatek potravin. Nová vláda musela řešit návrat obyvatel země do běžného života, což nebylo snadné. Chyběla pracovní síla a suroviny. Lehký průmysl ztratil odbytiště v zahraničí, za což mohla válka. Navíc prostřednictvím vysokých cel začaly země bránit svá hospodářství.

Správní a územní systém Československá republika převzala od rakousko-uherské monarchie. Havlíčkovobrodsko, jak jej známe dnes, bylo tedy stále rozděleno do tří politických okresů se sídly v Německém Brodě, v Chotěboři a v Ledči. V roce 1928, kdy proběhla reforma veřejné správy, vznikly politické okresy skládající se z několika dosavadních zastupitelských okresů. Německý Brod tedy z okresů Štoky a Polná.²⁰²

Těživá poválečná situace napomohla, nejen v Německém Brodě, sociální demokratické straně k vítězství ve volbách v roce 1919. V čele města tak stanul levicový sociální demokrat Josef Husa.²⁰³ Protože se Německý Brod potýkal s nedostatkem bytů, začala se vítězná strana zajímat o tuto problematiku. Byla zřízena bytová komise a město se začalo zasazovat o výstavbu nájemních domů podporovaných státem.²⁰⁴

První polovina 20. let je dobou konjunktury a stability. Lehký průmysl, důležitý pro celou Československou republiku, rychle obnovil styky se zahraničím. V zemi se díky tomu rozšiřovala a zvelebovala města. Nejinak tomu bylo s Německým Brodem. Zde byl nejvíce zastoupen textilní průmysl, který do města přivedl nové obyvatele. Při sčítání lidu v roce 1921 mělo město 8986 obyvatel.²⁰⁵ Rychle se stavěly rodinné a činžovní domy. Město se rozšířilo především západním směrem, kde vznikla nová čtvrť Letná. Zde, v místě „Na Rozkoši“, v letech 1920 – 1934 vznikaly pavilony Zemského ústavu pro choromyslné. V této části města se dále rozšiřoval areál brodské nemocnice. Primář nemocnice za přispění Ministerstva zdravotnictví a Masarykovy ligy prosadil umístění specializačního zařízení pro mimoplicní léčbu – chirurgickou TBC. Tento typ léčebny byl první v Čechách.²⁰⁶

²⁰² BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkovobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 103. ISBN 80-86699-16-1.

²⁰³ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. s. 37. Bez ISBN.

²⁰⁴ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 110, 111. Bez ISBN.

²⁰⁵ SOKA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

²⁰⁶ *Almanach ke stému výročí okresní nemocnice v Havlíčkově Brodě*. Uspořádal a k tisku připravil Zdeněk Topil. Havlíčkův Brod, 1996. s. 22. Bez ISBN.

Obec vítala stavební ruch, avšak potřebovala tuto činnost usměrnit. Městský stavební úřad podal žádost architektu Vladimíru Zákřejsovi o vypracování ideového plánu pro město. V roce 1921 byl vyhotoven regulační plán.²⁰⁷ Vladimír Zákřejs při seznámení se situací ve městě dospěl k tomuto: „*Německý Brod vzrostl v posledních třech desetiletích tak značně, že potřebuje více úprav započatých bloků a staveb, nežli ideového plánu generelního, neboť na západě, východě a jihu jsou vývoj jeho a skoro i výstavba dokončeny.*“²⁰⁸ Stanovil si tedy nejprve podmínky, podle kterých plán „ušil městu na míru“. Výsledkem byla nutnost stanovení přibližného obvodu města, definitivní úprava železnice, silnic a regulace řeky Sázavy. Jako nejdůležitější vyhodnotil odklonění frekventované silnice Praha – Jihlava, která vedla centrem města.²⁰⁹

Obvod města byl přizpůsoben stávajícím hranicím, které nyní zahrnovaly i obce Okrouhličtí Dvořáci na jihozápadě a Pohledští Dvořáci na severovýchodě.²¹⁰

Další problém architekt viděl v nádraží velmi vzdáleného od města. Nádraží mělo být přesunuto blíže. Zamýšlel příjemnější cestování: „*Při výstupu z nádraží objeví se celkový pohled na Německý Brod v panoramatickém rozvinutí a to tak, že vlevo dominuje pohledu hřbitovní kostelík svatovojtěšský a po pravé straně děkanský chrám mariánský.*“²¹¹ Původní nádraží mělo být využíváno jen jako nákladové. Tento plán však realizován nebyl.

K regulaci Sázavy: „*...byly provedeny menší změny řečiště, aby byly při tom zachovány co možno největší plochy nezastavitelné, a povstaly dva rozsáhlé ostrovy, pro ideální rovinu, zde také vzácnou, nejvýš vhodné pro sporty, a to nad městem a pod městem.*“²¹²

O budoucí úpravě města přednesl Ing. Zákřejs, 10. prosince 1922, v místní sokolovně přednášku.²¹³ Reakcí byl, mimo jiné, dopis čtenáře Hlasů z Posázaví zaslaný do redakce, která jej otiskla ve svém listě. Tento čtenář reagoval na přednášku takto: „*...byl jsem, rovněž i mnozí jiní, sklamán. Slyšeli jsme velice pěkný výklad o novém stavebním řádu atd., ale jádro přednášky o budoucím Něm. Brodu nás sklamalo.*“²¹⁴ Největší problém byl viděn v odklonění velmi frekventovaných silnic mimo centrum města, což by prý znamenalo: „*...milionové*

²⁰⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII./8.

²⁰⁸ ZÁKREJS, Vladimír. Plán regulační a veřejné zájmy (Příklad: Německý Brod.). In MINISTERSTVO VEŘEJNÝCH VĚCÍ V PRAZE. *Zprávy veřejné služby technické IV*, Praha, 1922. s. 18. Bez ISBN.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 20.

Náčrt regulačního plánu od arch. Zákřeje uveřejněný ve Zprávách veřejné služby technické IV. je uložen v SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII./1.

²¹⁰ Tamtéž, s. 21.

²¹¹ Tamtéž, s. 19 – 20.

²¹² Tamtéž, s. 20.

²¹³ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 113. Bez ISBN.

²¹⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 7, ročník XV, 15. 12. 1922. s. 1.

výdaje, na které by dle všeho největší kvotou přispěti musili poplatníci města Něm. Brodu, jimž by silnice ty veškeré odběratele a kupce odváděly někam za humna... Za takové danajské dary panu architektovi jistě všichni živnostníci a obchodníci německo-brodští předem vřele poděkují.²¹⁵

Podle plánu Zákrejse byl v roce 1925 vypracován nový polohopisný plán místním geometrem, Janem Dundáčkem. Protože se město dále rozšiřovalo, a sice západním směrem, bylo architektu Maxu Urbanovi zadáno vypracování nového ideového plánu pro okolí Pražské silnice.²¹⁶

Jakmile mělo město regulační plán hotový, bylo možné zastavovat parcely uvnitř města a doplňovat jednotlivé bloky. V této době se stavěly hlavně rodinné domy na území Žižkovy ulice. Zde byl postaven v rondokubistickém stylu rodinný dům č. p. 354. Je to jediná stavba v Havlíčkově Brodě, která byla v tomto stylu postavena.

Značný stavební ruch se v této době odehrával nedaleko nádraží, v jihozápadní části města. Zde byly, mimo jiné, postaveny státem podpořené obytné domy č. p. 394 a 395. Probíhající bytová krize nutila město řešit tuto záležitost výstavbou činžovních domů a došlo i na zřízení vagonové kolonie v severní části města, na Kokoříně. Prázdné vagony byly upraveny pro provizorní bydlení.²¹⁷

Pro oblast Havlíčkobrodsko bylo důležité zemědělství, hlavně bramborářství, které zabíralo až 30 % orné půdy. Proto zde byla zastoupena Rolnická družstva, která zřizovala své domy.²¹⁸ V Německém Brodě byla Ústřední budova Rolnického družstva postavena v roce 1927.

Roku 1927 byla dokončena stavba Husova sboru Československé církve husitské č. p. 2014 v Dobrovského ulici, která navazuje na Horní ulici nad náměstím. Plány na stavbu vypracoval architekt Ladislav Doskočil s místním stavitelem Františkem Liškou.²¹⁹

V Německém Brodě, centru bramborářství, sídlil Ústřední svaz pěstitelů zemáků, který čerpal z vědeckých poznatků Státních výzkumných ústavů bramborářských, k jehož zřízení dal v roce 1924 podnět.²²⁰ V roce 1930 získaly Státní výzkumné ústavy bramborářské sídlo v nově naplánované ulici Chotěbořské, kterým se stala novostavba č. p. 2366.

²¹⁵ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 7, ročník XV, 15. 12. 1922. s. 1.

²¹⁶ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 377.

²¹⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 377.

²¹⁸ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 113. ISBN 80-86699-16-1.

²¹⁹ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

²²⁰ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 114. ISBN 80-86699-16-1.

Ani po pádu monarchie nezapomnělo město na „svého“ Havlíčka. Odhalení pamětní desky na jeho domě se obyvatelům nezdálo dostačující. Vzkřísila se vzpomínka na návrh zřízení Havlíčkova pomníku z roku 1906. Byla uspořádána sbírka na jeho pomník, kterou měl na starost Spolek pro postavení Havlíčkova pomníku. V roce 1924 se obdivovatelé Havlíčka dočkali. Pomník byl umístěn do městského parku.²²¹

Ozývaly se také stále častěji hlasy pro změnu názvu města na Havlíčkův Brod. Jedním z navrhovatelů byl profesor Alois Tondek, který v dopise ze dne 24. 10. 1921 obecnímu zastupitelstvu napsal: „...*Brod, v němž se trvale ujaly zásady velikého krajana jeho, není již tím Brodem Německým, ztrestaným Žižkou za německou zpupnost a zradu.*“²²² Profesor dále psal, že slavnostní zasedání zastupitelstva 31. října 1921 je vhodnou příležitostí pro přejmenování města.

Když se pro přejmenování města vyslovil v březnu roku 1921 také Spolek pro postavení Havlíčkova pomníku, městská rada to jednoznačně zamítla tímto vyjádřením: „...*poněvadž názvu Německý Brod užívá se již přes 600 let, nejen ve všech památkách latinských, ale i v mluvě obecné, a nebylo by proto účelným měnit tento starobylý název města již vžitý a všeobecně známý.*“²²³

²²¹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²²² SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²²³ Tamtéž.

8. Stavby z 20. let 20. století

8.1. Pomník Karla Havlíčka Borovského v městském parku

V roce 1905 se pražská beseda Havlíček rozhodla organizovat oslavy padesátiletého výročí úmrtí Karla Havlíčka Borovského.²²⁴

Počátkem roku 1906 spolky v Německém Brodě spojené do Sdružených národních spolků začaly chystat Havlíčkovy oslavy, které se uskutečnily 7. července 1906. U příležitosti těchto oslav vznikl nápad vybudovat Havlíčkův pomník. K výnosu z oslav, který činil 46 zlatých a 76 krejcarů, dále přispívaly obec i okres, jednotlivci a různé spolky, aby byla získána potřebná částka ke zhotovení pomníku.²²⁵

Komise Spolku pro postavení pomníku Karlu Havlíčkovi Borovskému, ve které byli, krom jiných, starosta města, profesor Bohumil Kafka²²⁶ a architekt Josef Gočár,²²⁷ měla s památkáři vybrat vhodné místo pro pomník.²²⁸

Bohumil Kafka navrhl jako jediná možná tři místa, a to park za děkanstvím, náměstí nebo městský park. Prostor náměstí ale potom zavrhl. Uznal, že je již obsazené kašnou a mariánským sloupem, a že by docházelo k vzájemnému rušení těchto ideově různých solitérů. Nejvíce se mu zalíbil městský park.²²⁹

Během let 1918 – 1920 probíhaly spory o umístění pomníku ovlivněné i politikou. Lidé kolem starosty Husy usilovali o postavení pomníku na náměstí místo mariánského sloupu, který chtěli přemístit např. před kostel sv. Rodiny.²³⁰ Sám starosta se k mariánskému sloupu v Hlasech z Posázaví vyjádřil takto: „...jsem toho názoru, že mariánský sloup se pro novou dobu a pro místo, na kterém stojí, naprosto nehodí a že stojí tam od 28. října minulého roku jenom k hanbě naší a malého pochopení pro utrpení Havlíčkovo ve prospěch celého národa.“²³¹

²²⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Bohumil Kafka (*1878 – 1942), český sochař, žák J. V. Myslbeka a S. Suchardy; autor řady soch s národní tematikou.

²²⁷ Josef Gočár (*1880 – 1945), jeden ze zakladatelů moderní české architektury.

²²⁸ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²²⁹ KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borově a Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 73. Bez ISBN.

²³⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²³¹ SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, č. 1, ročník XII, 7. 11. 1919. s. 4.

V roce 1919 se s konečnou platností zadalo vyhotovení pomníku Bohumilu Kafkovi. Architektonickou úpravou byl pověřen Josef Gočár.²³²

O zamítnutí postavení pomníku na náměstí definitivně rozhodlo ministerstvo školství a národní osvěty. Ministerstvo se v dopise z listopadu 1919 vyslovilo pro umístění pomníku v jiné lokalitě, neboť odstraněním mariánského sloupu by nedošlo k odstranění vzpomínek na dobu minulou. Jak již bylo uvedeno, ministerstvo bylo pro stavbu pomníku, „...ale ne na místě mariánské sochy již i z důvodů politických s ohledem na Slovensko, kde odstraňování náboženských pomníků u nás působí nespokojenost a zaujetí proti vládě.“²³³

Definitivní rozhodnutí o umístění pomníku bylo řečeno v roce 1920. Byly vyslyšeny názory B. Kafky, kterému se zamlouvalo místo v horní části parku nad rybníkem.²³⁴

V říjnu 1920 byl slavnostně položen základní kámen Havlíčkova pomníku. Původně byla slavnost velkolepě plánovaná, zúčastnit se totiž měl prezident, T. G. Masaryk. Jeho účast však byla nakonec odřeknuta.²³⁵

Slavnostní odhalení pomníku pod záštitou prezidenta republiky se konalo 14. září roku 1924.²³⁶ Předseda poslanecké sněmovny František Tomášek přednesl slavnostní projev. Slavnosti se nezúčastnila většina prominentních osobností včetně prezidenta republiky, svou neúčast omluvila dopisy.²³⁷

Žulový podstavec pomníku v Brodě pochází z lipnických žulových dolů. Vpředu byl umístěn nápis *K. Havlíček Borovský 1821 - 1856* a vzadu *Zbudoval sbor pro postavení pomníku*. Samotná socha, jak zapsal kronikář: „...představuje Havlíčka jako energického bojovníka s odbojně vztyčenou pěstí a se svítkem papíru v ruce druhé (levé), s obnaženou hlavou vzdorně vztyčenou mírně rozkročeného a oděného v přiléhavou čamaru – dle tehdejšího vkusu – a úzké kalhoty. Vnitřní síla a mužná odvaha dýše z tohoto postoje Havlíčkova...“.²³⁸ Podle Kafky má Havlíčkův výraz a postoj představovat zvon bijící na poplach.²³⁹

²³² KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borové a Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 74. Bez ISBN.

²³³ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²³⁴ KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borové a v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 75. Bez ISBN.

²³⁵ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 351.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borové a Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 75. Bez ISBN.

²³⁸ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

²³⁹ Tamtéž.

Bronzová socha, měřící téměř pět metrů, byla ulita v továrně Bratří Bartáků v Libni ze tří rakouských děl darovaných ministerstvem národní obrany. Celkový náklad na zřízení pomníku činil téměř 210 tisíc Kč.²⁴⁰

Osoba K. H. Borovského se stala díky svému osudu typem národního hrdiny a mučedníka. Rokem 1862 byl započat dlouhý sled havlíčkovských slavností. První z nich uspořádal pěvecký spolek Hlahol ve dnech 17. a 18. května 1862 u příležitosti tahu národní loterie ve prospěch Zdenky Havlíčkové. Slavnost při odhalení pamětní desky K. H. Borovského na jeho rodném domě v Borové 19. srpna 1862 se stala největší národní demonstrací 19. století.²⁴¹ Také odhalení pomníku K. H. Borovského v Kutné Hoře roku 1883 se stalo velkolepou celonárodní manifestací. Byla to doba, kdy mladočeši a staročeši po společném vstupu do vídeňského parlamentu utvořili jednotný Český klub a český národ usiloval o svá práva a svou svobodu.²⁴²

Odhalení Havlíčkova pomníku v Německém Brodě se konalo již po vzniku samostatné Československé republiky. Svobody pro národ bylo dosaženo, nebylo zapotřebí národní demonstrace. Při příležitosti odhalení se slavilo vítězství, socha byla odlita z děl poraženého státu.

8.2. Zemský ústav pro choromyslné

První světová válka velmi přispěla k rozšíření počtu choromyslných pacientů. Otevření brodského ústavu pro choromyslné odlehčilo přeplněným ústavům v Čechách a také ve Vídni, kde setrvala řada českých pacientů i dlouho po rozpadu monarchie.²⁴³ Dalším kladem, který ústav přinesl, byla možnost získat zaměstnání. V době jeho založení totiž začínala krize a rostla nezaměstnanost.

Ústavní budovy v Havlíčkově Brodě jsou umístěny kolem silnice Rozkošské, na severozápadním okraji města. Areál je od ostatní zástavby města oddělen, rozkládá se přibližně na ploše 43 hektarů.²⁴⁴

²⁴⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

²⁴¹ KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borové a Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 50 - 51. Bez ISBN.

²⁴² HOJDA, Zdeněk – POKORNÝ, František. *Pomníky a zapomínky*. Praha, 1996. s. 65 – 68. ISBN 80-7185-050-0.

²⁴³ Psychiatrická léčebna v Havlíčkově Brodě. *60 let psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě*. Rok a místo vydání neuvedeny. Nestr. Bez ISBN.

²⁴⁴ Havlíčkovobrodský zpravodaj, říjen 1978, č. 9, s. 20.

Plány na stavbu brodského ústavu byly oživeny v roce 1919, kdy prošly celkovou revizí. Počet lůžek byl plánovaný pro 1000 – 1200 pacientů, přičemž jednotlivé pavilony byly vyprojektované pro 60 – 90 nemocných.²⁴⁵

Jednotlivé budovy ústavu byly v areálu rozmístěny podle promyšleného projektu pražského architekta Vladimíra Wallenfelse. Kolem silnice jsou umístěny hospodářské budovy zajišťující chod ústavu. Jsou to kuchyně, kotelna se strojovnou, prádelna a garáže. Naproti hlavní přístupové cestě do areálu stojí administrativní budova, kterou jsem si zvolila k bližšímu popisu.²⁴⁶

Za hospodářskými budovami jsou po pravé a levé straně rozmístěny jednotlivé pavilony. Po pravé straně pro ženy, po levé pro muže. Blíže k hospodářským budovám jsou umístěny „Pavilony pro klidné“, vzdáleněji „Pavilony pro méně klidné“ a v pásmu za nimi „Pavilony pro neklidné“.²⁴⁷

Ubytování pro lékaře a zaměstnance ústavu je umístěno mimo komplex, přes silnici proti hlavnímu vchodu do areálu. Dům pro primáře a správce ústavu byl postaven v areálu, na pravé straně u vrátnice.²⁴⁸

S výstavbou komplexu bylo započato v roce 1920, oficiálně otevřen byl 21. května 1928. Dnem zahájení provozu nebyly zdaleka dokončeny všechny stavby pavilonů. Teprve v roce 1934 byl ústav definitivně dostavěn. Jelikož to byla doba, kdy vrcholila hospodářská krize, bylo upuštěno od některých projektovaných pavilonů, jako např. infekčního, neurologického, pro nemocné TBC, poradny pro ambulantní nemocné.²⁴⁹

Administrativní budova

Stavbu započala v roce 1927 firma J. Šupich a ke kolaudaci bylo přistoupeno v roce 1928.²⁵⁰

Budova je inspirována funkcionalismem, ale tento styl zde není uplatněn v čisté formě. Například sochařská výzdoba má kubistické prvky a zastřešení klasicizující.

²⁴⁵ Psychiatrická léčebna v Havlíčkově Brodě. *60 let psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě*. Rok a místo vydání neuvedeny. Nestr. Bez ISBN.

²⁴⁶ SOkA Havlíčkův Brod, Okresní úřad Německý Brod (1849) 1850 – 1940 (1956), karton 178.

²⁴⁷ Psychiatrická léčebna v Havlíčkově Brodě. *60 let psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě*. Rok a místo vydání neuvedeny. Nestr. Bez ISBN.

²⁴⁸ Havlíčkobrodský zpravodaj, říjen 1978, č. 9, s. 20.

SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 396.

²⁴⁹ Psychiatrická léčebna v Havlíčkově Brodě. *60 let psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě*. Rok a místo vydání neuvedeny. Nestr. Bez ISBN.

²⁵⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 396.

Půdorys je tvaru písmene L. Z hlavního průčelí v přízemní části vystupuje otevřená veranda, za kterou je umístěna hranolovitá věž přesahující střechu budovy. Masa hmoty hranolu věže je uprostřed odlehčena vertikálním pásem oken, která jej zároveň prosvětlují. Do podélných stěn stavby jsou horizontálně umístěny dva pásy oken. Budovu kryje valbová střecha.²⁵¹

Ve stavebních plánech z roku 1927 je dopředu počítáno se sochařskou výzdobou.²⁵² Plastiku umístěnou k vstupnímu portálu vytvořil Jan Lauda.²⁵³ Jedná se o monumentální žulové sousoší ve vysokém reliéfu ztvárňující pomoc člověka člověku a péči o bližního.²⁵⁴

8.3. Rodinný dům č. p. 354

Dům inspirovaný rondokubistickým stylem se nachází v Žižkově ulici, je umístěn doprostřed zahrady. Vlastník domu, místní učitel Josef Kuna, stavěl dům podle projektu pražských architektů Jindřicha Freiwalda a Jaroslava Böhma. Podle plánů z roku 1922 byl dům již v příštím roce postaven.²⁵⁵

Půdorys je téměř čtvercový. Na jižní straně vystupuje asymetricky umístěný čtyřboký blok s okny, který nese balkon umístěný v úrovni patra. Balkon má zděné zábradlí prolamované kruhovými výsečemi. Za balkonem je umístěna stěna se vsazeným trojdílným oknem, zakončená vysokým štítem. Do fasády v jihovýchodním okraji je vsazeno čtvercové okno s masivním rámem.

Všechny hrany domu jsou zdůrazněny bílými cihlami. Stavba je kryta členěnou sedlovou střechou. Celá fasáda je červeno-bílá s obnaženými cihlami.²⁵⁶

Josef Kuna měl pravděpodobně vřelý vztah k umění architektury. Rozhodně se nebál sáhnout po moderním stavebním slohu. Další jedinci podobného smýšlení se ve městě nenašli.

Firma Freiwald a Böhm nevytvořila plán domu přímo pro pozemek Josefa Kuny. Tento typ domu firma realizovala již v roce 1919 pro kolonii rodinných domků státních zaměstnanců „Na Vořechovce“ v Praze²⁵⁷ a v roce 1922 v družstevní kolonii „Na Perníkárce“ v Praze – Smíchově.²⁵⁸

²⁵¹ SOKA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 396.

²⁵² SOKA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 396.

²⁵³ Jan Lauda (*1898 – 1959) český sochař, profesor Akademie výtvarných umění; žák Jana Štursy; představitel tzv. sociálního umění 20. let 20. století

²⁵⁴ http://is.muni.cz/th/74981/ff_m_a3/DIPLOMKA_Jan_Lauda.txt (7. 6. 2013)

²⁵⁵ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 354.

²⁵⁶ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 354.

²⁵⁷ FREIWALD, Jindřich. *Naše stavby*. Praha, 1924. s. 11 – 16. Bez ISBN.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 23 – 30.

8.4. Státní obytné domy č. p. 394 a 395

Jedná se o dvoupatrový dvojdom pro státní zaměstnance vystavěné díky losové akci v letech 1924 – 1927.²⁵⁹ Plány na stavbu vypracoval v roce 1925 Josef Karel Říha pro Zemskou správu politickou v Praze, která byla zadavatelem. Stavitelem se stala firma Šupich, která dům dostavila v roce 1927.

Dům je umístěn na rohu ulice tak, že navazuje na řadovou zástavbu ulice Bezručovy. Obě části domu mají obdélníkový půdorys a výzdoba jejich fasády je stejnorodá. I vnitřní rozvržení domu mají stejné. Stavba je projektovaná jednoduše a účelně.

Fasáda přízemí je obložena keramickými dlaždicemi, jinak je hladká. Ve středu hlavního průčelí je umístěn vchod, nad kterým je v úrovni patra předsazený blok se sdruženým oknem, který je v úrovni druhého patra ukončen balkonem se zábradlím z kovových trubek. Dům je krytý sedlovou střechou se třemi vikýři.²⁶⁰

8.5. Ústřední budova Rolnického družstva č. p. 397

Novoklasicistní dům byl situován naproti hlavní budově nádraží. Ovšem v těchto místech byl kopec vysoký 4 – 6 metrů. Bylo tedy potřeba tento terén odkopat a upravit. S těmito pracemi bylo započato na jaře roku 1925. Základy byly položeny koncem července a v srpnu téhož roku.²⁶¹

Koncem listopadu žádalo Rolnické družstvo o povolení stavebních změn. Změny byly rozsáhlé a vynutily si vyhotovení nových plánů architektem W. Hönicem. Stavba byla dokončena v roce 1927 stavitelem Františkem Liškou.

Půdorys připomíná tvar písmene U s jednou kratší stranou.²⁶² Třípatrová budova směřuje do ulice Nádražní a Pátého května. Důraz je celkově kladen na osovost a střední část domu. Zde se nachází hlavní vchod, který je zvýrazněn rámováním. Pravoúhlá okna jsou pravidelně rozmístěna ve třech pásech. Hlavní průčelí má ve svém středu štít vyvýšený patrem oken, který je krytý stanovou střechou. V nárožích domu jsou vsazeny trojosé segmentové rizality.²⁶³

V přízemí Rolnického domu byly umístěny obchody a do pater kanceláře místních a krajských agrárních organizací.²⁶⁴

²⁵⁹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 397.

²⁶⁰ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 394, 395.

²⁶¹ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

²⁶² SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./40.

²⁶³ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 397.

²⁶⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

V roce 1937 došlo k rozšíření jídelny a úpravě výkladců.²⁶⁵

8.6. Husův sbor Československé církve husitské č. p. 2014

Národní církev Československá byla založena v Praze roku 1920 na podnět Jednoty katolického duchovenstva. Nová církev se těšila kladným ohlasům a to i v Německém Brodě, kde mnoho katolíků přestoupilo na novou víru.

První bohoslužby se v Brodě sloužily zároveň s katolickými v gymnasijsním kostele, který byl husitské církvi propůjčen na základě telefonátu ministra Habrmanna. Počet členů církve stále rostl. Ministerstvo školství, ministerstvo vnitra i biskupská konzistoř v Hradci Králové přistoupily k naléhání na Československou církev husitskou, aby opustila gymnasijsní kostel. Koncem února 1925 se tedy rada starších církve rozhodla získat vlastní prostory buď úpravou nějaké stavby, nebo výstavbou „Husova domu“.

Jednou ze staveb, o kterých se uvažovalo zakoupit, byla Štefánkova vila. Z této koupě ale sešlo. Církev se proto obrátila na městskou radu s žádostí o darování stavební parcely. Město navrhlo několik míst ke stavbě. Uvažovalo se i o postoupení části městského parku církvi, mezi děkanskou zahradou a rybníkem Hastrmanem. Od tohoto záměru bylo ustoupeno, pozemek nebyl uznán vhodným pro stavbu kostela. Obec po úvaze darovala církvi pozemek u Humpolecké silnice, mezi mostem přes potok Žabinec a zahradou domu č. p. 9 v Dolním předměstí.

Z návrhů plánů, vypracovaných podle architekta V. Hlaváče, od stavitelů Františka Lišky, Prokopa Šupicha a Karla Ješiny vybral stavební odbor F. Lišku, aby vyhotovil konečné plány pro stavbu.

Základní kámen byl položen 6. června 1926. Pozemek u potoka Žabince se však ukázal jako silně podmáčený a pro stavbu tudíž nevhodný. Primář okresní nemocnice, František Zahradnický, prodal církvi dům č. p. 88 kde sám bydlel a rozbořený dům č. p. 14.

V domě č. p. 88 bylo naplánováno zřízení farního úřadu a bytů pro duchovenstvo. Na místě domu č. p. 14 a části zahrady náležející k domu č. p. 88 (pozemek situovaný u kláštera v Horním předměstí) samotná stavba kostela. Nové plány vypracoval podle architekta J. Doskočila stavitel František Liška.²⁶⁶ Plány tohoto stavitele byly nákladné, proto byla podána žádost o snížení nákladů. Liška však požadavky nesplnil dle očekávání zadavatele. Zakázka tedy přešla na firmu Šupich pod vedením Prokopa Šupicha, který nevytvořil nový projekt, ale upravil ten Liškův. I tak celkové náklady, na stavbu a vnitřní

²⁶⁵ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 397.

²⁶⁶ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

vybavení, dosáhly částky 1 500 000 Kč. Stavba byla zkolaudována koncem října roku 1927.²⁶⁷

Budova Husova sboru je samostatně stojící objekt umístěný podél ulice Dobrovského. Půdorys je téměř obdélný a zapuštěný do poměrně strmého svahu, kterému jsou uzpůsobeny dva hlavní vchody. Jeden vstup se nachází v úrovni patra a druhý, jižní, v přízemí. V přízemí byl do roku 1940 dán prostor kulturním činnostem, poté zde bylo zřízeno kolumbárium, které je zde umístěno dodnes.²⁶⁸

Vchod vedoucí do přízemí je umístěn do symetrického průčelí se čtyřhrannou věží, kterou zakončuje kovová plastika kalichu. V přízemí tohoto průčelí jsou umístěny troje dveře oddělené pilastry. Nade dveřmi jsou v prvním patře ve stejné rytmice rozmístěny tři řady oken. První patro od přízemí dělí masivní římsa. Ve druhém patře je uprostřed věže umístěno obdélníkové okno.

Severní vstup s širokým schodištěm vedoucí do modlitebních prostor je symetrický. Jako jižní vstup, tak i tento tvoří troje dveře oddělené pilastry, jen je navíc vsazen do přístavku. Severní průčelí je o dvou patrech, které neodděluje římsa. Ve druhém patře jsou symetricky nade dveřmi umístěna tři obdélníková okna oddělená pilastry. Boční průčelí jsou dělena třemi pásy obdélníkových oken, která oddělují patrové římsy. Stavba nese sedlovou střechu. Fasáda je hladká.

Funkcionalismus, ve kterém byla tato stavba postavena, plně vyhovuje idejím husitské církve. Tento stavební styl působící stroze a střídmě, klade důraz na účelnost, sociální podstatu i racionalitu a nikoliv na okázalou zdobnost. V Československu se funkcionalismus začal nejvíce uplatňovat od 20. let 20. století a to nejen ve velkých městech, jak o tom svědčí stavba Husova sboru v Brodě.²⁶⁹

Ke stavbě se mi nepodařilo dohledat stavební dokumentaci. Výše uvedený popis je proveden dle dobové fotografie²⁷⁰ a současného stavu. Stavba je od roku 2008 prohlášena nemovitou památkou.²⁷¹

²⁶⁷ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s.153. ISBN 978-80-87302-03-3.

²⁶⁸ http://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20120216husuvsbor.html (17.6. 2013)

²⁶⁹ STAŇKOVÁ, Jaroslava – PECHAR, Josef. *Tisíciletý vývoj architektury*. 3. vydání. Praha, 1989. s. 327 – 337. ISBN 80-03-00073-4.

²⁷⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 5, foto 37.

²⁷¹ <http://www.npu-telc.eu/pamatky-v-kraji-vysocina/prehled-nemovitych-pamatek-prohlasenych-za-rok-2008/> (17. 6. 2013)

8.7. Budova Státního výzkumného ústavu bramborářského č. p. 2366

Stavba byla povolena 14. prosince 1926 a k její dostavbě došlo v roce 1930. Plány vyhotovil ing. arch. Theodor Petřík. Stavitelem byl místní stavebník Otakar Man.

Budova je umístěna uprostřed parcely u křižovatky silnic Dobrovského a Chotěbořské. Půdorys je téměř obdélníkový, s předsunutým schodištěm s terasou v jihozápadním nároží. Hlavní průčelí je hladké. Severozápadní stěna vedoucí do ulice je v přízemí rozšířena o dva pásy oken. Severovýchodní nároží je rozšířeno také tak. Původně na toto nároží navazoval jednopatrový blok ukončený kovovým zábradlím. Jihovýchodní průčelí, před úpravou v roce 1947, bylo zdůrazněno věží stojící na střední části budovy za jednopatrovým křídlem asymetricky umístěným, které ukončovalo kovové zábradlí. Právě v roce 1947 bylo toto křídlo zvýšeno o patro a zakryto valbovou střechou, tudíž věž není téměř viditelná.

Hladká fasáda je zdobena pouze dlažbovými obklady a to v přízemí a prvním patře. V některých částech jsou z obkladů vytvořené svislé pásy sahající od přízemí až pod střechu.²⁷²

Budova nese prvky moderny i funkcionalismu.

²⁷² Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 2366.

9. Stavební ruch ve 30. letech 20. století

Podle údajů ze sčítání lidu v roce 1930 měl soudní okres německobrodský, skládající se ze 48 obcí a 72 osad, celkem 30 700 obyvatel.²⁷³ Samotný Německý Brod v této době má 10 760 obyvatel a 1 223 domů.²⁷⁴

Hospodářská krize, která v naší zemi kulminovala v roce 1933, dorazila také na Vysočinu a připravila jejím obyvatelům značné potíže. V Německém Brodě bylo krizí postiženo 1 500 obyvatel, kteří byli odkázáni na pomoc státu. Továrny byly nuceny omezovat či pozastavit výrobu.²⁷⁵ Stavební průmysl recese vždy velmi ovlivní. V Německém Brodě v těchto letech zkrachoval například stavitel Karel Ješina. O stavební zakázky byla nouze.²⁷⁶

Nezaměstnanosti tohoto období využívala komunistická strana, která nejen v Německém Brodě, ale také např. v nedaleké Chotěboři, organizovala několik táborů lidu za zlepšení pracovních podmínek dělníků a podpory nezaměstnaných. Dělnictvo se ve třicátých letech začínalo, levicově, radikalizovat.²⁷⁷

Německý Brod postupně získával velké státní zakázky, při jejichž realizaci našlo zaměstnání mnoho lidí. V této době došlo k dokončování výstavby psychiatrické léčebny²⁷⁸ a dále se rozšiřoval areál nemocnice o infekční pavilon (1930), pavilon pro chirurgickou tuberkulózu (1933), moderní kuchyni (1937) a interní pavilon (1939).²⁷⁹

Ve třicátých letech se obec již nebránila moderní architektuře a povolila stavbu Obchodního domu Baťa č. p. 101. Dům se nachází v Dolní ulici pod náměstím.²⁸⁰

Přímo v centru města, v jihozápadním rohu náměstí, byla v moderním, funkcionalistickém stylu, i přes nevoli obyvatelstva, v roce 1931 postavena budova Městské spořitelny č. p. 91. Byla to vůbec první moderní stavba, která narušila historický celek náměstí, do kterého byly dosud začleňovány jen o málo starší úpravy neostylové.²⁸¹

Ve stejném roce, jako byl postaven dům č. p. 91, probíhala ve dnech 5. – 11. května v Husově sboru výstava odlitků akademického sochaře Jana Štursy. Této výstavě dominovala

²⁷³ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

²⁷⁴ OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. s. 130. Bez ISBN.

²⁷⁵ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 106. ISBN 80-86699-16-1.

²⁷⁶ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko 23*, 2009, s. 154. ISBN 978-80-87302-03-3.

²⁷⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 108. ISBN 80-86699-16-1.

²⁷⁸ <http://www.plhb.cz/node/6> (19. 6. 2013)

²⁷⁹ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 104. ISBN 80-86699-16-1.

²⁸⁰ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 101.

²⁸¹ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

bronzová socha T. G. Masaryka, která byla návštěvníky velmi obdivována. Odborný učitel Antonín Šouba tehdy na výstavě k soše přiložil cedulku s nápisem: „*Kdyby každý občan německobrodský složil 2 Kč, zdobil by tento pomník město Havlíčkovo.*“²⁸² Na popud tohoto učitele byla uspořádána sbírka na koupi sochy. Ujednalo se tak na poradě všech šest učitelských sborů (dvou měšťanských a čtyř obecných škol). Obyvatelé města se dočkali odhalení pomníku, který byl umístěn v prostoru u kostela sv. Kateřiny, v roce 1933.²⁸³

Ohlasy na budovu Městské spořitelny tehdy nebyly příliš pozitivní, avšak plány na stavbu Okresní hospodářské záložny, kterou navrhli architekti Stalmach a Svoboda, měly ještě více záporných ohlasů. Realizace stavby byla brzděna, několik členů městské rady nesouhlasilo s navrhovanou podobou budovy, která měla být vystavěna místo domů č. p. 167 a 168 na východní straně náměstí. Po dlouhých průtazích byla funkcionalistická stavba postavena v roce 1936.²⁸⁴

Ve stejné době se dokončovala stavba měšťanské školy č. p. 560, pro kterou byl vybrán pozemek v městském parku u rybníku Obora. S financováním této státní zakázky byl problém. Z důvodu nedostatku financí byla budova školy stavěna na etapy dle plánů pražského architekta Hübschmanna. Plány pro stavbu byly vyhotoveny v roce 1930, avšak roku 1935 byla postavena teprve třetina.²⁸⁵ Město zadalo realizaci stavby firmě J. Šupich. Během budování musely být plány zredukovány na třetinu své původní velkolepé podoby pro nedostatek financí.²⁸⁶

Vymezené stavební místo pro budovu školy bylo potřeba upravit. Nad rybníkem Obora se tyčila stráž, která byla odkopána, aby se získala vodorovná plocha. Tato plocha pak byla zvětšena odkopanou zeminou naváženou do vypuštěného rybníku, který se tak zmenšil přibližně o čtvrtinu. Zároveň byly zřízeny dva mosty pro lepší přístup – jeden překlenuje odtok rybníku a druhý se nachází na jeho hrázi. Kolem rybníku byla pro pěší upravena cesta.²⁸⁷

Podle regulačního plánu bylo město rozšiřováno o nové rodinné domy a vily. Jednou z vil, vzniklých v tomto období, je č. p. 537. Tuto vilu v roce 1934 dostavěl pro manžele Knapovi František Liška.²⁸⁸

²⁸² Havlíčkobrodský zpravodaj, červen 1991, roč. XVIII, s. 3.

²⁸³ Tamtéž, s. 4.

²⁸⁴ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 168.

²⁸⁵ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 398.

²⁸⁶ KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s. 154. ISBN 978-80-87302-03-3.

²⁸⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

²⁸⁸ František Liška, stavitel v Chotěboři a v Německém Brodě, kde žil od roku 1912.

Začalo se stavět také na nově regulovaném nábřeží, na pravém břehu řeky Sázavy v dolním předměstí.

Na Kalinově nábřeží (na pravém břehu) byl, mimo jiné, postaven nájemní dům č. p. 605 podle plánů architekta Oldřicha Lisky. Stavitelem byl Otakar Man, který plán Lisky z roku 1938 musel upravit. Nepovedly se vnitřní dispozice. Man pozměnil také vnější úpravu. Stavba byla dokončena v roce 1939 ve stylu inspirovaném funkcionalismem. Budova dodnes stojí v nezměněné podobě, jen vnitřní uspořádání bylo přizpůsobeno k jiným, než obytným účelům.²⁸⁹

Dům č. p. 605 je dvoupatrová budova s obdélným půdorysem, ze kterého vystupují dva rizality. Jeden je umístěn do dvora a druhý do průčelí otočeného k řece. Rizalit vystupující z průčelí je vertikálně členěn třemi pásy oken. Fasáda domu je hladká.²⁹⁰

Regulace Sázavy probíhala od jara do zimy roku 1931. Bylo založeno nové řečiště v místech dolního předměstí, které bylo místy posunuto až o 100 metrů k jihu. Tímto zásahem řeka proudila od mostu mírným obloukem k západu. Vykopanou zeminou bylo jednak zavezeno staré koryto a také došlo k navýšení pravého břehu. Okolí mostu bylo upraveno. Jeho pravý břeh, který značně zasahoval do řečiště a byl porostlý křovisky a stromy, byl odkopán a upevněn vysokou opěrnou zdí. Pravý břeh řeky byl celý navýšen odkopanou zeminou. Oba svahy břehů řeky byly vydlážděny hrubými kameny. Po dokončení regulace byla řeka, zvláště od mostu směrem k západu, širší a poněkud jednotvárná, zbavena zátočin.²⁹¹

V roce 1930 byl na žádost obce vyhotoven místním geometrem Janem Dundáčkem generální regulační a zastavovací plán pro část města zvanou Kokořín.²⁹² Zde se rozrůstala zástavba především rodinných domů. V této oblasti zde také stále byla tzv. vagonová kolonie, sídliště chudých. Na tomto sídlišti se během času zvýšil počet obyvatel a z jejich strany vznikl zájem své obydli rozšířit. Roku 1937 městská rada upozornila, že vagonová kolonie je zřízena jen do roku 1946 a není proto vhodné cokoliv upravovat, bude to poté zničeno bez náhrady.²⁹³

O dva roky později také tak vznikl upravovací plán města mezi Dolní ulicí a starým hřbitovem k Sázavě.²⁹⁴ Právě tento plán upravoval stavební činnost na nově zastavovaném Kalinově nábřeží a celkově na pravém břehu řeky.

²⁸⁹ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 605.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

²⁹² SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII./12.

²⁹³ SOkA Havlíčkův Brod, Osobní pozůstalost Pavla Sochra, Kronika Německého a Havlíčkova Brodu 1936 – 1959, s. 2. karta 8.

²⁹⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII./13.

Dne 9. května 1937 byl slavnostně odhalen v městském parku, poblíž pomníku K. H. Borovského, pomník matky Havlíčka, Josefiny Havlíčkové. Bronzová busta byla umístěna na leštěném mramorovém podstavci, na kterém byl, kromě jména, dat narození a úmrtí, bronzový nápis *Skromná matka velikého syna*. Bustu vytvořila sochařka Vlasta Dohnalová – Pešanová.²⁹⁵ Celkový náklad na pořízení pomníku činil 15 000 Kč.²⁹⁶

Tato událost byla naplánována na Den Matek, jehož veřejné oslavy se ve třicátých letech staly tradicí převzatou z anglosaských zemí. Hlavním organizátorem oslav byla Ochrana matek a dětí – odbor Okresní péče o mládež, která se organizace dvoudenních oslav ujala i v Německém Brodě. Tyto oslavy zaštiťovala manželka prezidenta republiky, Hana Benešová. Ona sama se však oslav nemohla zúčastnit z důvodu jiných společenských povinností. Oslavy začaly 8. května slavnostním zasedáním obecního zastupitelstva, kde bylo uděleno čestné občanství města T. G. Masarykovi a E. Benešovi.²⁹⁷

Protože se mezinárodní situace stávala od roku 1937 složitější, kvůli vyhoceným vztahům se sousedním Německem, rozhodl se stát v rámci velkých investic do armády zřídit v Německém Brodě kasárna a letiště pro těžkou bombardovací peruť o dvou letkách. Výstavba byla zahájena v roce 1937 prostřednictvím firem Prokopa Šupicha a Otakara Mana z Německého Brodu. Komplex byl však dobudován až za Protektorátu Čech a Morava. Tento areál byl umístěn do lokality obce Občina, jihozápadně od města spadající do katastru obce Poděbavy.²⁹⁸ Budovy kasáren jsou situovány do míst ulic Čechova a Kapitána Nálepky. Prostor kasáren lemuje železniční trať vedoucí z Havlíčkova Brodu na Humpolec.

Stavebníkem byla obec, a měla kasárna udržovat 25 let.²⁹⁹ V získání vojenské posádky však viděla budoucí přínos pro rozvoj města. Vyplývá to z dopisu z 18. 6. 1937, který zaslal starosta města okresnímu národnímu výboru, kde psal: *„Jest nesporné, že zřízení posádky spojeno jest s určitými výdaji pro obec, ale nelze tyto výlohy posuzovati jen v okamžiku jejich vzniku. Jde o trvalou investici, která bude vždy majetkem obce. Převezme-li vojenská správa kasárny, což jest více než pravděpodobné, odpadnou obci všechny výlohy a zůstane jen hospodářský přírůstek, který přináší městu vojenská posádka.“*³⁰⁰

²⁹⁵ Manželé Pešanovi byli přátelé Otakara Štáfla, malíře z Německého Brodu.

²⁹⁶ SOkA Havlíčkův Brod, Osobní pozůstalost Pavla Sochra, Kronika Německého a Havlíčkova Brodu 1936 – 1959, s. 4. karton 8.

Zápisy každého roku jsou v této kronice vždy číslovány od strany 1.

²⁹⁷ Havlíčkobrodské listy, srpen 2007, č. 3, s. 2.

²⁹⁸ PTÁČNÍK, Jirí. Letiště v Německém Brodě v letech 1939 – 1945. In *Havlíčkobrodsko* 19, 2005, s. 84. Bez ISBN.

²⁹⁹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 431.

³⁰⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 432.

Pro výběr firem a živnostníků, kteří měli stavby realizovat, si město vymínilo, aby byla dána přednost místním a to i kdyby byli o 3 % dražší, než cizí. Bylo to zejména proto, že místní firmy byly známy kvalitní prací a proto, že byl v kraji nedostatek práce v důsledku krize. Stavební ředitelství z velitelství II. sboru v Hradci Králové, které vedlo celou výstavbu, schválilo tento požadavek obce. Vybrány byly stavební firmy O. Man, J. Klein a J. Šupich.³⁰¹

Po událostech kolem Mnichova, kdy se ve městě konaly manifestační projevy na obranu republiky, dorazili první němečtí vojáci do Německého Brodu 15. 3. 1939.³⁰²

³⁰¹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 431.

³⁰² BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 109. ISBN 80-86699-16-1.

10. Stavby z 30. let 20. století

10.1. Pavilon chirurgické tuberkulosy č. p. 2624

Dřevěný pavilon z hrázděného zdiva s krytými lehárkami přestal vyhovovat svou kapacitou. Okresní správní komise se proto rozhodla v roce 1927 zřídit nový, moderní pavilon pro 100 nemocných a pověřila architekta Josefa Weingärtnera a stavebního radu zemské správy politické, inženýra Lustelda, vypracováním projektu. Tento projekt ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy neschválilo.³⁰³ Okresní zastupitelstvo se tedy v roce 1930 rozhodlo oslovit architekta Roštíka. Roštík navrhl stavbu s 60 lůžky, kterou již ministerstvo schválilo.³⁰⁴

V listopadu téhož roku byla vypsána okresním úřadem soutěž na realizaci stavby. Soutěže se také zúčastnila firma J. Šupich, která se sice umístila na šestém místě, ale okresní zastupitelstvo se této firmě rozhodlo dát přednost. Mezi důvody bylo uvedeno, že firma J. Šupich zaměstnává mnoho lidí, kteří by nyní, v době hospodářské krize přišli o práci a okres by přišel o příjem financí, neboť tato firma patří mezi největší poplatníky. Jedním z dalších obhajujících důvodů byl ten, že firma J. Šupich patří k nejlepším stavitelským firmám ve městě a širokém okolí, což dokázala četnými stavbami pro město, okres, státní správu i zemský výbor.³⁰⁵

Stavba byla zahájena v roce 1930 a slavnostně otevřena 15. ledna 1933.³⁰⁶

Samostatně stojící, třípatrová budova byla navržena tak, aby vyhovovala svému účelu, byl tedy zvolen funkcionalistický styl, ve kterém byla postavena. Funkčnost je nejlépe viditelná v terase, kterou je otevřeno poslední patro, a velkých obdélníkových oknech. Tyto prvky byly navrženy z léčebných důvodů.

Půdorysem budovy je nepravidelný, protáhlý obdélník. Ze severního průčelí, z jeho středu, vystupuje křídlo. Stavba je ze stran rozšířena vystupujícími, dvoupatrovými rizality. Tyto rizality stejně vystupují také z jižní, hlavní, fasády. Zde ale slouží jako lodžie, nejsou tedy uzavřené. Hlavní průčelí je orientováno do města, je hladké s velkými obdélníkovými okny ve dvou patrech. Ve třetím patře je vytvořena terasa. Stavba je zakončena plochou střechou.

Vnitřní uspořádání bylo rozděleno na mužskou (vlevo) a ženskou (vpravo) část.³⁰⁷

³⁰³ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

³⁰⁴ SOkA Havlíčkův Brod, Okresní úřad Německý Brod, karton 172.

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

V současné době budova slouží jako pavilon ortopedie, k jehož potřebám byla upravena. Nejvýraznější změnou je zazdění posledního patra.

10.2. Obchodní dům Baťa č. p. 101

V červenci roku 1930 podala společnost *T. a A. Baťa, Zlín* žádost na stavební úřad v Německé Brodě o zbourání domu č. p. 101 v Dolní ulici a povolení nové, užitečnější, stavby na jeho místě. K této žádosti přiložila dvojí plány.³⁰⁸

Plány, dochované v archivu stavebního úřadu v Havlíčkově Brodě, jsou podepsané stavitelem ze Zlína, Arnoštem Sehnalem. Jeden je z roku 1930, druhý s úpravami z 15. 10. 1930. Byly zúženy prosklené vchodové dveře a upraveno rozmístění oken.

Stavba byla realizována podle upravených plánů a to místním stavitelem Stanislavem Lindnauerem, který stavbu zahájil v roce 1930 a v následujícím roce ji dokončil.

Tato dvoupatrová, železobetonová, budova byla postavena ve funkcionalistickém stylu jako první ve městě. Obklopovala ji však historická zástavba a nedaleké náměstí mělo taktéž historický ráz. Na obyvatele města jistě musela působit dost rušivě a moc kladných ohlasů sklidit nemohla.

Dům je umístěn v řadové zástavbě, která mu dala podélný půdorys. Fasáda je hladká, jednobarevná. V přízemí je vsazen výkladec, který zaujímá téměř celou šíři domu. Uprostřed je výkladec rozdělen vchodovými dveřmi, nad kterým byl umístěn nápis *Baťa*. V prvním i druhém patře jsou v pásech rozmístěna obdélníková okna oddělena pilastry a lemována okenními římsami. Stavbu zakončuje plochá střecha.

Strana orientovaná do dvora má předsunutý rizalit s přístavkem ve střední části budovy sahajícím do výše patra. Přístavek je ve střední části prosvětlen obdélníkovým okénkem. Vlevo jsou vertikálně nad sebou rozmístěna velká tabulková čtvercová okna. Rizalit umístěný vpravo je členěn také stejně rozmístěnými okny. Jen v prvním a druhém patře jsou okna obdélníková a v přízemí je okno čtvercové, dělené.³⁰⁹

V roce 1935 byl nápis *Baťa* osvětlen neonem a přesunut do úrovně druhého patra. Další změnou byla přístavba skladu pneumatik v zadní části objektu v roce 1939.³¹⁰

³⁰⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Okresní úřad Německý Brod, karton 170.

³⁰⁸ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 101.

³⁰⁹ Stav před přístavbou skladiště.

³¹⁰ Tamtéž.

10.3. Měšťanská škola č. p. 560 (ZŠ v Sadech)

Již od roku 1919 se ve městě řešila otázka umístění Dívčí a chlapecké školy.³¹¹ Ještě roku 1926 Okresní školní výbor opětovně upozorňoval místní školní radu na velké nedostatky staré školní budovy I. obvodu, obzvláště na nedostatečnou kapacitu a pobídla ke stavbě nové budovy. Roku 1928 psal Okresní školní výbor školní radě oznámení o tom, že bude muset v novém školním roce umístit dvě třídy chlapců mimo školní budovu a opětovně vybídla radu k bezodkladné výstavbě nové školy.³¹²

V roce 1930 městský úřad vypsal soutěž na stavbu. Do užšího výběru postoupily návrhy architektů Milana Babušky, Aloise Mezery, Ladislava Machoně a Bohumila Hübschmanna. Předseda soutěžní komise, architekt Šantrůček, vybral plán Machoně a Hübschmanna. Konečná volba návrhu byla nechána na školním výboru. Ten se rozhodl pro úspornější plán Hübschmanna, a protože se město nacházelo v tíživé finanční situaci a zároveň potřebovalo vyřešit nedostačující prostory pro výuku, bylo přistoupeno k postupné realizaci projektu.³¹³

Třípatrová budova školy má pravidelný obdélníkový půdorys. Hlavní průčelí orientované k rybníku Obora má hladkou fasádu a je děleno vertikálními pásy oken umístěnými ve střední části stavby. Opačná strana je hladká, bez oken, zakrývá schodiště umístěné ve středu budovy. Hlavní vchod je umístěn asymetricky. Fasáda je hladká, se třemi pásy obdélníkových oken, které pojí nadokenní a podokenní římsa. Takto budova školy vypadala až do roku 1958, kdy byla dostavena zbývající, navržená, část.³¹⁴

Styl stavby je inspirován funkcionalismem, avšak původní, nezredukovaný návrh nese funkcionalistických prvků o mnoho více.³¹⁵

10.4. Budova městské spořitelny č. p. 93

Městská spořitelna kdysi sídlila v Havlíčkově domě na náměstí.³¹⁶ Tato instituce plánovala již kolem roku 1920 zřídit své sídlo odpovídající duchu doby. Bohatší, ornamentikou „vylepšený“, Havlíčkův dům přestal spořitelně vyhovovat. Byly proto spořitelnou koupeny domy č. p. 55 a 56 a následně vypsal architekttonickou soutěž. Zvítězil

³¹¹ SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 332.

³¹² SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 398.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 560.

³¹⁵ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./19.

³¹⁶ Viz. kapitola Stavby z let 1848 – 1900, Dům č. p. 19.

návrh architektů Novotného a Babušky v historizujícím stylu, avšak plán nebyl zrealizován a domy č. p. 55 a 56 tedy nebyly ani zbourány.³¹⁷

O deset let později spořitelna koupila domy č. p. 92 a 93 ve východním rohu jižní strany náměstí se záměrem postavit zde své nové sídlo. Tyto dva barokní domy vystupovaly z řad domů o několik metrů, a jak zapsal kronikář „...*tvořily tak nevkusný výstupek do náměstí*“.

Svaz československých spořitelén doporučil oslovit tři pražské architekty, kteří vytvoří návrh. Byli to Freiwald, Koutský & Ježek a František Libra. V listopadu roku 1931 byly plány veřejně vystaveny a následně shledány jako „*příliš moderní a starobylý ráz náměstí hrubě porušující*“. Plány byly autorům vráceny k přepracování tak, aby svou vnější úpravou lépe „zapadly“ do prostředí náměstí.

Provedené úpravy však nebyly uspokojivé, proto se ředitelství spořitelny obrátilo na pražského architekta Šantrůčka, aby se k situaci vyjádřil. Šantrůček vyslovil několik názorů, jedním z nich byl, že architektura je projevem doby a má se tedy stavět moderně. Dále tvrdil, že starobylé budovy v Brodě nelze stejně zachovat, že se budou muset za několik desítek let strhnout, protože nevydrží otřesy těžkých automobilů. K realizaci stavby následně doporučil projekt Františka Libry, jako slohově nejčistší.

Proti stavbě vyjádřili nesouhlas obyvatelé i slavní rodáci – Václav Klofáč a Otakar Štáfl. Nesouhlas se zbouráním barokních domů také dopisem vyjádřil Státní památkový úřad. Veškeré protesty byly marné, mocná Městská spořitelna si prosadila stavbu podle Libry, která byla dokončena v roce 1931. Stavbu provedla místní firma Halváč & Corvin, vybraná v soutěži, kterou vypsalá spořitelna.

Nová budova Městské spořitelny tedy vyrostla na místě dvou domů se středověkými základy, barokními fasádami a při bourání objevenými renesančními malovanými stropy.

František Libra³¹⁸ navrhl dvoupatrovou budovu ve stylu funkcionalismu. Hlavní průčelí je vertikálně i horizontálně rozděleno okny na tři části. Přízemí je obloženo mramorovými deskami. Ve střední části přízemí je umístěn vchod, který je zapuštěný a orientovaný do náměstí. Přízemí od pater odděluje masivní římsa, která obíhá celou stavbu. Fasáda je hladká, v patrech jsou v pásech umístěna obdélníková okna. Nad korunní římsou, směrem do Dolní ulice, jsou umístěny tři pultové vikýře. Stavbu zakončuje valbová střecha.³¹⁹

³¹⁷ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969. Odtud i následující údaje.

³¹⁸ František Albert Libra (* 8. 4. 1891, † 30. 6. 1958), inženýr architekt a urbanista. Vystudoval české vysoké učení technické.

³¹⁹ SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a Plány, MPX./23.

Tato budova, kde dnes sídlí Komerční banka, prošla v 90. letech³²⁰ rekonstrukcí, která příliš nedbala na původní architektonický styl.

K této stavbě se nedochovala stavební dokumentace. Popis jsem provedla prostřednictvím dochovaných dobových fotografií a návrhu F. Libry, uložených ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě.

10.5. Vila Vlasty a Josefa Knapových č. p. 537

Tato vila se nachází v ulici Nad Tratí. Byla postavena pro Josefa Knapa, který byl v roce 1921 jmenován ředitelem akciové společnosti utvořené pod firmou *J. Veselý a synové*. Továrna se zabývala pleteným zbožím a výrobou punčoch. Uvádí se, že Knap vymyslel, hlavně k vývozním účelům, značku PLEAS (pletárna, akciová společnost), kterou později získal komunistický národní podnik. Josef Knap, se po druhé světové válce, stal ředitelem odboru pletáren národního podniku Československé textilní závody. V padesátých letech byl Knap zavřen na 12 let do vězení za prodej našetřených zlatých mincí, které nebyly přihlášeny státu. Jeho manželka, Vlasta, byla odsouzena na 8 let vězení a pouze ona se odtamtud vrátila.³²¹

Stavba má téměř obdélníkový půdorys, ze kterého vystupují dvě terasy. Třetí terasa byla později, roku 1940, zrušena ve prospěch dětského pokoje, který byl takto rozšířen.³²²

Původní plány z roku 1933 od stavitele Františka Lišky, který dům postavil, byly lehce ovlivněny historismem.³²³ Při realizaci však byla dána přednost modernějšímu, funkcionalistickému stylu. Stavba byla dokončena v roce 1934.

Stavba má hladkou fasádu zdobenou pouze lemováním oken. Je navržena jako pětipodlažní. Ve střední části průčelí, v jeho přízemí, je zapuštěný vchod do vystupujícího bloku, který sahá do výše patra a nese terasu s trubkovým zábradlím. Za terasou je v ose s hlavním vchodem zapuštěn prosklený vstup na terasu. Po stranách tohoto vstupu jsou umístěna obdélníková okna. Po stranách hlavního vchodu jsou kosá okna. Fasáda je členěna dvěma pásy oken, které průběžně lemují celou stavbu. Západní strana otočená ke světelské silnici, má ve střední části v přízemí umístěný rizalit sahající do výše patra. Je prosvětlen pásem obdélníkových oken, neboť zde byla umístěna zimní zahrada, a zakončen je terasou s trubkovým zábradlím. Na tuto terasu vedou dva vchody z ložnic.

³²⁰ HORÁK, Petr. Proměny Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě. In Havlíčkovobrodsko 25, 2011, s. 42. ISBN 978-80-87302-08-8.

³²¹ SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 119. ISBN 978-80-87073-10-0.

³²² Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 357.

Odtud i následující údaje.

³²³ Zda je František Liška také projektantem, nejen stavebníkem, se mi nepodařilo dohledat.

Spodní sklep sloužil také jako válečný kryt, nad tímto sklepem, v suterénu, se nacházel byt domovníka, kotelna a sklepní místnosti.³²⁴ Z přízemí byl umožněn přístup do haly se schodištěm. Z centrální části domu byl vstup do kanceláře, jídelny a obývacího pokoje se zimní zahradou. Ve druhém patře největší část zaujímal ložnice. Dále zde byla koupelna a již zmiňovaný dětský pokoj. Podkroví bylo celé určené služebnictvu.³²⁵

Dům byl vybaven technickými vymoženostmi, jako jsou výtahy na jídlo a zasunovací dveře. Samotná zahrada, rozkládající se za domem, oplývala třemi bazény. Jeden byl pro vodní rostliny, další určen ke koupání a třetí byl malý s vodotryskem. Na konci zahrady byl postaven altán, který je dodnes dochován.³²⁶

V současnosti je v domě umístěna mateřská školka, které byl přizpůsoben interiér. Vnější podoba je zachovalá původní.

10.6. Okresní hospodářská záložna č. p. 168 (Česká spořitelna)

Hospodářská záložna, která konkurovala Městské spořitelně, sídlila v domě č. p. 168. Tento dům měl historizující štít inspirován novogotickým stylem. V roce 1934 záložna koupila vedlejší dům č. p. 167. Od jara téhož roku bylo započato s demolicí obou domů, aby místo nich byl vystavěn nový objekt.³²⁷

Se schválením plánů pro stavbu však vyvstal velký problém. Městský úřad, spolu se Státním památkovým úřadem a slavnými rodáky, stál proti stavbě moderní budovy v historizujícím náměstí. Oproti Městské spořitelně, byl u schválení podoby této stavby sveden dlouhý boj. Nelíbil se jednak celkový moderní vzhled a především podoba průčelí otočeného do náměstí.³²⁸

Plány byly proto několikrát upravovány. Do sporu mezi záložnou a městem se vložil i okresní hejtman v roce 1935, kdy nabádal k definitivnímu vyřešení průčelí a doporučil provést stavbu podle původního projektu architektů Stalmacha a Svobody, že prý by nerušil starobylý ráz náměstí jako upravený plán. Téhož roku poslalo Živnostenské společenstvo stavebních živností v Německém Brodě městské radě dopis, kde důrazně žádá povolení stavby záložny, protože probíhá krize a je nouze o práci.

³²⁴ SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 120. ISBN 978-80-87073-10-0.

³²⁵ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 357.

³²⁶ SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. s. 120. ISBN 978-80-87073-10-0.

³²⁷ Tamtéž. s. 48.

³²⁸ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 168.

Odtud i následující údaje.

Budova ve stylu funkcionalismu tedy byla stavěna v letech 1934 – 1936 podle plánů uvedených architektů. Podmínkou povolení stavby bylo průčelí se dvěma štíty, které nebudou výrazně převyšovat okolní zástavbu.

Dvoupatrová budova se nachází na severozápadní straně Havlíčkova náměstí. Hlavní průčelí, otočené do náměstí, dělí patrové římsy. V přízemní části uprostřed hlavního průčelí je zapuštěn hlavní vchod, po jehož stranách jsou výkladce. Přízemí průčelí je obloženo mramorem. V prvním patře jsou pravidelně rozmístěna čtyři obdélníková okna. Ve druhém patře jsou okna rozmístěna stejně, jen jsou zapuštěna a oddělena pilastry. Poslední patro představuje atiku.³²⁹

Budova, kde dnes sídlí Česká spořitelna, byla v roce 1992 výrazně přestavěna podle návrhu architektů J. Trávníčka a H. Trávníčkové.³³⁰ Dodnes je stavba dochována v této úpravě, která potlačuje prvky funkcionalismu. Výše uvedený popis jsem provedla podle plánů, podle kterých byla stavba v roce 1936 dostavěna.

³²⁹ Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 168.

³³⁰ Tamtéž.

11. Havlíčkův Brod v letech 1940 – 1948

Po 15. 3. 1939, kdy došlo k okupaci celého Československa, měl výkonnou moc nad českými zeměmi druhé republiky ve svých rukou německý generál von Brauchitsch. Podle okupačního systému správy byly v zemi zřizovány tzv. oberlandraty, které měli dvojitou působnost. Byly nejnižšími správními úřady pro německé státní příslušníky a také kontrolními orgány, které vykonávaly dozor nad okresními a obecními úřady.³³¹

Oberlandrat byl v Brodě Němci zřízen hned po jejich příchodu. Zřídili zde také německý soud a službu gestapa.³³² Vládním nařízením ze dne 26. září roku 1940 byl zrušen okresní úřad v Německém Brodě a příslušná politická správa přešla do Humpolce. Okresní úřad v Brodě byl obnoven jako okresní národní výbor v Havlíčkově Brodě v roce 1945 osvobozením a dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945.³³³

Od počátku okupace byly vytvářeny na území města ilegální, odbojové, organizace. Největší z nich byla Obrana národa. Němci proti těmto skupinám zasahovali a také proti obecní samosprávě. V roce 1943 odvolali starostu města Josefa Šindeláře a místo něho jmenovali vládního komisaře Hermanna Münzbergera. Tímto činem ovládli chod radnice a zavedli němčinu jako úřední řeč.³³⁴

Vládní komisař nechal odstranit pomník K. H. Borovského. Dělníci firmy Šupich museli sochu odvézt v roce 1943 do Prahy, do sběrného dvora na Manínách. Dobrovolníci, v čele s manželkou tvůrce sochy, Bertou Kafkovou, se postarali o bezpečné uložení a úschovu. Socha tedy zůstala neporušena a k jejímu návratu do městského parku v Brodě došlo 6. července 1946. Sbor pro Havlíčkovy oslavy v Havlíčkově Brodě zorganizoval slavnostní znovuodhalení za přítomnosti prezidenta republiky, E. Beneše.³³⁵

Antonín Šouba roku 1966 sepsal článek pro noviny Cesta vysočiny a rozhlas Havlíčkobrodské studio u příležitosti 110. výročí úmrtí Havlíčka. Článek nazval *Druhý Havlíčkův pohřeb* a popisuje v něm odstranění Havlíčkova pomníku.³³⁶

S odstraňováním pomníků Němci začali již v roce 1940, kdy musela být zničena busta T. G. Masaryka. Tehdejší starosta, J. Šindelář, se postaral o její uskladnění v Havlíčkově

³³¹ MACEK, Ladislav. Přehled územně-správního vývoje okresu Havlíčkův Brod od roku 1850. In *Havlíčkobrodsko* 8, 1993, s. 4. Bez ISBN.

³³² SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992, s. 42. Bez ISBN.

³³³ SOKA Havlíčkův Brod, Inventář Okresní úřad Německý Brod (1849) 1850 – 1940 (1956), Havlíčkův Brod 1997.

³³⁴ BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkobrodsku*. Žehušice, 2004. s. 109. ISBN 80-86699-16-1.

³³⁵ KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borově a v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 79. Bez ISBN.

³³⁶ SOKA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 13, foto 16.

domě, odkud byla při povinném sběru barevných kovů odvezena do Prahy na Maniny. Zde ji dělníci neroztavili, ale zakopali. Roku 1945 byla Masarykova busta vrácena do Brodu, kde byla bez jakýchkoli okázalostí znovu odhalena v květnu roku 1949, ale již ne u kostela sv. Kateřiny, ale v městském parku u rybníku Obora.³³⁷

Stejný osud měla také busta Havlíčkovy matky. Ta byla také z pražských Manin navrácena do města v roce 1945. Po vandalském zničení pomníku T. G. Masaryka v roce 1960, byl pomník Josefy Havlíčkové přesunut na jeho místo, kde se nachází dodnes.³³⁸

Německý Brod nebyl ušetřen ani bombardování. Útoky byly prováděny na letiště a nevyhnuly se ani městu. Pod správou Němců bylo město především ničeno, než budováno. S nadšením tedy byla v Brodě přijata zpráva o Pražském povstání 5. května 1945 a oznámení národního výboru o přejmenování města na Havlíčkův Brod téhož dne.³³⁹

22. května 1945 vydal městský národní výbor rozhodnutí o odstranění a nápravě škod. Započato bylo s dokončením fasády staré radnice, kterou nechal Münzberger otlouci, ale k obnovení se již nedostal. Fasádu prohlédl a zhodnotil architekt Jan Mannsbarth a doporučil její úpravu.³⁴⁰ Díky tomu, že mezi zajatci byli němečtí štukatěři, podařilo se fasádu obnovit. Zajatce k tomuto účelu uvolnil ruský zajatecký tábor.³⁴¹

Velkou událostí bylo rozšíření kamenného mostu přes řeku v letech 1945 – 1946. Nejprve bylo sneseno jeho zábradlí a potom byl rozšířen tak, že zevně na konzoly byly položeny široké chodníky, tudíž se bývalá šíře mostu stala vozovkou. Protože musel být zachován provoz, byla při západní straně mostu zřízena dřevěná lávka pro pěší a na mostě byl provoz řízen. Z původního zábradlí mostu byly zhotoveny obrubníky k chodníkům ve městě.

Pomocí brigádníků bylo v roce 1946 předlážděno náměstí a téměř všechny hlavní ulice. Bourány byly těžce poškozené domy ohrožující bezpečnost.

Byla také uctěna památka padlých. V roce 1945 městský národní výbor nechal upravit prostor v městském parku a vyhotovit památník padlých obou světových válek podle návrhu architekta Marka.³⁴² V roce 1946 byl památník, umístěný pod sochu Havlíčka, slavnostním pietním aktem odhalen.³⁴³

³³⁷ Havlíčkobrodský zpravodaj, březen 1990, č. 3, s. 17.

³³⁸ Havlíčkobrodské listy, srpen 2007, č. 3, s. 2.

³³⁹ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992, s. 42. Bez ISBN.

³⁴⁰ SOkA Havlíčkův Brod, Osobní pozůstalost Pavla Sochra, Kronika Německého a Havlíčkova Brodu 1936 – 1959, s. 3 - 4. karton 8.

³⁴¹ SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu II z let 1930 – 1969.

Odtud i následující údaje.

³⁴² SOkA Havlíčkův Brod, Osobní pozůstalost Pavla Sochra, Kronika Německého a Havlíčkova Brodu 1936 – 1959, s. 1. karton 8.

³⁴³ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992, s. 42. Bez ISBN.

První rok svobody již město bylo zbaveno téměř všech válečných škod a mohlo tedy uspořádat Havlíckovy oslavy ve dnech 4. – 7. července 1946. Těmito oslavami bylo uctěno 90. výročí úmrtí Karla Havlíčka Borovského.³⁴⁴

Po oživení průmyslu, byl v Havlíčkově Brodě největším podnikem v roce 1948 Pleas, který byl v témže roce znárodněn. Růst průmyslu vyžadoval rozvoj dopravy a v poválečném období také bytovou výstavbu. Ještě v roce 1945 byla autobusová doprava umožněna jen do Habrů, Humpolce, České Bělé a Štoků. V roce 1948 byl zahájen provoz městské hromadné dopravy pro snadnější cestování za prací.³⁴⁵

První poválečné státní byty byly ve městě předány k užívání v roce 1949 a to v Žižkově ulici a u nádraží ČSD.³⁴⁶

Ve válečných letech byla stavební činnost značně omezena. Roku 1941 byla pro Protektorát Čechy a Morava vyhlášena stavební uzávěra. Novostavby směly být realizované jen pro potřeby říše. Stavěly se spíše drobné stavby jako rodinné domy. Architektura se tedy musela orientovat jinam. Oblíbenými se u architektů staly výstavy. Například roku 1941 se konala přehlídka Za novou architekturu, kde byla představena vyspělá funkcionalistická tvorba. O rok později byla uspořádána úspěšná výstava Lidový byt. Vypisovaly se soutěže na typy staveb, jako jsou školy, krematoria a nové kultovní stavby - nejčastěji sbory československé církve.³⁴⁷

³⁴⁴ SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992, s. 44. Bez ISBN.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ SEDLÁKOVÁ, Radomíra. *20. století české architektury*. Praha, 2006. s. 104 - 106. ISBN 80-247-1940-1.

12. Závěr

V práci s názvem Architektura a urbanismus města Havlíčkův Brod v letech 1848 – 1948 jsem se zaměřila především na vytvoření katalogu staveb, které vznikly v tomto období. Protože sledované období je v rozsahu sta let, rozdělila jsem jej do pěti částí. Na časově vymezené kapitoly, které pojednávají o politickém, kulturním a hospodářském rozvoji města a regionu navazují katalogy staveb z příslušné doby. V kapitolách jsem se také pokusila zachytit urbanistický vývoj města a některé architektky a stavitele.

Počáteční kapitola shrnuje vývoj města od jeho založení do roku 1848. Následující kapitola se věnuje vývoji města od roku 1848 do roku 1900. Tehdy došlo k bourání hradeb a podloubí domů pro uspokojení dobových nároků na ekonomii, dopravu a hygienu. Z dob bývalého bohatství města zůstal jen starobylý ráz. Rozvoj města byl brzděn úpadkem hospodářství. Velké oživení nastalo až od roku 1850, kdy byl Brod zvolen okresním městem. Touto událostí se urychlil ekonomický růst, díky kterému město získalo nové obyvatele. To vše zapříčinilo zvýšení stavební činnosti. Aby tato činnost nežádoucně nezasáhla do půdorysu města, byl v roce 1894 vypracován první regulační plán. Výrazným zásahem do urbanismu bylo založení městského parku. Ten město okrášlil nejen svou zelení, ale také vilovou čtvrtí, která zde byla založena.

Výraznou změnou v urbanismu města se do budoucna stal areál okresní nemocnice, s jehož budováním bylo započato koncem 19. století v části města zvané Prempír.

Na základě příslušných materiálů, především stavební dokumentace, lze určit, že stavby vzniklé v těchto letech byly ovlivněny historismem. Tato architektonická forma je pro tuto dobu typická. Jeden z pseudostylů, neorenesanci, měl v oblibě Josef Šupich, zakladatel stejnojmenné stavební firmy v Německém Brodě. Tato firma se výrazně podílela na utváření města, a to nejen v těchto letech.

Kapitola s vymezením let 1900 – 1918 shrnuje hospodářský a stavební ruch. V tomto období byla ve městě řešena patřičná reprezentace nově vzniklých i stávajících úřadů. Byla zřizována jejich sídla, která i v této době byla ovlivněna historizující architekturou. Moderní architektura nebyla ve městě dána možnost realizace. Nejvíce se toto projevilo při výběru návrhu pro úpravu fasády nové radnice, kdy byla dána přednost neobarokní úpravě před kubistickou.

Významnou událostí počátkem 20. století bylo pro Brod získání státní zakázky na stavbu Zemského ústavu pro choromyslné, jehož komplex do budoucna rozšířil obvod města a také příznivě ovlivnil jeho rozvoj.

Dvacátá léta 20. století, kterými se zabývá další kapitola, jsou poválečným obdobím, kdy se formovala nová státní správa, a ve městě byl nedostatek bytových prostor. Vznikala státem podporovaná bytová výstavba. V těchto letech ve městě vznikají další stavby na státní zakázky. Právě tyto stavby byly stavěny již moderní architekturou, zejména funkcionalistickým stylem. U soukromých staveb se moderní architektura objevila zřídka.

Co se týče urbanismu města 20. let, nejvýraznějším zásahem byl regulační plán od architekta Zákrejse z roku 1921. Tímto plánem bylo především upraveno uspořádání vnitřního města. A však ne vše podle tohoto plánu bylo uskutečněno. Jednou z nerealizovaných úprav bylo přesunutí železničního nádraží blíže k městu. To bylo nadále ponecháno poměrně daleko od jeho centra.

Ve 30. letech 30. století, o kterých pojednává následující kapitola, byla stavební činnost ve městě již zcela pod vlivem moderní architektury. Byl to právě funkcionalismus, který jako první z moderního stylu vstoupil do středu města. V tomto stylu byl postaven obchodní dům Baťa. Ten sice nebyl umístěn přímo na náměstí, ale v ulici pod ním, která byla jednou z hlavních a tedy značně frekventovaná. Do prostoru náměstí zasáhly jiné, funkcionalistické stavby. Byla to stavba Městské spořitelny a Okresní hospodářské záložny. Obě stavby byly zrealizovány přes velký nesouhlas obyvatel města.

Závěrečná kapitola je věnována letem 1940 – 1948. Jinými slovy období druhé světové války a poválečným třem letem. Je zde shrnuto dění ve městě za válečných let. Válka se do struktury města podepsala především ničivě, než budovatelsky. Z politických důvodů musely být z města odstraněny pomníky významných osobností. Výrazné škody Brod utrpěl leteckými nálety. Po skončení války se město zabývá odstraněním a nápravou škod. Bronzové sochy z pomníků, které válku přečkaly ukryté ve sběrných surovinách, byly po válce vráceny zpět do města. Co městu válka přinesla, byl jeho nynější název – Havlíčkův Brod. Výrazný růst města nastal až po roce 1948.

Po shrnutí poznatků, získaných především z pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě a ze stavební dokumentace archivu stavebního úřadu Městského úřadu v Havlíčkově Brodě, lze říci, že vývoj Havlíčkova Brodu se ničím nevymykal. Architektonická tvorba ve městě odráží dobu, ve které vznikala. Několik staveb, především od architektů s celostátní působností, více vyniká nad ostatními.

Po porovnání map z příslušných let vyplynulo, že celkový vzhled města byl během let 1848 – 1948 výrazně změněn. Nejvýraznější růst město prodělalo po roce 1850, jednak díky tomu, že již nebylo v hradbách a také díky zvolení okresním městem, což přineslo potřebné finance.

13. Summary

This study concentrates on the architecture and urban planning of city Havlíčkův Brod from 1848 till 1948. The main aim is to capture most important building activities in the city in stated period and the corresponding investors and architects. Another aim is to describe urban development of the city in stated period.

At the beginning of the study, in the first chapter, the history of the city from its foundation till the beginning of 19th century is summed up, to allow reader to get acquainted with the place and to help him to understand following chapters. Because the study deals with a century of city development, following chapters are divided into five time-sections. Each chapter describes social, economic, and building activities in the city and its surrounding region. Chapters are accompanied by a catalogue of individual buildings constructed in stated period. Catalogues contain buildings selected according to the architectural styles prevailing in Bohemia in respective times.

Second chapter contains years from 1848 till 1900. In this period, the city became district seat. This chapter concentrates mainly on the city development after gaining this important political position. Buildings from years 1848–1900 are influenced by historicism, which is characteristic for this period.

Third chapter deals with the years 1900– 1918, and concentrates mainly on how the city coped with requirements of the seats for various institutions and collection of taxes for the city, as the expenditures of the city were increasing considerably. Buildings were still constructed in the historicism style.

Fourth chapter is dedicated to the city development during the third decade of 20th century. Urban planning was then influenced by regulatory plan. Here, the emphasis is put on how this plan changed the appearance of the city. Buildings were now in the modern style, but not all of them. This is illustrated by catalogue of the buildings from that period.

Fifth chapter is dedicated to the fourth decade of 20th century. Main attention is paid to the political and economic situation in the state and the city. New buildings were constructed entirely in the modern style.

Sixth chapter concentrates on the WWII and first three years after the end of the war and the city affairs. Building activities almost vanished. After the war, rebuilding of the destroyed city starts, as well returning of monuments removed for political reasons.

From the study, it follows that the architectural and urban development of Havlíčkův Brod during the years 1848–1948 is not exceptional and only few buildings are somewhat interesting from the architectonic point of view.

Methods used in this work are mainly Method of critical analysis and direct method.

14. Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952). Kartony č. 327, 332, 351, 377, 386, 396, 397, 398, 407, 410, 431, 432.

SOkA Havlíčkův Brod, fond Okresní úřad Německý Brod (1849) 1850 – 1940 (1956). Kartony č. 170, 171, 178.

SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německého Brodu z let 1923 – 1930.

SOkA Havlíčkův Brod, Pamětní kniha města Německý Brod II z let 1930 – 1969.

SOkA Havlíčkův Brod, fond Spolky Havlíčkův Brod, Budoucnost – Protokoly schůzí z let 1886 – 1909.

Tamtéž, Budoucnost – Protokoly schůzí z let 1909 – 1919.

SOkA Havlíčkův Brod, fond Mapy a plány. MPI_HB_kat/M_11_4.

Tamtéž, MPIL./1, 3, 8, 12, 13.

Tamtéž, MPX./15, 19, 23, 25, 40, 43.

SOkA Havlíčkův Brod, Sbírká fotografií, karton 8, foto 25.

Tamtéž, karton 5, foto 37.

Tamtéž, karton 13, foto 16.

Archiv stavebního úřadu MěÚ Havlíčkův Brod, č. p. 19, 58, 101, 168, 227, 354, 357, 394, 395, 397, 560, 605, 2004, 2190, 2197, 2366.

Tisk

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. I, č. 18, 1909.

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. III, č. 8, 1910.

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. III, č. 11, 1911.

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. III, č. 24, 1911.

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. IV, č. 51, 1912.

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. XII, č. 1, 1919.

SOkA Havlíčkův Brod, Hlasy z Posázaví, sign. SN 3/5, roč. XV, č. 7, 1922.

SOkA Havlíčkův Brod, fond Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 327, Podvysocké Listy, roč. XVIII, č. 43, 1906.

Havlíčkobrodský zpravodaj, říjen 1978, č. 9.

Havlíčkobrodský zpravodaj, květen 1989, č. 5, 6.

Havlíčkobrodský zpravodaj, březen 1990, č. 3.

Havlíčkobrodský zpravodaj, červen 1991, roč. XVIII.

Havlíčkobrodské listy, srpen 2007, č. 3.

Internetové zdroje

[cit. 2013-20-5] URL: <<http://www.budoucnost-hb.cz/park-budoucnost>>

[cit. 2013-26-5] URL: <<http://zslipa.webnode.cz/do-roku-1945/>>

[cit 2013-7-6] URL: <http://is.muni.cz/th/74981/ff_m_a3/DIPLOMKA.Jan_Lauda.txt>

[cit. 2013-17-6] URL: <http://havlickobrodsky.denik.cz/zpravy_region/20120216husuvsbor.html>

[cit. 2013-17-6] URL: <<http://www.npu-telc.eu/pamatky-v-kraji-vysocina/prehled-nemovitych-pamatek-prohlasenych-za-rok-2008/>>

[cit. 2013-19-6] URL: <<http://www.plhb.cz/node/6>>

Bibliografie

Almanach ke stému výročí okresní nemocnice v Havlíčkově Brodě. Uspořádal a k tisku připravil Zdeněk Topil. Havlíčkův Brod, 1996. Bez ISBN.

AMBROŽ, Engelbert – BLECHA, Dominik. *Úplný adresář, dějiny a památnosti královského města Německého Brodu.* Německý Brod, 1892. Bez ISBN.

BERÁNKOVÁ, Jana et. al. *Historie a současnost podnikání na Havlíčkově Brodě.* Žehušice, 2004. ISBN 80-86699-16-1.

ČÁRT, Jan. *Německý Brod.* Praha, 1921. Bez ISBN.

DAVID, Jaroslav. Brod Smilův, Německý, nebo Havlíčkův? In *Havlíčkobrodsko* 16, 2001. s. 192 - 197. Bez ISBN.

FIŠERA, Zdeněk. *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 2. díl.* Praha, 2010. ISBN 978-80-7277-437-1.

FREIWALD, Jindřich. *Naše stavby.* Praha, 1924. Bez ISBN.

Havlíčkově gymnázium. Přípravný výbor oslav. *Dvě stě šedesát let Gymnázia v Havlíčkově Brodě: almanach 1995.* Sestavila redakční rada pod vedením Jana Štefáčka. Havlíčkův Brod, 1995. Bez ISBN.

HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.

HOJDA, Zdeněk – POKORNÝ, František. *Pomníky a zapomínky*. Praha, 1996. ISBN 80-7185-050-0.

HONZÁK, František. *Havlíčkův Brod. Historie a osobnosti*. Praha, 1998. ISBN 80-85983-63-X.

HORÁK, Petr. Proměny Havlíčkova náměstí v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko* 25, 2011, s. 7 - 59. ISBN 978-80-87302-08-8.

JELÍNEK, K. Známi majitelé Německého Brodu a jejich poměr k městu. In *Zprávy městského muzea v Německém Brodě 1922 – 1923, 1924*, s. 32 - 44. Bez ISBN.

KAMP, Michal. Firma Josef Šupich. In *Havlíčkobrodsko* 23, 2009, s.120 - 164. ISBN 978-80-87302-03-3.

KIBIC, Karel. *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 1. díl*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7277-438-8.

KOŘÁN, Ivo. Základní data o stavbě a výzdobě bývalého augustiniánského kláštera sv. rodiny v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko* 7, 1993, s. 1 - 2. Bez ISBN.

KVAŠ, Karel. K historii pamětních desek a pomníků Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borové a Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 50 - 79. Bez ISBN.

MACEK, Ladislav. Přehled územně-správního vývoje okresu Havlíčkův Brod od roku 1850. In *Havlíčkobrodsko* 8, 1993, s. 1 - 49. Bez ISBN.

MACEK, Ladislav – ROUS, Pavel. *Havlíčkův Brod v pověstech a historii*. 2. vydání. Havlíčkův Brod, 2009. ISBN 978-80-903451-4-0.

NOCAR, Pavel. Havlíčkův Brod: ohlédnutí za minulostí našeho města. Havlíčkův Brod, 2008. Bez ISBN.

OLŠA, J. F. *Z dějin a památností Německého Brodu*. Německý Brod, 1935. Bez ISBN.

PEHR, Michal. Příspěvek k poznání dějin řádu bosých augustiniánů v Čechách – konvent Svaté rodiny v Havlíčkově Brodě (1674 – 1807). In *Havlíčkobrodsko* 15, 1971, s.149 - 155. Bez ISBN.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech I*. Praha, 1977. Bez ISBN.

Psychiatrická léčebna v Havlíčkově Brodě. *60 let psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě*. Rok a místo vydání neuvedeny. Bez ISBN.

- PTÁČNÍK, Jiří. Letiště v Německém Brodě v letech 1939 – 1945. In *Havlíčkovobrodsko* 19, 2005, s. 83 - 103. Bez ISBN.
- ŘEPA, Tomáš. Kaple Božího hrobu při augustiniánském klášteře sv. rodiny v Havlíčkově Brodě. In *Havlíčkovobrodsko* 24, 2010, s. 40 - 49. ISBN 978-80-87302-05-7.
- SEDLÁK, Jan (ed.) et. al. *Slavné vily kraje Vysočina*. Praha, 2008. ISBN 978-80-87073-10-0.
- SEDLÁKOVÁ, Radomíra. *20. století české architektury*. Praha, 2006. ISBN 80-247-1940-1.
- SOCHR, Jiří. *Havlíčkův Brod*. Havlíčkův Brod, 1969. Bez ISBN.
- SOCHR, Jiří. Havlíčkův Brod v době předhusitské. In *Havlíčkovobrodsko* 1, 1971, s. 7 - 34. Bez ISBN.
- SOCHR, Jiří. O pečetích a změnách erbu města Havlíčkova Brodu. In *Sborník prací východočeských archivů* 2, 1972, s.13 - 31. Bez ISBN.
- SOCHR, Pavel. Město Havlíčkovo. In *Havlíčkovobrodsko 1821 – 1971*. Havlíčkův Brod, 1971. s. 83 - 85. Bez ISBN.
- SOCHR, Jiří – SOCHROVÁ, Marie. *Havlíčkův Brod a okolí*. Havlíčkův Brod, 1992. Bez ISBN.
- STAŇKOVÁ, Jaroslava – PECHAR, Josef. *Tisíciletý vývoj architektury*. 3. vydání. Praha, 1989. ISBN 80-03-00073-4.
- VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha, 2004. ISBN 80-200-0969-8.
- VYBÍRAL, Jindřich. Česká architektura na prahu moderní doby: Devatenáct esejů o devatenáctém století. Praha, 2002. ISBN 80-7203-475-8.
- ZÁKREJS, Vladimír. Plán regulační a veřejné zájmy (Příklad: Německý Brod.). In MINISTERSTVO VEŘEJNÝCH VĚCÍ V PRAZE. *Zprávy veřejné služby technické IV*, Praha, 1922. s. 18 - 21. Bez ISBN.
- ZBOROVSKÁ, Zina. Havlíčkův dům v Havlíčkově Brodě. In *Host*, 2001, č. 2, s. 31 - 32. ISSN 1211-9938.

15. Přílohy

Soupis budov

1. Havlíčkův dům

Havlíčkovo náměstí č. p. 19, sídlo Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod

2. Měšťanská škola pro chlapce a dívky (1890)

Rubešovo náměstí č. p. 171, sídlo volnočasových center

3. Vila Ignatze Stefanka (1895)

Ulice U Trojice č. p. 2104, sídlo ZŠ a Praktické školy U Trojice

4. Gymnázium (1908)

Ulice Štáflova č. p. 2004, sídlo ZŠ Štáflova

5. vila Jana Svobody (1907)

Ulice Masarykova č. p. 2190, sídlo Domu dětí a mládeže

6. Budova pošty (1910)

Ulice Svatovojtěšská č. p. 58, sídlo České pošty a České pojišťovny

7. Okresní dům (1911)

Ulice Dolní č. p. 227, soukromý objekt

8. Nová radnice (1913)

Havlíčkovo náměstí č. p. 57, sídlo Městského úřadu

9. Administrativní budova Zemského ústavu pro choromyslné (1928)

Ulice Rozkošská č. p. 2322, sídlo Psychiatrické léčebny Havlíčkův Brod

10. Rodinný dům Josefa Kuny (1923)

Ulice Žižkova č. p. 354, soukromý objekt

11. Státní obytné domy (1927)

Ulice Bezručova, č. p. 394 a 395, soukromý objekt

12. Ústřední budova Rolnického družstva (1927)

Ulice Nádražní č. p. 397, soukromý objekt

13. Husův sbor Československé církve husitské (1927)

Ulice Dobrovského č. p. 2014

14. Budova Státního výzkumného ústavu bramborářského (1930)

Ulice Dobrovského č. p. 2366, dnešní Výzkumný ústav bramborářský

15. Pavilon chirurgické tuberkulózy (1933)

Ulice Husova č. p. 2624, Nemocnice Havlíčkův Brod, Ortopedicko-traumatologické oddělení

16. Obchodní dům Bat'a (1931)

Ulice Dolní č. p. 101, soukromý objekt

17. Budova Měšťanské školy (1935)

Ulice V Sadech č. p. 560, sídlo ZŠ V Sadech

18. Budova Městské spořitelny (1932)

Havlíčkovo náměstí č. p. 93, sídlo Komerční banky

19. Vila Vlasty a Josefa Knapových (1934)

Ulice Nad Tratí č. p. 537, sídlo MŠ Korálky

20. Budova Okresní hospodářské záložny (1936)

Havlíčkovo náměstí č. p. 168, sídlo České spořitelny

21. Nájemní dům (1939)

Kalinovo nábřeží č. p. 605, soukromý objekt

Obrazová příloha

Obr. č. 1. Katastrální mapa města z roku 1838 (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPI_HB_kat/M_11_4, fotografie autor)

Obr. č. 2. Plán města z roku 1892 pro budoucí zástavbu, která je zde značena růžově (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPII/3, fotografie autor)

Obr. č. 3. Dům č. p. 19 v roce 1891 (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 4, foto 31, reprofoto autor)

Obr. č. 4 Městský park, pohled od Sv. Trojice k Šupichovu pavilonu (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 13, foto 3, reprofoto autor)

Obr. č. 5 Návrh fasády Měšťanské školy pro chlapce a dívky č. p. 171 a 172 (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./15, foto autor)

Obr. č. 6 Nová budova gymnázia v roce 1908 (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 8, foto 25, reprofoto autor)

Obr. č. 7 Návrh na stavbu vily Jana Svobody č. p. 2190 (Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 2190, foto autor)

Obr. č. 9 Bývalý Okresní dům č. p. 227 z pohledu od řeky Sázavy (foto autor)

Obr. č. 10 Nová radnice v roce 1892 před opravou (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 4, foto 4, reprofoto autor)

Obr. č. 11. Návrh Pavla Janáka na úpravu fasády nové radnice (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./25, foto autor)

Obr. č. 12 Nová radnice č. p. 57 v roce 1913 (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 4, foto 10, reprofoto autor)

Obr. č. 13 Roku 1946 znovupostavený pomník K. H. Borovského v roce 1960 (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 13, foto 31, reprofoto autor)

Obr. č. 14 Návrh na stavbu administrativní budovy Zemského ústavu pro choromyslné, pohled od jihovýchodu (SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 396, foto autor)

Obr. č. 15 Plán pro stavbu rodinného domu č. p. 354 od Freiwalda a Böhma (Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 354, foto autor)

Obr. č. 16 Plán pro stavbu obytných domů č. p. 394 a 395 (Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 394 a 395, foto autor)

Obr. č. 17 Návrh na stavbu Ústřední budovy Rolnického družstva č. p. 397 z roku 1925 od stavitele Fr. Lišky (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./40, foto autor)

Obr. č. 18 Husův sbor (<http://www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/cirkevni-3/?id=1192>)

Obr. č. 19. Pavilon chirurgické tuberkulosy v roce 1933 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 12, foto 5, reprofoto autor)

Obr. č. 20 Návrh na stavbu obchodního domu Baťa č. p. 101 (Archiv stavebního úřadu v Havlíčkově Brodě, č. p. 101, foto autor)

Obr. č. 21 Budova ZŠ V Sadech č. p. 560 (foto autor)

Obr. č. 22 Budova Spořitelny č. p. 93 v roce 1933 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 3, foto 76, reprofoto autor)

Obr. č. 23 Vila Vlasty a Josefa Knapových č. p. 537, dnešní MŠ Korálky (<http://www.slavnevilky.cz/vily/vysocina/vila-vlasty-a-josefa-knapovych>)

Obr. č. 24 Budova Okresní hospodářské záložny č. p. 168 v roce 1938 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 4, foto 48, reprofoto autor)

Obr. č. 25 Budova Státního výzkumného ústavu bramborářského č. p. 2366 v roce 1938 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 9, foto 61, reprofoto autor)

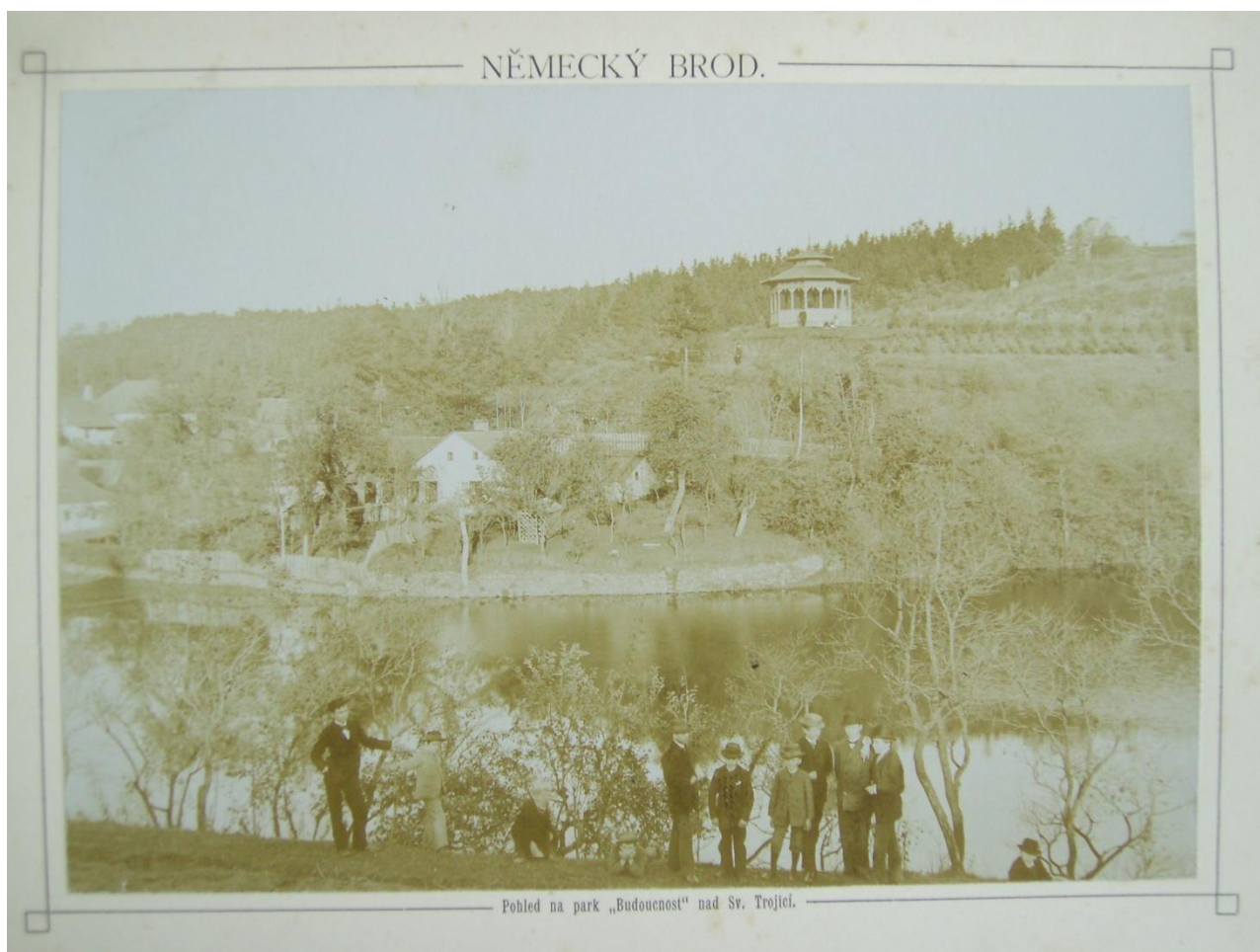
Obr. č. 1. Katastrální mapa města z roku 1838 (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPI_HB_kat/M_11_4, fotografie autor)

Obr. č. 2. Plán města z roku 1892 pro budoucí zástavbu, která je zde značena růžově (SOKA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MP11/3, fotografie autor)

Obr. č. 3. Dům č. p. 19 v roce 1891 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 4, foto 31, reprofoto autor)

Obr. č. 4 Městský park, pohled od Sv. Trojice k Šupichovu pavilonu (SOkA Havlíčkův Brod, Sbíрка fotografií, karton 13, foto 3, reprofoto autor)

Obr. č. 5 Návrh fasády Měšťanské školy pro chlapce a dívky č. p. 171 a 172 (SOKA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./15, foto autor)

Obr. č. 6 Nová budova gymnázia v roce 1908 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 8, foto 25, reprofoto autor)

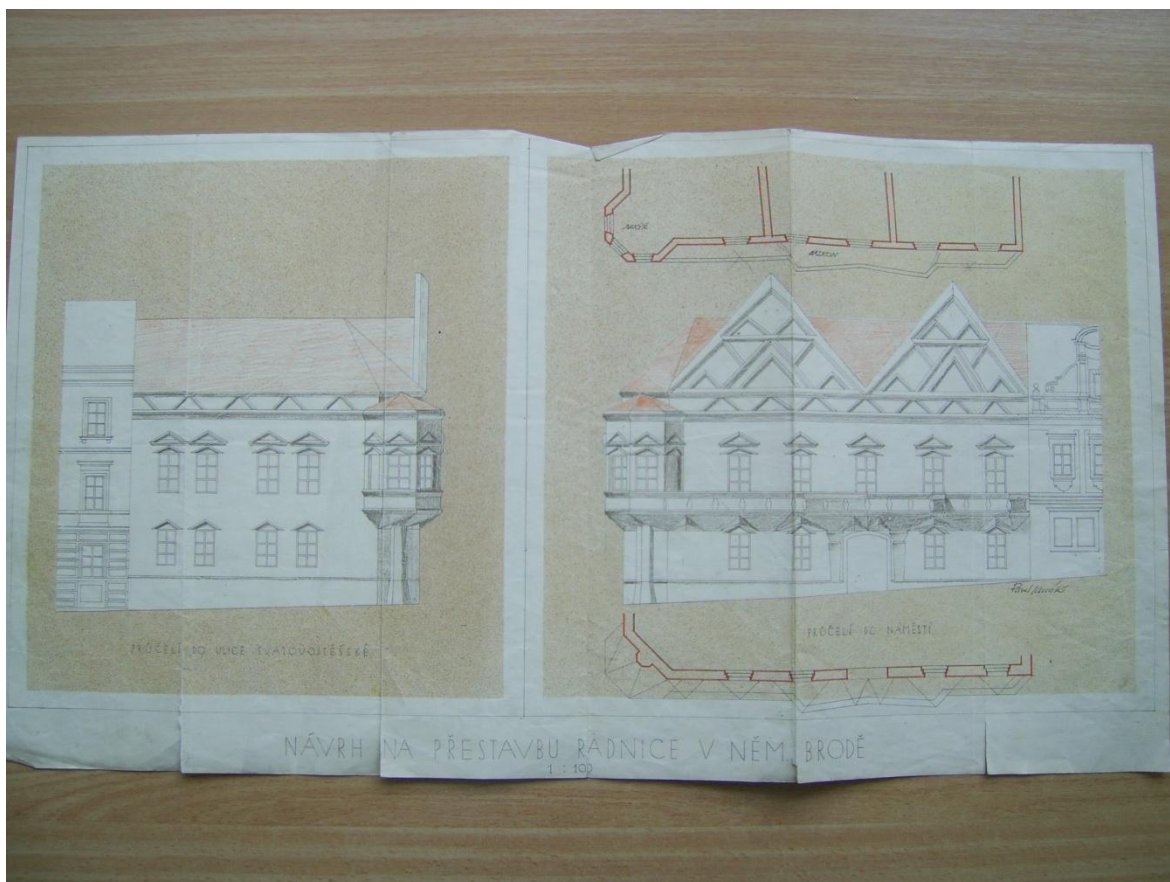
Obr. č. 8 Návrh na stavbu pošty č. p. 58 od Karla Pokorného (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX/27, foto autor)

Obr. č. 9 Bývalý Okresní dům č. p. 227 z pohledu od řeky Sázavy (foto autor)

Obr. č. 10 Nová radnice v roce 1892 před opravou (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karotn 4, foto 4, reprofoto autor)

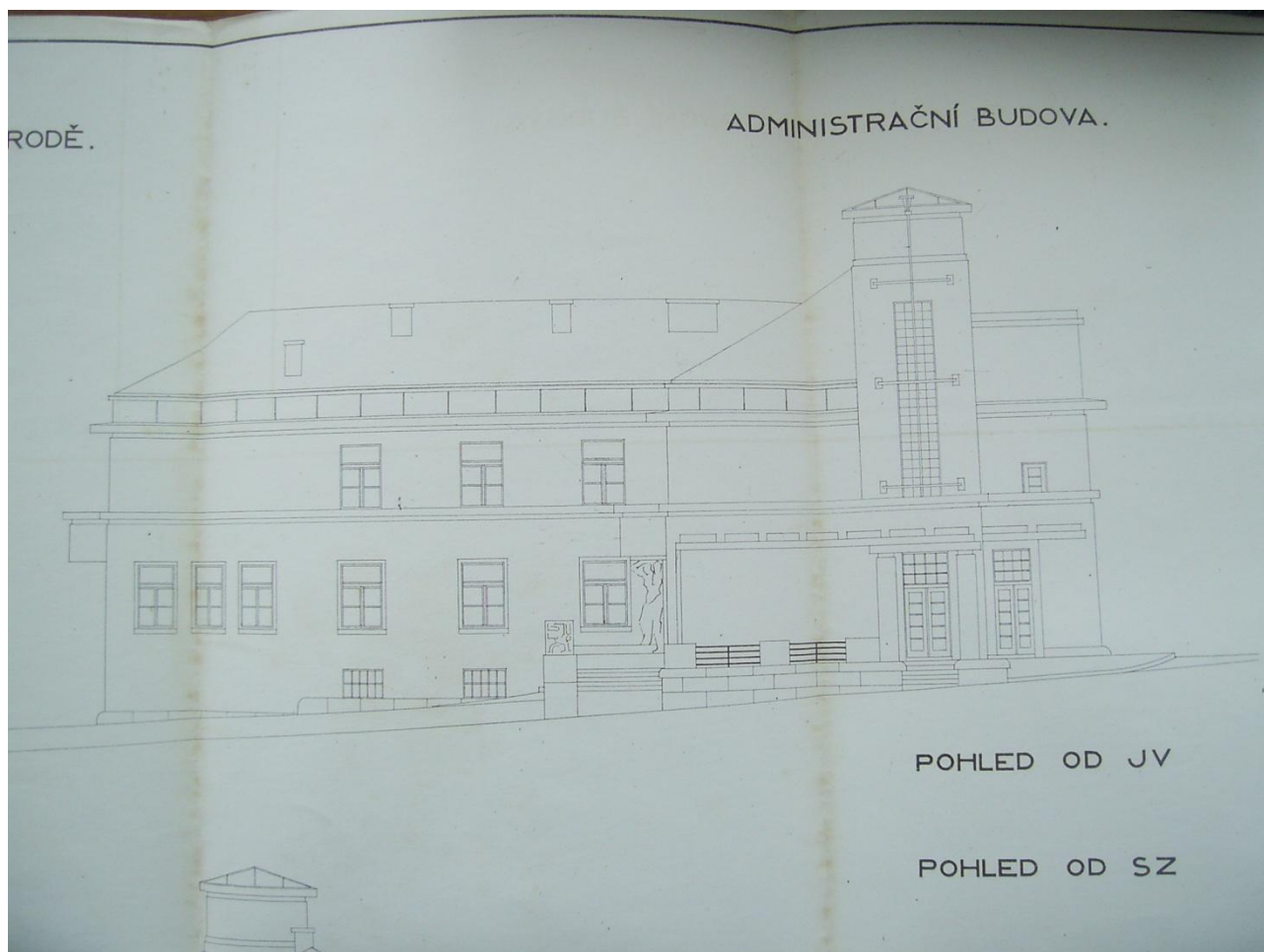
Obr. č. 11. Návrh Pavla Janáka na úpravu fasády nové radnice (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./25, foto autor)

Obr. č. 12 Nová radnice č. p. 57 v roce 1913 (SOka Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 4, foto 10, reprofoto autor)

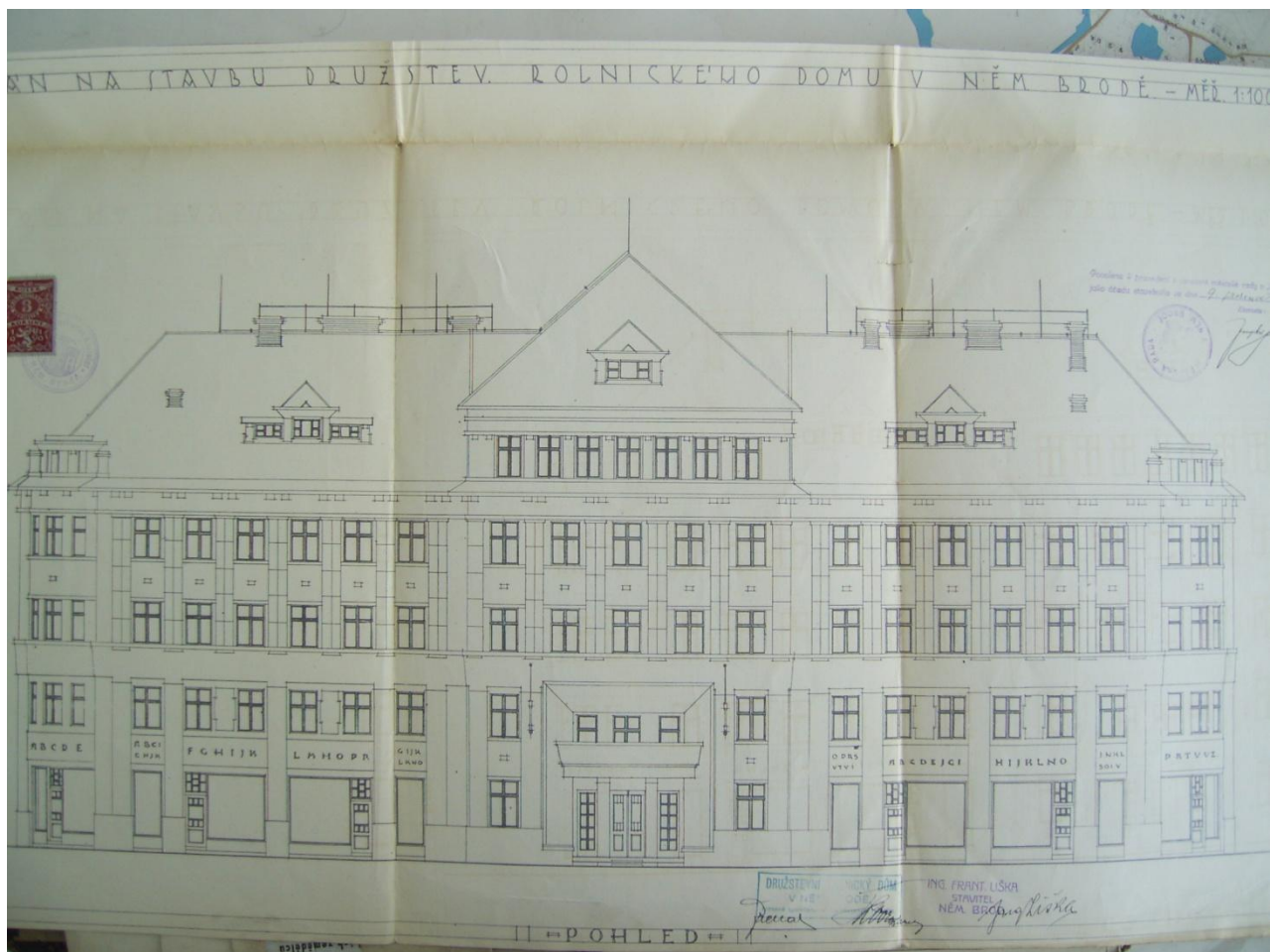
Obr. č. 13 Roku 1946 znovupostavený pomník K. H. Borovského v roce 1960 (SOKA Havlíčkův Brod, Sbírnka fotografií, karton 13, foto 31, reprofoto autor)

Obr. č. 14 Návrh na stavbu administrativní budovy Zemského ústavu pro choromyslné, pohled od jihovýchodu (SOkA Havlíčkův Brod, Archiv města Havlíčkův Brod 1415 – 1945 (1952), karton 396, foto autor)

Obr. č. 16 Plán pro stavbu obytných domů č. p. 394 a 395 (Archiv stavebního úřadu Havlíčkův Brod, č. p. 394 a 395, foto autor)

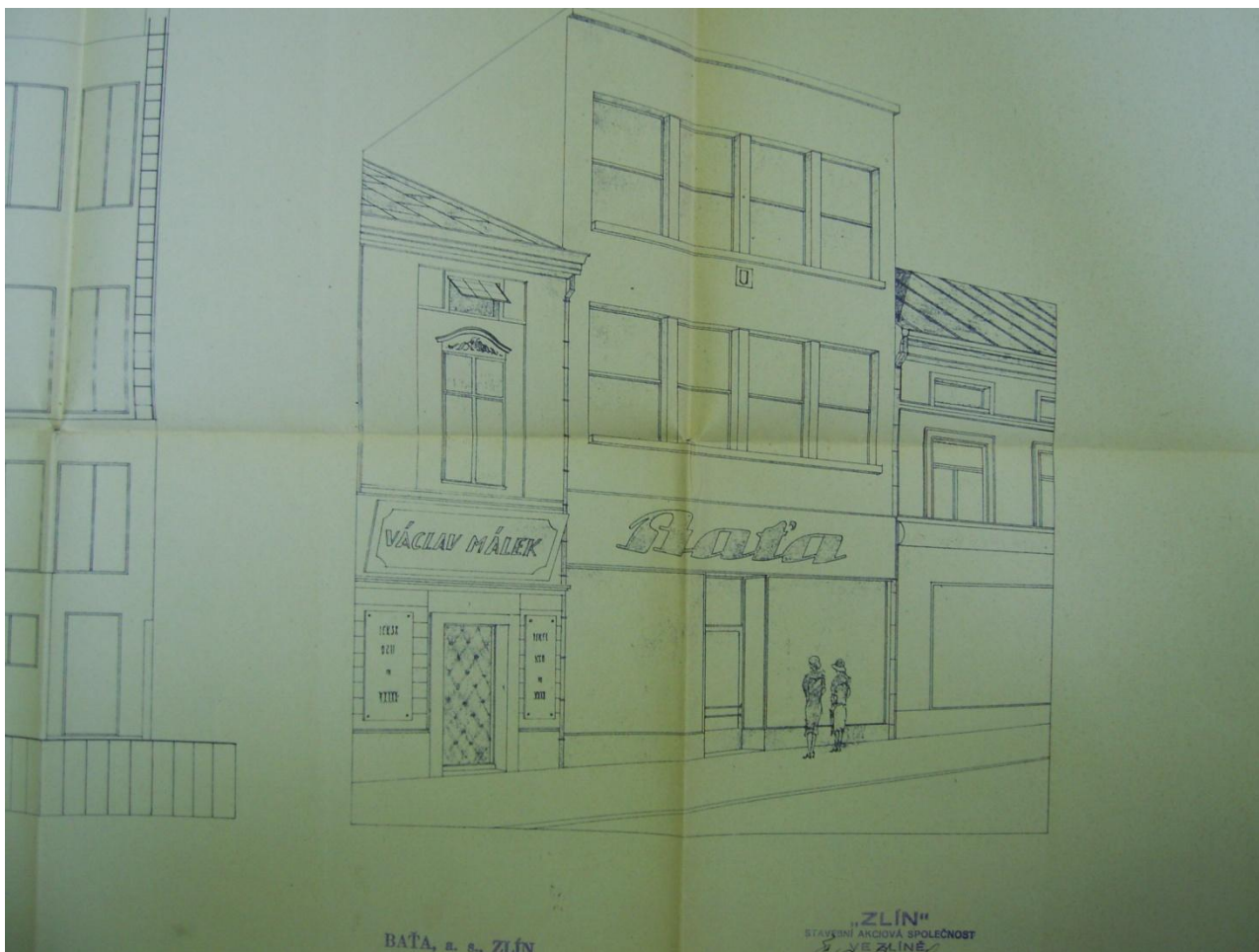
Obr. č. 17 Návrh na stavbu Ústřední budovy Rolnického družstva č. p. 397 z roku 1925 od stavitele Fr. Lišky (SOkA Havlíčkův Brod, Mapy a plány, MPX./40, foto autor)

Obr. č. 18 Husův sbor (<http://www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/cirkevni-3/?id=1192>)

Obr. č. 19. PAVILON chirurgické tuberkulózy v roce 1933 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 12, foto 5, reprofoto autor)

Obr. č. 20 Návrh na stavbu obchodního domu Baťa č. p. 101 (Archiv stavebního úřadu v Havlíčkově Brodě, č. p. 101, foto autor)

Obr. č. 21 Budova ZŠ V Sadech č. p. 560 (foto autor)

Obr. č. 22 Budova Spořitelny č. p. 93 v roce 1933 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 3, foto 76, reprofoto autor)

Obr. č. 23 Vila Vlasty a Josefa Knapových č. p. 537, dnešní MŠ Korálky
(<http://www.slavnevily.cz/vily/vysocina/vila-vlasty-a-josefa-knapovych>)

Obr. č. 24 Budova Okresní hospodářské záložny č. p. 168 v roce 1938 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 4, foto 48, reprofoto autor)

Obr. č. 25 Budova Státního výzkumného ústavu bramborářského č. p. 2366 v roce 1938 (SOkA Havlíčkův Brod, Sběrka fotografií, karton 9, foto 61, reprofoto autor)